

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

ZORANA MEDARIĆ

**SOCIOLOŠKI VIDIKI NASILJA NAD ŽENSKAMI V
DRUŽINI**

MAGISTRSKO DELO

LJUBLJANA 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

ZORANA MEDARIĆ

**SOCIOLOŠKI VIDIKI NASILJA NAD ŽENSKAMI V
DRUŽINI**

MAGISTRSKO DELO

Mentorica: izr. prof. dr. Alenka Švab

Somentorica: izr. prof. dr. Mateja Sedmak

LJUBLJANA 2009

IZJAVA

KAZALO VSEBINE

1. UVOD.....	7
2. TEORETSKI POGLEDI NA NASILJE NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI.....	12
2.1 Mikroraven analize	14
2.1.1 Biološke in fiziološke razlage.....	14
2.1.2 Osebnostne lastnosti in psihopatologija	15
2.1.3 Teorija menjave	16
2.1.4 Teorija socialnega učenja	16
2.2 Makroorientirane teorije	19
2.2.1 Sistemska teorija/Perspektiva družinskega nasilja	19
2.2.2 Feministične perspektive	20
2.3 Integrativni model analize nasilja nad ženskami v družini.....	22
2.4. Kontroverzni pogledi na nasilje nad ženskami.....	24
2.4.1 Spolna simetrija nasilja v družini?	25
2.4.2 Alkohol kot vzrok ali zgolj dejavnik nasilja?.....	27
3. OPREDELITEV IN UMESTITEV NASILJA NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI	29
3.1 Težave pri definiranju nasilja nad ženskami v družini	29
3.2 Nasilje nad ženskami – med javnim in zasebnim.....	34
3.3 Nasilje nad ženskami kot spolno konstruirano nasilje.....	36
3.4 Pojmovanje moškosti.....	37
3.5 Prepoznanje v okviru politik.....	38
3.6 Nasilje nad ženskami kot skriti (nevidni) problem.....	39
4. RAZISKOVANJE NASILJA NAD ŽENSKAMI.....	43
4.1 Podatki o nasilju nad ženskami	43
4.2 Pogledi skozi javno mnenje.....	47
4.2.1 Razširjenost in prepoznavnost nasilja v družini	50
4.2.2 Nasilje – javno ali zasebno?	51
4.2.3 Razširjenost nasilja in kdo doživlja nasilje.....	52
4.2.4 Strpnost do nasilja	55
4.2.5 Vplivi na nasilje.....	60
4.2.6 Miti in stereotipi	61
4.2.7 Odzivi na nasilje	65
4.2.8 Podobe nasilja v javnem mnenju	67

5. OBRAVNAVE NASILJA NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI	70
5.1 Obravnava nasilja nad ženskami v evropski perspektivi.....	70
5.2 Nasilje nad ženskami v družini kot del sistemske obravnave nasilja v družini....	71
5.3 Pomen dela nevladnih organizacij na področju nasilja v družini v Sloveniji.....	72
6. NASILJE NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI V OKVIRU DRŽAVNIH POLITIK.....	75
6.1 Kaj je problem? Nasilje v družini v Sloveniji	75
6.1.1 Poimenovanje in definiranje nasilja v družini	77
6.1.2 Uokvirjanje nasilja v družini	79
7. SKLEP	82
LITERATURA	84

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Značilnosti vzorca	49
Tabela 4.2: Nasilje v družini še vedno ostaja skrito za štirimi stenami dóma	51
Tabela 4.3: Ali ste osebno doživeli nasilje v družini?	52
Tabela 4.4: Ali ste osebno doživeli nasilje v družini, v kateri ste bili otrok/odrasla oseba?	53
Tabela 4.5: Ali osebno poznate družine, v katerih se izvaja nasilje nad ženo/možem?	53
Tabela 4.6: Kako pogosto so po vašem mnenju žrtve nasilja naslednje osebe?	54
Tabela 4.7: Ali ste zaradi nasilja v družini že potrebovali pomoč?	55
Tabela 4.8: Ena klofuta ženi/možu še ne pomeni, da gre za družinsko nasilje	55
Tabela 4.9: Za ohranitev družine je vredno pretrpeti tudi kakšno klofuto	57
Tabela 4.10: Če mož ali žena partnerja udari zaradi ljubosumja, to pomeni, da ga resnično ljubi	57
Tabela 4.11: Ali bi obvestili policijo, če bi domnevali, da se pri sosedih dogaja fizično nasilje?	57
Tabela 4.12: Ali ocenjujete naslednja dejanja kot nasilna?	58
Tabela 4.13: Zastráevanje partnerja ni družinsko nasilje	59
Tabela 4.14: Dejavniki vpliva na nasilje	60
Tabela 4.15: Nasilno ravnanje je prirojena lastnost posameznika	61
Tabela 4.16: Ženska, ki jo mož udari, si je včasih tudi sama kriva	62
Tabela 4.17: Koliko vpliva na nasilje v družini težavno otroštvo	63
Tabela 4.18: Koliko alkohol vpliva na nasilje v družini?	64
Tabela 4.19: Koliko slab ekonomski položaj vpliva na nasilje?	65
Tabela 4.20: Koliko izobrazba vpliva na nasilje?	65
Tabela 4.21: Ali menite, da naslednje organizacije/institucije naredijo dovolj za preprečevanje nasilja v družini (povprečje)?	66
Tabela 4.22: Ali imajo mediji pri obveščanju javnosti o nasilju v družini negativno, nevtrálno ali pozitivno vlogo?	67

KAZALO SLIK

Graf 4.1: Porast števila obravnavanih kaznivih dejanj s področja nasilja v družini	45
Graf 4.2: Nasilje v družini še vedno ostaja skrito za štirimi stenami dóma	52
Graf 4.3: Nikoli, pod nobenimi pogoji mož ne sme udariti žene, in obratno	56
Graf 4.4: Ali ocenjujete naslednja dejanja kot nasilna? Pritrdilni odgovori glede na spol	59

1. UVOD

Nasilje nad ženskami v družini je, zlasti v zadnjem desetletju, vse bolj prepoznan fenomen, vključno z vplivi, ki jih ima na socialno politiko: s socialnimi, z zdravstvenimi in ne nazadnje finančnimi posledicami, ki jih prinaša (npr. Heskainen in Piispa 1998; Keeler 2001; Reid 2003; Robnik in drugi 2003; Selič 2004). Stroškovne analize nasilja v družini npr. kažejo, da se državam »ne splača« prezreti problema tovrstnega nasilja, saj se s stroški soočata predvsem socialno skrbstvo in zdravstvo, ki sta v domeni države (Piispa in Heiskanen 2000). Pod vplivom tovrstnih spoznanj so se vlade pričele aktivneje odzivati na zahteve civilne družbe, družbenega aktivizma, zlasti feminizma drugega vala, in nevladnih organizacij, ki so imeli pomembno vlogo pri izpostavljanju tematike nasilja nad ženskami ter nasilja v družini nasploh. Nasilje nad ženskami v družini, ki je bilo v preteklosti percepirano predvsem kot zasebni problem, se je tako v zadnjih desetletjih skušalo umestiti v javno sfero in ga prepoznavati kot pomemben družbeni in politični problem. Tudi na ravni Evropske unije je nasilje nad ženskami v družini postalo vse bolj tematizirano, izdanih je bilo tudi več priporočil in smernic o nasilju v družini,¹ vprašanje nasilja nad ženskami v družinah pa se integrira tudi v socialne politike. Doprinos nevladnih organizacij k prepoznavanju problema nasilja nad ženskami v družini je v Sloveniji zelo velik (npr. Kozmik in Dobnikar 1999; Robnik in drugi 2003; Gotnar in Veselič 2004; Veselič 2007).

Podatkov o pojavnosti nasilja nad ženskami v družini je tako v Sloveniji kot na ravni Evropske unije zelo malo, saj je zaradi narave problema ter njegovega umeščanja v zasebno sfero prepoznavnost in evidentiranje oteženo. Spremljanje njegove pojavnosti pa otežuje tudi nekoordinirano vodenje podatkov s strani institucij, ki obravnavajo nasilje nad ženskami v družini (Veselič 2007), in povzroča precejšnjo vrzel med uradno statistiko in dejansko pojavnostjo nasilja. Ženske pogosteje kot moški doživljajo nasilje s strani osebe, ki jo poznajo, s strani družinskega člana ali partnerja. Večina nasilja nad ženskami se tako zgodi v zasebnosti, pri čemer podatki kažejo, da je za žensko verjetneje, da bo doživela nasilje prav s strani sedanjega ali nekdanjega partnerja kot s

¹ npr. Recommendation 1847 (2008): Combating violence against women: towards a Council of Europe convention, Recommendation 1681 (2004): "Campaign to combat domestic violence against women in Europe", Recommendation 1450 (2000): "Violence against women in Europe", European Parliament resolution (2004/2220(INI)) Resolution on the current situation in combating violence against women and any future action (2006), dostopno preko <http://www.wave-network.org/>

strani katere druge osebe (Reid 2003, 15). Po ocenah na ravni Evropske unije je najpogostejša oblika nasilja nad ženskami² nasilje v družini, po podatkih Sveta Evrope pa je v evropskih državah nasilje v partnerskem razmerju doživelo med 12 in 15 odstotki žensk, starejših od 16 let (Hagemann-White 2006, 8).

V sodobnih teoretskih obravnavah nasilja nad ženskami prevladujejo feministični pogledi, ki nasilje nad ženskami percepirajo predvsem kot del problema neenakosti med spoloma v družbi. Stopnja nasilja nad ženskami naj bi tako bila predvsem odsev razmerij oz. neenakosti med spoloma, ki so v zahodnih družbah strukturno utemeljene. Tovrstne teorije nadomeščajo tradicionalne teorije, ki nasilje nad ženskami v družini razumejo predvsem kot »patologijo« oziroma individualni odklon od družbenih norm (Jasinski 2001). Nasilje nad ženskami se tako umešča med t. i. vprašanja spolov (»gender issues«), ki so bila v preteklosti pogosto spregledana oz. marginalizirana, feministične teoretičarke pa so bile med prvimi, ki so opozorile nanje in jih skušale integrirati v koncept države blaginje (Williams 1989; Sainsbury 1994). Razmerje med spoloma oz. spol kot analitični koncept je bil posledično vključen tudi v preučevanje nasilja nad ženskami. Spolna strukturiranost nasilja je šele v zadnjih nekaj desetletjih postala javna tema, ki se jo obravnava tudi v okviru političnih agend (Ronkainen 2001). V tem okviru je bilo v evropske politike vpeljano načelo »gender mainstreaming« oziroma integracije enakosti med spoloma kot strategije za doseganje enakosti med spoloma na vseh ravneh družbenega življenja, ki teži k učinkovitemu izboljšanju glavnih politik s tem, da »izpostavi (naredi vidno) spolno strukturirano naravo različnih predpostavk, procesov in rezultatov« (Walby 2005, 2). Skozi socialne politike se namreč reflektirajo predpostavke o razmerjih med spoloma v družbi, in obratno, obenem na ta razmerja tudi vplivajo (Pascall in Manning 2000, 10).

Ali je nasilje nad ženskami v družini v javnosti prepoznano kot družbeni problem? Analiza stanja na tem področju kaže, da sta se ob povečani raziskovalni, medijski in politični pozornosti informiranost in prepoznavanje problema nasilja nekoliko povečala, vendar si morajo akterji, ki se ukvarjajo s to problematiko, še zelo prizadevati za

² Opredelitev nasilja nad ženskami, ki se jo najpogosteje prevzema, je definicija Sveta Evrope, ki »nasilje nad ženskami« definira kot »vsako dejanje nasilja, ki temelji na spolu in povzroči ali bo verjetno povzročilo telesno, spolno ali psihično škodo ali trpljenje žensk, vključno z grožnjami s takšnimi dejanji, prisilo ali samovoljnim odvzemanjem svobode, ne glede na to, ali se pojavlja v javnem ali zasebnem življenju (Reccomendation Rec(2002) 5, 6).

prepoznanje tovrstnega nasilja kot relevantnega družbenega problema (Robnik in drugi 2003, 5). Raziskave, ki se osredinjajo na reprezentacije nasilja v družini (Rožman in Kneževič – Hočevar 2005; Luthar in drugi 2006) tudi kažejo, da se je v zadnjem desetletju v Sloveniji sicer zelo povečalo število medijskih prispevkov o nasilju v družini, kar pa ne pomeni nujno »povečane refleksivnost družbe in medijev do nasilja kot družbenega problema« (Luthar in drugi 2006, 2). Z vidika odnosov med spoloma na področju nasilja v družini mediji najpogosteje reproducirajo in prevzemajo obče sprejete poglede na razmerja med spoloma. V medijih sta tako prevladujoči dve obliki diskurza: hegemonski oz. patriarhalni (ki je prevladujoč), preko katerega se reproducirajo ideologije o razmerjih med spoloma ter alternativni, ki problem nasilja nad ženskami obravnavajo v okviru obstoječe neenakopravnosti med spoloma in ga vidijo kot problem, ki zahteva sistemske rešitve (Luthar in drugi 2006, 7–11). V Sloveniji je bila s sprejemom Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) (Ur. l. RS, št. 16/2008) prepoznana potreba po sistemski ureditvi nasilja v družini na katere so vrsto let opozarjale zlasti nevladne organizacije (npr. Kozmik in Dobnikar 1999; Robnik in drugi 2003; Gotnar in Veselič 2004; Veselič 2007). Tudi sicer imajo le-te pomembno vlogo pri delovanju na področju nasilja nad ženskami v družini in zavzemanju za koordiniran pristop pri medinstitucionalnem sodelovanju vseh, ki delujejo na področju nasilja nad ženskami v družini (centrov za socialno delo, policije, zdravstvenih organizacij, sodišč) (Veselič, 2007) in opozarjajo na pomen učinkovite implementacije sprejetih zakonov.

V magistrski nalogi nas bo zanimalo, v kolikšni meri je nasilje nad ženskami umeščeno v javno sfero in prepoznano kot (pomemben) družbeni in politični problem ter ali in v kolikšni meri je sprejeto tudi kot problem neenakosti med spoloma. Vprašanje želimo analizirati z dveh vidikov, na ravni javnega mnenja ter na ravni politik. Oba pogleda reflektirata stopnjo prepoznanosti in sprejetosti neke problematike (nasilja nad ženskami v družini) v družbi, odražata pa tudi prepričanja, ki te problematike uokvirjajo.

Stališča in prepričanja ljudi glede razširjenosti nasilja nad ženskami, konceptualitacija njegovih vzrokov in drugih značilnosti na eni strani odražajo splošno videnje problematike v družbi, lahko pa so pomembni tudi z vidika implementiranja politik, saj je učinkovitost politik odvisna tudi od tega, koliko upoštevajo stališča ljudi oziroma koliko jih večinsko mnenje dojema kot »sebi lastna« oziroma sprejemljiva (Pollitz Worden in Carlson 2005, 1220). Zaznavanje določenega vprašanja kot relevantnega

javnega problema pa se kaže tudi skozi sprejete zakonske ureditve in (sistemske) ukrepe.

V magistrski nalogi se bomo v okvirih obravnave nasilja nad ženskami kot javnega problema in problema enakosti med spoloma osredotočili na poglede posameznikov in posameznic skozi javno mnenje in preučili:

- ali in v kolikšni meri je med njimi prepoznan problem nasilja nad ženskami,
- ali in kateri miti in stereotipi o nasilju nad ženskami v družini se reflektirajo v njihovih mnenjih,
- kako dojemajo vlogo države pri soočanju z nasiljem idr.

Analizirali bomo tudi obstoječe politične in pravne ureditve in regulacije na področju problematike nasilja nad ženskami v družini v Sloveniji, kjer nas bodo zanimali naslednji dejavniki:

- razvoj in stanje politik na področju nasilja nad ženskami v družini,
- kateri so ključni akterji vpliva na spremembe na področju nasilja nad ženskami v družini,
- kako se skozi politike, ki obravnavajo nasilje nad ženskami v družini, reproducirajo obstoječi odnosi neenake moči med spoloma idr.

V tem okviru bomo preverjali naslednje osnovni tezi:

1. Nasilje nad ženskami v družini je umeščeno v sfero zasebnega in družine ter v veliki meri ni prepoznano kot del javnega, oziroma kot problem širšega konteksta družbene sfere.
2. Nasilje nad ženskami v družini ni sprejeto kot problem neenake razporeditve moči med spoloma .

V skladu z zastavljenimi cilji bomo v nalogi uporabili predvsem naslednje raziskovalne metode:

Poleg *analitične primerjave virov* kot osnovne metode teoretskega dela naloge bomo uporabili *sekundarno analizo podatkov* (javnomnenjske raziskave o nasilju, ki je bila v Znanstveno-raziskovalnem središču Univerze na Primorskem izvedena junija 2005 v okviru ciljnega raziskovalnega projekta *Analiza družinskega nasilja v Sloveniji – predlogi preventive in ukrepov* na reprezentativnem vzorcu 1006 oseb). Iz nabora 68 vprašanj bomo selektivno opravili statistične analize s pomočjo SPSS programa in jih glede na raziskovalni namen umestili v širši teoretski okvir. Pri obravnavi politik v okviru katere se bomo osredinili na dva novejša dokumenta, ki urejata širše področje nasilja v družini v katerega je umeščeno nasilje nad ženskami v družini: Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND, Ur.l. RS, št. 16/2008) in Resolucijo o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014.

2. TEORETSKI POGLEDI NA NASILJE NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI

Raziskovalni interes za nasilje nad ženskami v družini in njegovo prepoznavanje kot (družbeno) relevantnega problema se navezujeta na žensko gibanje in ideje feminizma iz 70. let prejšnjega stoletja, na t. i. feminizem drugega vala, »ki je daleč najbolj eksplicitno problematiziral položaj žensk z uvedbo spola kot pomembne socialne in analitične kategorije« (Švab 1997, 60). S prepoznavanjem feminističnih gibanj, njihovih zahtev in družbenega aktivizma se je povečala tudi družbena skrb za ženske, ki doživljajo nasilje, zlasti nasilje v zasebni sferi, ki dotlej ni bilo tematizirano. Pod temi vplivi je prišlo tudi do razmaha raziskovalnega zanimanja za nasilje v družini, sprva predvsem za nasilje nad otroki, kasneje pa tudi za nasilje nad ženskami.

Prve študije o nasilju v družini so bile opravljene ob koncu 60. let prejšnjega stoletja, odlej pa se je raziskovalni interes za to področje zgolj povečeval. Prvi val raziskovanj je postavil v središče analiz predvsem fizično nasilje nad otroki,³ medtem ko nasilje nad ženskami še ni bilo tematizirano, oziroma je veljalo za redko obliko nasilja, ki jo je moč pripisati predvsem patološkim značilnostim nasilnega partnerja (Gelles 1993, 8) ali pa kar ženskam samim (Muehlenhard in Kimes 1999, 236). V zgodnjih 70. so se v Zahodni Evropi (zlasti v Veliki Britaniji) in ZDA pojavile prve drugačne konceptualizacije nasilja nad ženskami, ki so ga obravnavali kot izraz moške dominacije v družbi (Bergen 1998, x). Kljub skupnim pogledom na problem nasilja nad ženskami so se nekoliko razlikovale teme, ki so bile v posameznem raziskovalnem prostoru najbolj izpostavljene. Če so se feministične aktivistke in teoretičarke v Veliki Britaniji ukvarjale s preučevanjem nasilja nad ženskami v medpartnerskih odnosih, pa se je v okviru ameriškega feminističnega aktivizma ter teorije poudarjalo in raziskovalo predvsem vprašanje posilstva⁴ (Muehlenhard in Kimes 1999, 236). Z razvojem raziskovalnega področja se je pričelo obravnavati zelo različne vidike nasilja nad ženskami v družini. Poleg raziskovanja vzrokov in posledic nasilja (npr. Finkelhor in

³ Nasilje nad otroki je bila prva oblika nasilja v družini, ki je bila obravnavana kot resen družbeni problem. Prvi prispevek na to temo je bil članek z naslovom »On battered-child syndrome«, objavljen v reviji *Journal of the American Medical Association* leta 1962, avtorjev Kempe Silverman, Stelle Drogemuller in Silver Inki (Bergen, 1998 x)

⁴ Na tem mestu lahko izpostavimo knjigo Brownmillerjeve (1975) »Proti naši volji: moški, ženske in posilstvo«, kot eno prvih in bolj vplivnih del s tega področja, ki posilstvo definira kot izraz moške dominacije in družbenega nadzora nad ženskami.

Yllö 1983; Gelles 1993; Straus 1983; Dutton 1998; Dobash in Dobash 1998) je bilo opravljenih več obširnih študij (običajno študij na večjem vzorcu) o razširjenosti nasilja nad ženskami (npr. Walker 1983; Heskainen in Piispa 1998; Tjaden in Thoennes 2000; Lundgren in drugi 2002; Walby in Myhill 2004).

V Sloveniji so se s problematiko nasilja nad ženskami pričeli raziskovalno intenzivneje ukvarjati šele v 90-ih, prav tako pod vplivom ženskih gibanj, vendar se z nasiljem v družini ali z nasiljem nad ženskami v družini ukvarjajo le redki raziskovalci in raziskovalke (npr. Bašič, Filipčič, Nussdorfer, Šelih, Sedmak, Urek, Zaviršek). Kot ugotavljata Sedmak in Kralj (2006), na raziskovalnem področju prevladujejo kazenskopравни pogledi na nasilje v družini (in nad ženskami) ter pogledi socialnega dela, manj pa je socioloških raziskav in teoretiziranj, ki sicer prevladujejo v npr. angleškem in ameriškem raziskovalnem prostoru. Maloštevilni so tudi podatki o pojavnosti nasilja v družini– na eni strani zaradi pomanjkanja empiričnih raziskav, pa tudi zato, ker sta zaradi narave problema ter njegovega umeščanja v zasebno sfero, prepoznavnost in evidentiranje pojavnosti težavna. Prav tako institucije, ki obravnavajo nasilje nad ženskami v družini, podatkov ne vodijo koordinirano, kar dodatno otežuje spremljanje njegove pojavnosti (Veselič 2007). Pomanjkanje empiričnih raziskav se gotovo odraža tudi na ravni zakonodaje in na ravni državnih intervencij.

Preučevanje nasilja nad ženskami v družini zaznamuje raznovrstnost teoretskih pogledov na *vzroke* in *umestitev* nasilja v družbi. Tradicionalne (zlasti, ne pa izključno) raziskave nasilja nad ženskami so vzroke za nasilje iskale v fizioloških in psiholoških lastnostih posameznikov ter v družinski dinamiki oziroma patologiji. V sodobnih teoretskih obravnavah nasilja nad ženskami pa prevladujejo feministični pogledi, ki nasilje nad ženskami razumejo predvsem kot del problema neenakosti med spoloma v družbi. Stopnja nasilja nad ženskami naj bi tako bila predvsem odsev neenakih razmerij med spoloma, ki so v zahodnih družbah strukturno utemeljene (npr. Yllö 1993, Dobash in Dobash 1998).

Teoretske obravnave nasilja nad ženskami v družini se razlikujejo glede na to, ali ga pretežno uvrščajo v *zasebno sfero* (v okviru teorij, ki nasilje razumejo kot problem posameznika/posameznice ali družine) ali *javno sfero*. Če izpostavimo še eno dimenzijo razlikovanja med teorijami, jih lahko delimo glede na to, ali je poudarek na *značilnostih*

(predvsem) moških, ki izvajajo nasilje nad ženskami, ali teorije postavljajo v središče analize ženske z izkušnjo nasilja v družini oziroma okoliščine nasilja (bodisi okoliščine v družini ali pa širše družbene okoliščine). Teorije lahko razdelimo tudi na take, ki se pri razlagi nasilja nad ženskami osredotočajo na *posameznika* ter tiste, ki poudarjajo *družbene oziroma kulturne okoliščine*, ki verjetneje privedejo do nasilja nad ženskami. Če torej prve iščejo vzroke za nasilje predvsem v osebnostnih lastnostih posameznika (pa tudi njegovih genetskih predispozicijah, hormonskem neravnovesju) in njegovih naučenih vzorcih delovanja, se druge osredinjajo na širše družbene okoliščine, ki vplivajo na pojav nasilja nad ženskami. Vse bolj aktualen je *integrativni pristop* (razvoj multidimenzionalnih modelov) k raziskovanju nasilja nad ženskami, v okviru katerega se poskuša združiti več teoretskih pogledov, razvitih znotraj posameznih disciplin (npr. Gelles 1993, Anderson 1997, Michalski 2004,). Klasični delitvi na mikro- in makroraven raziskovanja lahko tako dodamo še poskuse združitve teorij, ki obravnavajo tako posameznikove lastnosti kot tudi strukturne dejavnike (Jasinski 2001, 6). Pri v nadaljevanju predstavljenih teorijah bomo tudi sami uporabili (grobo) delitev na mikro-, makro- in integrativni pristop k raziskovanju nasilja nad ženskami.

2.1 Mikroraven analize

Pod mikroraven analize lahko umestimo t.i. *intraindividualni* in pa *socialno-psihološki* pristop k nasilju. Prvi obravnava predvsem lastnosti posameznikov, ki privedejo do nasilja, tako organske kot psihološke (genetske predispozicije, hormonsko neravnovesje, izguba nadzora, agresivnost, impulzivnost), medtem ko analize v okviru socialno-psihološkega modela pristopajo k obravnavi nasilja tako z vidika zunanjih (okoljskih) dejavnikov, ki vplivajo na nasilje kot tudi z vidika vsakodnevnih interakcij in odnosov med posamezniki.

2.1.1 Biološke in fiziološke razlage

Biološke in fiziološke razlage in s tem povezane evolucionistične perspektive vidijo nasilje nad ženskami v povezavi z naravno selekcijo (poslanstvo moških naj bi bilo prenašanje genov), najtežjo obliko nasilja nad ženskami, posilstvo, pa kot skrajno obliko izraza naravne selekcije – pri čemer naj bi nasilje v tej obliki izvajali zlasti moški, ki težko najdejo partnerke za reprodukcijo (Burgess in Draper 1989 v Jasinski

2001, 10). V isti okvir se umešča še raziskovanje genetskih predispozicij, nevroloških dejavnikov ali hormonskega ravnovesja.

2.1.2 Osebnostne lastnosti in psihopatologija

Nekatere teorije nasilje povezujejo z *osebnostnimi lastnostmi* oziroma *psihološkimi motnjami*, mentalnimi boleznimi in podobno. Tovrstne obravnave vidijo nasilje predvsem kot odklon od »normalnega« vedenja. Nasilneži imajo določene osebnostne lastnosti, ki so drugačne, se razlikujejo od »običajnih« lastnosti. Moški nasilneži naj bi skladno s psihopatološkim pristopom imeli naslednje lastnosti:

- imajo nizko samopodobo,
- so zelo ljubosumni,
- so agresivni,
- imajo slabe komunikacijske in socialne veščine,
- imajo veliko potrebo po moči (Dutton in Strachan 1987).

Razlaga v okviru tega pristopa predvideva, da večjo potrebo po moči in izražanju nasilja potrebujejo moški z nizko samopodobo oziroma tisti, ki čutijo, da imajo malo moči na drugih področjih svojega življenja. Dutton in Strachan vzrok za jezo in anksioznost pri moškem med drugim iščeta v percepcijah ženske kot potencialno nevarne, ogrožujoče. Posebne osebnostne lastnosti, ki vplivajo na dinamiko nasilja v družinah, nekatere (zlasti zgodnejše) teorije iščejo tudi v »žrtvi« nasilja, ki ima mazohistična nagnjenja in zato vztraja v nasilnem odnosu. Dutton kasneje razvije teorijo nasilne osebnosti (1998), ki vzroke za nasilje pri moških išče v posameznikovi osebnosti, v psiholoških dejavnikih in ne zgolj v naučenih vzorcih vedenja. Skladno z njegovimi pogledi se nasilno vedenje razvije pri tistih posameznikih, ki so v zgodnjem obdobju svojega življenja priče nasilju, se starši do njih obnašajo zaničevalno in so neprestano v negotovosti v zvezi s čustveno dostopnostjo staršev. Jeza se pri takih posameznikih »rodi iz strahu« (1998, 112). Zaradi navedenih vzorcev iz otroštva po Duttonovem mnenju nasilnež hitreje kot drugi doživi občutja sramu, anksioznosti in depresivnih občutij, za katere pa krivi druge osebe (1998, 160).

Osrednja kritika psihopatoloških pogledov na nasilje je, kot navaja Gelles že leta 1983 (152), da »po desetletjih raziskovanja in psiholoških testov, lahko psihopatološki pristop k raziskovanju nasilja nad ženskam zvedemo na ugotovitev, da se delež oseb s

psihološkimi problemi med nasilneži ne razlikuje od deleža v splošni populaciji.« Poleg tega biološke in psihološke razlage odvrtačo pozornost od odgovornosti osebe, ki izvaja nasilje, saj vzroke za tako delovanje vidijo predvsem v organskih vzrokih in osebnostnih lastnostih, ki pa so težko spremenljive. Pozitiven vidik razlag, ki se osredinjajo predvsem na psihološke dejavnike, ki ga izpostavlja npr. Jasinski (2001, 10), pa je v tem, da so pripomogle k razvoju tipologij oziroma klasifikacij nasilnežev, ki so pomembne, ker predpostavljajo, da različni tipi nasilnežev, oziroma različne oblike nasilja potrebujejo drugačno obliko intervencije, preventive ali obravnave.

2.1.3 Teorija menjave

Poskusi razlag nasilja v družini so se usmerjali tudi v teorijo menjave (exchange theory), pri kateri je za razlago nasilja pomembna predvsem predpostavka, da ljudje v svojem delovanju stremimo k nagradam in se skušamo izogibati kaznim (Gelles 1983). Pri delovanju nas torej vodi t. i. »minimaks« strategija (strategija čim nižjih stroškov za čim večji učinek). Goode (v Malley-Morrison in Hines 2004, 21) ugotavlja, da močnejši člani družine uporabljajo silo ali grožnje za doseganje zaželenega obnašanja med šibkejšimi člani in tako razlaga pojav nasilja v družini. V okviru teorije menjave je moč tudi nasilje nad ženskami razumeti kot sredstvo moških za ohranjanje položaja v družbeni strukturi. Nasilje je namreč sredstvo, s katerim lahko posamezniki ali skupine skušajo ohranjati oziroma uveljavljati svoje interese, in ga uporabljajo, ko je »nagrada« za nasilno vedenje večja od »stroškov« zanj (Jasinski 2001, 11).

2.1.4 Teorija socialnega učenja

Teorija socialnega učenja predvideva, da izkušnje nasilja v otroštvu (otroci bodisi nasilje sami izkusijo ali pa so priča nasilju med staršema) vplivajo na pogostejšo rabo nasilja v odraslosti. Družina je namreč primarna institucija, v kateri se naučimo socialnih vlog ter spopadanja s stresom, krizami in frustracijami, z morebitno rabo nasilja in ne nazadnje, tudi z upravičevanjem rabe nasilja. Po mnenju Bandure (1978), ki je eden prvih teoretikov teorije socialnega učenja, se lahko nasilja naučimo iz treh primarnih virov, in sicer preko družine, preko kulture in subkulture ter zlasti preko medijev. Iz teorije socialnega učenja izhaja teorija medgeneracijskega prenosa nasilja, ki jo je najbolj razvil Straus (1973), in je še sedaj ena najbolj razširjenih in persistentnih. Skladno s teorijo se posamezniki naučijo vedenja v okoliščinah nasilja, pri čemer je poudarjeno predvsem medgeneracijsko prenašanje vzorcev nasilja. Posameznik s tem,

ko je sam odraščal v družini v kateri je bilo prisotno nasilje, le-tega sprejme kot sprejemljivo sredstvo delovanja, kot sredstvo za doseg ciljev, ki je dovoljeno, ko druga ne delujejo več (v Jasinski 2001).

V okviru teorije socialnega učenja lahko najdemo tudi pojasnjevalne mehanizme za odnose znotraj nasilnega odnosa; tako npr. Walker govori o naučeni nemoči /learned helplessness, ko pojasnjuje zakaj oseba z izkušnjo nasilja vztraja v nasilnem odnosu. Nemoči se ženske naučijo v otroštvu z izkušnjami nezmožnosti nadzorovanja dogodkov oziroma z občutki, da s kakršnimkoli lastnim odzivom ne morejo vplivati na izid dogodkov. Ker se naučijo, da na neprijetne dražljaje iz okolja ne morejo vplivati, si prenehajo prizadevati za dejaven vpliv nanje. Vpliv na občutek nemoči naj bi imela med drugim tudi velikost družine, pri čemer naj bi ga bilo v večjih družinah več. Izkušnje v otroštvu tako pomembno vplivajo na odziv na nasilje, ki ga doživljajo kot odrasle osebe – več moči v otroštvu pomeni tudi odločnejši odziv na tovrstno izkušnjo (Walker, 1983, 34). Problematično pri tem pogledu pa je, da je ženska predstavljena kot pasivna, kar lahko hitro privede do okrivljanja žrtve za tovrsten odnos, kar se med drugim kaže skozi vprašanja, zakaj v takem odnosu ostaja.

Teoriji naučene nemoči nasproten model je model preživetja, ki ga je razvil Gondolf (1988), ki ženske z izkušnjo nasilja vidi kot aktivne, ki skušajo oditi iz nasilnega odnosa, vendar pogosto za to nimajo dovolj sredstev. Gondolf poudarja predvsem pomanjkanje družbenih struktur, mrež pomoči (v Jasinski 2001, 8), ki bi lajšale odhod iz nasilnega odnosa. Velja pa izpostaviti, da so se od časa, ko je Gondolf vzpostavil model, stopnja družbenega zavedanja pojava, mreže pomoči in informiranost o pojavu precej razširili.

Raziskovalci so v okviru teorije socialnega učenja preučevali različne dejavnike, ki vplivajo na pojav nasilja v nekem medpartnerskem odnosu. Tako na primer Walker v raziskavi (1983, 39–40) navaja naslednje dejavnike, ki naj bi imeli negativen učinek na partnersko zvezo in naj bi pripomogli k nasilju v partnerskem odnosu, nekakšne dejavnike tveganja:

1. Velika razlika v družbeno-ekonomskih dejavnikih med nasilnim moškim in žensko, ki doživlja nasilje. Nasilneži naj bi tako pogosteje bili nižje izobraženi, iz nižjih družbenih razredov, oziroma druge etničnosti, religije ali rase kakor partnerka.
2. Moški, ki so v razmerju bolj tradicionalni kakor partnerke, naj bi prav tako bilimeđ bolj »rizičnimi«, pogosto namreč ocenjujejo čustva svojih partnerk po tem v kolikšni meri izpolnjujejo njihova pričakovanja glede patriarhalnih spolnih vlog.
3. Negotovost, nizka samozavest moških, ki potrebujejo veliko pozornosti in so zelo posesivni do svojih partnerk.
4. Zloraba alkohola ali drog je prav tako eden od dejavnikov, ki vplivajo na nasilno vedenje.

Nasilje pa nekateri vidijo še predvsem kot zlorabo moči, do katere pogosteje prihaja v odnosu, v katerem je razlika v moči zelo velika (Finkelhor, 1983). Straus in drugi (1980) ugotavljajo, da bo verjetneje prihajalo do zlorab moči v družinah, kjer ima ženska manj moči, zato ker ni zaposlena, ker je izključena iz odločanja in ker je nižje izobražena kakor mođ (v Finkelhor, 1983, 17).

Prve raziskave pozornost namenljajo tudi vzorcem nasilja. V poznih sedemdesetih (1979) npr. Walkerjeva razvije model cikličnosti nasilja, po katerem nasilje v partnerski zvezi zaznamuje ponavljanje določenih obdobij, cikličnost. Obdobju napetosti sledi nasilje, po katerem nasilni partner obžaluje dejanja nasilja in si prizadeva za pomiritev napetosti med partnerjema (Walker 1983, 43).

Kritiki teorije socialnega učenja izpostavljajo, da v svojem okviru ne ponujajo zadostne razlage za nasilje nad ženskami ter da je pomanjkljiva predvsem zato, ker ne postanejo vsi, ki so imeli v otroštvu izkušnjo z nasiljem, tudi sami nasilni (Kaufman in Ziegler 1987 v Jasinski 2001).

Pomanjkljivost navedenih (mikro) pristopov je v tem, da s tem, ko nasilje nad ženskami obravnavajo bodisi kot patologijo posameznika ali pa rezultat različnih oblik disfunkcionalnosti družine, postavljajo problematiko v zasebno sfero (problem posameznika, problem družine), ob tem pa popolnoma zanemarijo širše družbene vplive in s tem ne izpostavljajo nasilja v družini kot širšega družbenega problema. (Intra)individualni in socialno-psihološki pristop k nasilju tako ničesar ne povesta o širših družbenih okoliščinah, v katerih se nasilje dogaja.

2.2 Makroorientirane teorije

V nasprotju s prej predstavljenimi pristopi k preučevanju nasilja makroorientirane oziroma *socio-kulturne* teorije iščejo osnovne vzvode za nasilje v družini predvsem v širših družbenih okoliščinah. Pogled na nasilje se torej preusmeri od posameznika k razlagam, ki za pojasnjevanje nasilja v družini upoštevajo tudi družbene in kulturne okoliščine.

2.2.1 Sistemska teorija/Perspektiva družinskega nasilja

Najbolj razširjena in široko sprejeta t. i. makro teorija je sistemska teorija, ki jo nekateri imenujejo tudi perspektiva družinskega nasilja, saj na družino gleda kot na sistem, v okviru katerega se lahko reproducira nasilje. V okviru splošne sistemske teorije kot jo je razvil Straus (1973), je nasilje produkt družine kot sistema in ne npr. odraz patoloških lastnosti posameznika znotraj družine. Straus družino razume kot sistem, v katerem se lahko stopnja nasilja ohranja, narašča ali pa zmanjšuje. V perspektivi sistemske teorije nasilje vpliva na vse odnose v družini, izvira pa iz narave družine same. Sistemska teorija torej obravnava nasilje v okviru družine, koncepti, ki jih uporablja, so nasilje v družini (in ne npr. nasilje nad ženskami) ali kvečjemu nasilje nad ženami (kot zakonskimi partnerkami). Perspektiva družinskega nasilja je bila pogosto predmet kritike. Nasilje namreč poskuša pojasnjevati sistemsko, kot celoto, in pri tem zaobjeti več oblik nasilja, kot na primer nasilje nad otroki, nasilje nad partnerko ali partnerjem, pa tudi nasilje nad starši, zaradi česar posamezne oblike nasilja znotraj družine niso tako vidne, izgubljajo pa se tudi njihove specifikke.

Skladno s sistemsko teorijo:

- ima nasilje med člani družine različne vzroke, ki vključujejo na primer normativne strukture, osebnostne značilnosti, frustracije in konflikte;
- je stopnja nasilja v družini višja od stopnje prijavljenega nasilja;
- je nasilje v družini večinoma bodisi prezrto ali zanikano;
- se stereotipnih podob o nasilju v družini naučimo v zgodnjem otroštvu od staršev, bratov in sester ter drugih otrok;
- se stereotipi o nasilju v družini neprestano potrjujejo skozi vsakodnevne interakcije in množične medije;
- imajo lahko nasilna dejanja pozitivno povratno informacijo oziroma privedejo do želenih učinkov;
- lahko uporaba nasilja, če je v nasprotju z družinskimi normami, poleg običajnega nasilja ustvari dodatne konflikte;
- so lahko osebe, ki so označene za nasilne, spodbujane k uporabi nasilnega vedenja - bodisi zato, da s tem izpolnijo pričakovanja drugih ali pa da udejanjijo lastno percepcijo o tem, da so nasilni oziroma nevarni.

Nasilje v družini se torej legitimira preko uporabe fizične kazni in tudi preko sprejemanja nasilja kot sredstva za reševanje konfliktov (Gelles 1993, 36–37). Skozi perspektivo sistemske teorije so ženske v enaki meri nasilne kot moški (Straus, 1993), zaradi česar je bila deležna kritik zlasti od zagovornikov in zagovornic feministične perspektive (npr. Dobash in drugi 1992; Kurz 1998).

2.2.2 Feministične perspektive

Feministične perspektive so pomembno zaznamovale poglede na nasilje v družini v zadnjih desetletjih s prepoznanjem, da družbena pričakovanja glede moških in žensk (glede njihovih vlog in delovanja) vplivajo na vsa področja družbenega življenja, tudi na družino in odnose v njej. Feministične teorije so pozornost preusmerile s posameznika oziroma družine na pomen družbenih okoliščin pri obravnavi nasilja nad ženskami oziroma nasilja v družini. Skladno z njihovimi pogledi družbeni procesi posredno ali neposredno podpirajo patriarhalno organiziranost družine in družbenega reda kot takega ter tako vplivajo tudi na nasilje nad ženskami (npr. Dobash in Dobash 1979, Yllö 1993, Kurz 1998). Nasilja moškega nad žensko v določeni družini ne vidijo kot problem posameznika ali družine, temveč kot manifestacijo moške dominacije nad

ženskami, ki je prisotna v različnih kulturah in skozi vso zgodovino. Družbena toleranca do nasilja v družini, ki jo zaznavajo, pa je odraz patriarhalnih norm, ki podpirajo moško prevlado v družini (Yllö 1993).

Koncept patriarhalnosti sta med prvimi izpostavila Dobash in Dobash (1979), ki vidita nasilje nad ženskami na naslednji način:

- nasilje nad ženskami je sistematična oblika dominacije in socialnega nadzora moških nad ženskami,
- bolj nasilni so moški, ki imajo patriarhalna stališča,
- uporaba nasilja za ohranjanje moške dominacije je v družbi precej sprejemljiva, zlasti tam, kjer običaji in zakoni podpirajo razlike v moči med moškimi in ženskami (v Michalski 2004, 658).

Feministične razlage nasilja v družini poudarjajo spolno strukturirano neenakost v moči kot pomemben dejavnik le-tega in se zavzemajo za upoštevanje razlik med spoloma pri analizi nasilja nad ženskami. Celo več, nekateri menijo, da lahko zgolj to pripomore k razumevanju in zmanjševanju nasilja. Z besedami Kersti Yllö: »Čeprav morda feministične leče niso dovolj za pojasnjevanje celotne slike nasilja v družini, menim, da so potrebne leče, brez katerih je vsaka druga analitična perspektiva pomanjkljiva. Spol in moč sta ključna elementa nasilja v družini, ne glede na to, ali gledamo skozi psihološko ali sociološko perspektivo.« (1993, 48) V svojem prispevku o feminističnih pogledih na spol in nasilje Yllö (1993) vzpostavlja kompleksen pogled na nasilje v družini s poudarkom na spolno strukturiranih razlikah v moči in nadzoru, ključni razlagalni dejavnik nasilja v družini pa predstavljajo strukture spolne neenakosti moči in nadzora. Feministične teorije ne vidi kot ozko osredotočene na zgolj en vidik nasilja, temveč kot široko analizo spola in moči v družbi, ob tem pa poudarja, da tako v primeru, če k nasilju v družini pristopamo z vidika »spola« ali »družine« kot primarnega fokusa, enega brez drugega ni moč razumeti.

Kritiki feminističnih pogledov na nasilje izpostavljajo, da se feministične perspektive v razlagah osredotočajo v veliki meri na (ozek)koncept patriarhata kot ključnega razlagalnega dejavnika (npr. Gelles 1993a) ali pa, da je spol v njihovih teorijah edini dejavnik na katerega se osredinijo. Pa tudi, da feministični okvir raziskovanja ne poda razlage za nasilje, ki ga povzročajo ženske, tako v homoseksualnih kot heteroseksualnih

razmerjih. Izziv feminističnim pogledom na nasilje je tako tudi vprašanje, ki si ga je zastavila feministična teoretičarka Yllö: »Strinjam se, da moški z nasiljem pridobijo in z njegovo uporabo krepijo neenakosti v okviru doma in drugod. Ne znamo pa pojasniti, zakaj je zgolj manjšina moških nasilna, glede na očitne prednosti, ki jim ga nasilje lahko nudi« (1993, 57).

2.3 Integrativni model analize nasilja nad ženskami v družini

Integrativne razlage nasilja nad ženskami skušajo v svoje modele zajeti več teoretskih pogledov, pogosto združujejo mikro- in makro pristop k preučevanju nasilja nad ženskami.

Gelles poveže teorijo menjave s teorijo socialnega nadzora, s pomočjo katere se je najpogosteje razlagalo mladoletniško kriminaliteto. V okviru teorije menjave je osrednja, čeravno poenostavljena razlaga nasilja v družini, da posamezniki izvajajo nasilje nad družinskimi člani predvsem zato, ker ga lahko izvajajo, »stroški« so namreč nižji od »nagrade«. Drugi vidik integriran v Gellesovo teorijo, da do nasilja v družini prihaja zaradi odsotnosti družbenega nadzora, ki bi povezoval posameznike z družbenim redom in negativno kaznoval izvajanje nasilja v družini, pa temelji v teoriji socialnega nadzora. Pri tem Gelles predpostavlja, da bi bil socialni nadzor usmerjen v preprečevanje nasilja v družini, (čeprav opozarja tudi na nasprotne poglede, prisotne v družbi - na družbeno sprejemljivost nasilja v zasebni sferi). Tezo, da se nasilje izvaja zato, ker se ga lahko, Gelles nadgradi na naslednji način:

- 1) Družinski člani bodo verjetneje uporabljali nasilje, ko pričakujejo, da bodo stroški nasilja nižji od nagrade, ki jo le-to prinaša
- 2) Odsotnost učinkovitega socialnega nadzora nad odnosi v družini zmanjšuje stroške nasilja enega družinskega člana nad drugimi.
- 3) Določene družbene in družinske strukture reducirajo družben nadzor v družinskih odnosih in zato zmanjšujejo stroške oziroma nagrajujejo nasilje. Mednje sodijo: neenakost v družbi (normativna struktura moči v družbi in družini ter iz nje izhajajoča spolna in generacijska neenakost), zasebna narava moderne družine, ki omejuje stopnjo družbenega nadzora nad njo ter nazadnje še podoba »pravega moškega«, ki včasih opravičuje nasilje v družini (Gelles 1983 157–158).

Michalski (2004), ki prav tako razvije integrativni model analize nasilja, analizira družbene strukture, v katere je usidrano nasilje v družini, vzroke in potencialne spremembe išče v strukturnih temeljih medosebnega nasilja, skozi katere se nasilje prenaša iz ene generacije na drugo. S povezovanjem predhodnih teoretskih perspektiv in primerjalne medkulturne analize skuša oblikovati integrativni pristop k preučevanju nasilja nad ženskami v družini (v obliki predvsem nekakšne sinteze predhodnih teorij). Izhaja iz teze, da »se nasilje v družini v veliki meri ohranja, ker družbena struktura medosebnih odnosov v družbah ohranja plodna tla za rast in ohranjanje uporabe nasilja« (Michalski 2004, 653). Preko analize strukturnih dejavnikov družbenega življenja, ki podpirajo nasilno obravnavanje problemov, ter z analizo strukture medosebnih odnosov identificira naslednje sociološke dejavnike, ki vplivajo na to, da se nasilje v družini v nekaterih okoliščinah pojavlja manj pogosto kot v drugih.

Nasilja nad ženskami v družini je torej manj, če so socialni odnosi umeščeni v naslednje okoliščine oziroma imajo naslednje značilnosti (662–669):

- močna podporna mreža oziroma nizka stopnja socialne izolacije (torej razvita socialna mreža ljudi, ki so na voljo za podporo),
- soodvisne ali integrirane podporne mreže s skupnimi vezmi med partnerji (skupna socialna mreža implicira večji socialni pritisk na razmerja in vedenje v družini),
- višja stopnja enakopravnosti oziroma relativno enakopraven dostop do in nadzor nad materialnimi dobrinami,
- nižja stopnja intimnosti oziroma »odnosne distance« (stopnje vključenosti v življenje drug drugega) v kombinaciji z manjšo kulturno distanco,
- nizka stopnja centralizacije avtoritete,
- dostop do nenasilnih mrež oziroma alternativnih oblik reševanja sporov.

Med integrativne modele sodi tudi model, ki izhaja iz dveh prej predstavljenih teoretskih okvirov, iz feminističnega ter iz t. i. okvira nasilja v družini. Andersonova (1997) izpostavlja, da raziskovalci in raziskovalke, ki na nasilje nad ženskami gledajo skozi lečo feminističnih teorij, pogosto pozabljajo, da na nasilje poleg spola vplivajo še kateri drugi dejavniki. Nasprotno pa tisti, ki pri analizah prvenstveno uporabljajo perspektivo družinskega nasilja, pogosto ne upoštevajo dejavnikov neenakosti med spoloma. Ti nasprotji je skušala preseči s teoretsko integracijo obeh navedenih pogledov (družinskega nasilja in feminističnega pristopa) preko analize nasilja nad ženskami v

okvirih teorije spolov/gender theory, skladno s katero imajo moški in ženske različne poglede na nasilje, nasilje pa je sredstvo, preko katerega poteka konstrukcija moškosti. Po njenem »teorija spolov predvideva, da moški in ženske skušajo dobiti družbeno moč z različnih pozicij znotraj moške dominacije.« (Anderson 1997, 668). Preko sekundarne analize podatkov iz Nacionalne raziskave o družini in gospodinjstvih⁵ je preučila razmerja med sociodemografskimi značilnostmi, spolom, statusno nekompatibilnostjo in nasiljem v družini. Ugotavlja, da strukturne neenakosti drugače vplivajo na moške in ženske. Spol se povezuje z raso, z zakonskim statusom in socioekonomskim položajem ter vpliva na odnose moči v medosebnih odnosih in na »nagnjenost« k nasilju v družini.

Če povzamemo, že najbolj splošen okvir razlag vzrokov nasilja nad ženskami v družini ziroma njihova izjemna pestrost kažeta, da je nasilje nad ženskami v družini heterogen in kompleksen fenomen, ki ga je zelo težko zaobjeti. Če bi skušali vključiti še npr. kulturno perspektivo, pa bi bila raznolikost razlag še večja. Od raznolikosti v konceptualizaciji nasilja bomo prešli na kontroverzne poglede na nasilje nad ženskami, ki zaznamujejo njegovo raziskovanje.

2.4. Kontroverzni pogledi na nasilje nad ženskami

Številčnost in heterogenost tekstov o pojavnosti, vzrokih nasilja, metodah preprečevanja in posledicah nasilja vpliva na dejstvo, da področje nasilja v družini zaznamujejo zelo različni, pa tudi kontroverzni pogledi nanj. Nekaj nasprotujočih si pogledov na nasilje nad ženskami smo predstavili že skozi teorije, tukaj pa še posebej izpostavljam dva, ki prežemata poglede na nasilje nad ženskami in med drugim vplivata na percepcijo (po našem mnenju) mitov in stereotipov o nasilju nad ženskami, ki jih bomo v nadaljevanju tudi predstavili. Posebno obravnavo bi zagotovo zaslužilo več nasprotujočih si pogledov, vendar na tem mestu izpostavljam zgolj tiste, ki se osredinjajo okoli vprašanja spolne simetrije nasilja v družini ter vprašanja o alkoholu kot vzroku nasilja v družini.

⁵ Wave 1 of the National Survey of Families and Households.

2.4.1 Spolna simetrija nasilja v družini?

Vprašanje, ali so ženske enako nasilne kot moški sproža številne razprave, saj si nasproti stojita pogleda. Na eni strani so konceptualizacije, ki vidijo nasilje nad ženskami kot spolno nevtralen problem, problem nasilja v družini, ki dokazujejo, da so ženske v enaki meri nasilne kot moški (npr. Straus 1993; Dutton in Nicholls 2005), na drugi pa pogledi, ki vidijo nasilje v družini kot spolno strukturirano ter kot tako pretežno nasilje moških nad ženskami (npr. Dobash in drugi 1992; Kurz 1998; Kimmel 2002).

Straus (1993) kot predstavnik prvega pogleda dokazuje, da so ženske enako pogosto kot moški fizično nasilne in da kljub temu, da je manjša verjetnost da bodo povzročile resne poškodbe, povzročijo pomemben delež fizičnih poškodb. Za identificiranje nasilja med partnerjema se pogosto uporablja Conflict Tactics Scales (1979)⁶, to je instrument za merjenje nasilja, ki ga je razvil Straus. Med drugim ga uporabljajo tudi za opravljanje že prej omenjene nacionalne raziskave o nasilju nad ženskami v Združenih državah, National Violence Against Women Survey (Tjaden in Thoennes, 2000). Straus (1993) navaja številne študije, katerih rezultati kažejo, da so ženske enako (ali bolj) nasilne kot moški, npr. National Family Violence Surveys, 1975 in 1985, druge raziskave o nasilju v družini – teh je po njegovih besedah več kot 100, ter druge raziskave, ki uporabljajo raznolike metodologije.

Prav metodologija merjenja nasilja (CTS) je pogosto tarča kritik zagovornikov nasprotnih pogledov, zlasti feminističnih. Feministični kritiki in kritičarke menijo, da je potrebno kritično pretresti predvsem metode v raziskovanju, ki po njihovem mnenju popolnoma zanemarijo kontekst v katerem prihaja do nasilja, predvsem pa vprašnji spola in moči (npr. Dobash in drugi 1992; Kurz 1998). Currie npr. (1998) v raziskavi o nasilju v kateri preučuje pomene, ki jih anketirani pripisujejo uporabi nasilja, ugotavlja, da tako moški kot ženske manj poročajo o nasilju moških pri uporabi metode CTS,

⁶ Lestvica Conflict Tactics Scales, natančneje CTS 2, ki se uporablja za merjenje nasilja do partnerja v partnerskem odnosu ali zakonski zvezi, je najbolj razširjen instrument merjenja nasilja v družini. Lestvico sestavlja seznam vedenj do partnerja in vedenj partnerja do vprašanega, zastavljen pa je obema v zvezi. Vprašanja so zastavljena v parih, pri čemer pri prvem vprašanju sprašujejo kako pogosto so anketirani izvedli določeno dejanje v nekem obdobju, pri drugem pa isto vprašanje zastavijo za partnerja. Kategorije odgovorov se gibljejo med "nikoli" in "več kot dvajsetkrat". Primer vprašanja za fizično nasilje: "partnerju sem dal klofuto"; "partnerja sem udaril z nečim, kar bi ga lahko ranilo" ali psihično nasilje: "kričal sem na partnerja" (Straus v Jackson, 2007)

torej, da so rezultati (ocene) o nasilju moških podcenjeni. Moški manj poročajo o nasilju zato, ker normalizirajo in upravičujejo lastno obnašanje, ženske pa, ker nasilje do njih opravičujejo ali celo krivijo sebe zanj. Ugotavlja še, da je potrebno ponovno preučiti definicije, ki so uporabljene za raziskave nasilja.

Dobash in sodelavci (1992) so kritični do mita o spolni simetriji nasilja ter izpostavljajo, »da vsaka razprava o tem, da je nasilje v zakonski zvezi (marial violence) spolno simetrično, popolnoma zanemarja številne nasprotnne evidence, ki pričajo o tem, da je v primerjavi z možmi veliko več žena žrtev nasilja« (Dobash in drugi 1992, 74). Prav tako navajajo številne študije, ki pričajo o tem, da je nasilja nad ženskami veliko več kot nasprotno. Družboslovci, ki se osredotočajo na sociodemografske razlage ter tisti, ki nasilje razlagajo s pomočjo družine kot sistema, trdijo, da se feministični pogledi na nasilje pri analizi nasilja osredinjajo zgolj na en dejavnik, in sicer na patriarhat, ignorirajo pa druge dejavnike, kot npr. dohodek, nezaposlenost, starost, ki prav tako lahko vplivajo na nasilje v družini (Gelles 1993).

Tudi sodobnejši prispevki na temo spolne (a)simetrije nasilja se osredotočajo predvsem na analizo merskih inštrumentov, tako tisti, ki trdijo, da je nasilje spolno simetrično, kot tisti, ki takemu pogledu nasprotujejo. Kimmel (2002), npr., je kritičen do obstoječih virov podatkov o nasilju v družini in v svojem prispevku analizira dve vrsti študij, ki preučujejo nasilje v družini: študije viktimizacije/ crime victimization studies ter t. i. študije družinskih konfliktov/family conflict studies, ki se naslanjata na različne teoretske perspektive ter uporabljata različne vire podatkov in predstavlja prednosti in slabosti uporabe vsake ter pomen povezovanja obeh. Trdi, da trditve o spolni simetriji nasilja ne vključujejo analize kulturnih definicij moškosti in ženskosti, spolnih identitet in ideologij oziroma analize spolne dimenzije nasploh. Čeprav izpostavlja spolno asimetričnost nasilja ter razlike med nasiljem moških nad ženskami in žensk nad moškimi, pa poudarja tudi pomen prepoznavanja obstoja nasilja žensk nad moškimi. Dutton in Nicholls (2005) pa, nasprotno, kritično preučita feministične študije o nasilju v partnerskih zvezah in se pri tem naslanjata zlasti na študije, ki uporabljajo CTS metodologijo ter ugotavljata, da je razlika med spoloma pri študijah, ki jo uporabljajo manjša, kot jo prikazujejo feministične teorije. Trdita tudi, da v okviru študij viktimizacije moški v manjši meri poročajo o nasilju žensk na njimi, ker tega nasilja ne doživljajo kot kriminalno dejanje.

Če k navedenemu dodamo še teze Michela Johnsona (2006), ki razlikuje med štirimi tipi partnerskega nasilja (intimni terorizem, nasilni upor, situacijsko nasilje med partnerjema in vzajemni nadzor)⁷, postane vprašanje spolne asimetričnosti nasilja še nekoliko bolj kompleksno, saj skladno z njegovimi pogledi podatkov, pridobljenih z različnimi raziskavami ni moč pravilno interpretirati, če ne upoštevamo distinkcije med navedenimi tipi. Izpostavlja pomen razlikovanja vzrokov, vzorcev razvoja in posledic ter različnih oblik intervencij za našteve oblike partnerskega nasilja. Johnson intimni terorizem ter nasilni odpor vidi kot spolno asimetrični obliki nasilja med partnerjema (prvi je v heteroseksualnem odnosu značilen za moške, drugi pa za ženske), druga dva, situacijsko nasilje med partnerjema ter vzajemni nadzor, pa kot spolno simetrični obliki.

2.4.2 Alkohol kot vzrok ali zgolj dejavnik nasilja?

Zelo različni so tudi pogledi na alkohol kot vzrok nasilja v družini. Zlorabo alkohola se zelo pogosto povezuje z vzorci nasilja nad ženskami v družini, vendar nekateri raziskovalci vidijo alkohol (in druge droge) kot primarni vzrok za nasilje (npr. Flanzer 1993), nasprotno pa drugi izražajo mnenje, da je alkohol sicer povezan z nasiljem, ni pa vzrok zanj (npr. Gelles 1993a). Flanzer postavi provokativno tezo, da »tako kot visoka stopnja uživanja alkohola vodi v cirozo jeter, poškodbo možgan ali odpoved srca, vodi pogosto uživanje alkohola v nasilje v družini« (Flanzer 1993, 171), pri čemer sicer dopušča možnost drugih vzrokov za nasilje, vendar alkohol postavlja visoko na listo vzrokov za nasilje. Temelji na kavzalni povezavi med alkoholom in človeškimi možgani ter izpostavlja dezinhibicijske učinke alkohola, ki torej deluje kot sprožilec za nasilna vedenja.

Gelles (1993a) nasprotno trdi, da ni dokazov v podporo teoriji o neposrednih kemičnih in farmakoloških učinkih alkohola na nasilje. Meni celo, da pravzaprav ni dokazov o dezinhibicijskih učinkih alkohola ali o tem, da je alkohol ključen dejavnik pri razlagi nasilja v družini. V podporo njegovemu razmišljanju so medkulturne raziskave, ki kažejo, da se v različnih kulturah posamezniki zelo različno odzivajo na alkohol, so lahko po pitju alkohola bodisi pasivni bodisi agresivni. Izpostavlja tudi, da sicer številne raziskave ugotavljajo obstoj določene stopnje povezanosti pitja alkohola in nasilja,

⁷ Pri "intimnem terorizmu" je posameznik nasilen in nadzorujoč, partner pa ne; pri "nasilnem upor" je posameznik nasilen, ni pa nadzorujoč, partner pa je nasilen in nadzorujoč. Za "situacijsko nasilje med partnerjema" je značilno, da je posameznik nasilen, ne posameznik ne partner pa nista nasilna in nadzorujoča; pri "vzajemnem nadzoru" pa sta oba partnerja nasilna kot tudi nadzorujoča.

vendar pa ne moremo trditi, da je potreben oziroma zadosten pogoj za nasilje v družini. Gelles poudarja predvsem pomen različnih družbenih dejavnikov (kot so dohodek, izobrazba, zaposlitev, kulturni dejavniki, stališča do nasilja, drog, alkohola) ter osebnostnih dejavnikov oziroma njihovo mediacijsko vlogo pri vplivu substanc na nasilje.

Lahko pa omenimo še enega od vidikov povezave med alkoholom in nasiljem v družini. Zlorabo alkohola se namreč povezuje tudi z ženskami, žrtvami nasilja v družini – kot sredstvo, z uporabo katerega ženske lažje prenašajo nasilje. Golding (1999), npr. v svoji študiji ugotavlja, da je za ženske, ki doživljajo nasilje v družini, šestkrat bolj verjetno, da bodo uporabljale alkohol kot tiste, ki ga ne (v Harne in Radford 2008, 43).

Uvodoma smo zaobjeli nekaj prevladujočih razlag nasilja nad ženskami v družini, ki so zelo raznovrstne, včasih pa tudi nasprotujoče si. Skozi čas se je fokus razlag nasilja nad ženskami spreminjal in prehajal od iskanja vzrokov za nasilje v ženskah, žrtvah nasilja do preučevanja nasilnežev in širših družbenih okoliščin ter poskusov oblikovanja integrativnih teorij. Teorije imajo poleg pojasnjevalne vrednosti (lahko) tudi praktične učinke, saj se na njihovi osnovi oblikujejo ukrepi prepoznavanja in odzivanja na nasilje, zato je pomembno katere definicije in teorije nasilja nad ženskami so v družbi uveljavljene. V nadaljevanju bomo pozornost posvetili definicijam in družbeni konstrukciji nasilja nad ženskami ter njegovemu prepoznavanju kot družbenemu in političnemu problemu.

3. OPREDELITEV IN UMESTITEV NASILJA NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI

Če je dolgo veljalo, da je nasilje v družini, nasilje nad otroki, nasilje nad ženskami zgolj zasebni problem posameznika oziroma družine same, pa je na tem področju v zadnjih štirih desetletjih prišlo do precejšnjega premika v stopnji družbene prepoznavnosti nasilja v družini in znotraj tega nasilja nad ženskami. Konceptualizacija nasilja nad ženskami kot družbenega problema v zahodnih družbah se je prvič pojavila v Veliki Britaniji, ko je skupina žensk, med njimi avtorica prve knjige o nasilju nad ženskami (1974), Erin Pizzey, ustanovila prvo zavetišče za ženske, žrtve nasilja (Bergen 1998, 178), do družbenih odzivov pa je v tistem obdobju prišlo tudi v številnih drugih državah.

Za prepoznanje problema nasilja nad ženskami in pričetek njegove družbene obravnave je moralo v družbi priti do več pomembnih družbenih sprememb. Čeprav je bilo nasilje nad ženskami prisotno skozi vso zgodovino, pogosto opravičevano ali celo legalizirano kot sredstvo za discipliniranje žensk,⁸ pa je šele v zadnjih desetletjih postalo tematizirano in problematizirano. Nasilju je bilo najprej potrebno dati ime, ga definirati. Tako se šele v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja prvič pojavijo pojmi, ki opredeljujejo nasilje nad otroki, nasilje nad ženskami in nasilje v družini. Poleg tega je moralo priti do spremembe v percepciji družine. Ob bok pogledu na družino, ki je varen prostor, prostor zavetja pred težavami, je morala stopiti tudi zaznava družine kot potencialno nevarnega prostora, pri tem pa je prišlo tudi do sprememb v dojemanju problema kot javnega in ne zgolj zasebnega.

3.1 Težave pri definiranju nasilja nad ženskami v družini

Glede na številne opravljene raziskave in obilico tekstov, ki obravnavajo nasilje nad ženskami v družini, bi lahko sklepali, da opredeljevanje le-tega ni problematično, vendar še zdaleč ni tako. Raziskovalci in drugi strokovnjaki, ki se ukvarjajo z nasiljem si namreč niso edini glede definicije nasilja nad ženskami in zanj uporabljajo vrsto poimenovanj. Kako definiramo nasilje ni nepomembno, saj ima že samo poimenovanje

⁸ Morda najpogosteje navajan primer legaliziranja nasilja nad ženskami lahko najdemo v okviru angleškega zakona, ki ga je institucionaliziral Sir William Blackstone leta 1768. Tako imenovano »pravilo palca« je moškim dovoljevalo discipliniranje njihovih žena s palico, ki ni bila debelejša od njihovega palca (Bergen 1998, 178).

vrsto implikacij za prepoznavanje nasilja, njegovo raziskovanje, odzive nanj, predvsem pa za oblikovanje politik na tem področju. Preko poimenovanja se določene družbene pojave sploh prepozna oziroma (de)legitimira. Definiranje nasilja nad ženskami, posilstva na zmenku,⁹ medpartnerskega nasilja in podobnih terminov, ki do pred nekaj desetletji sploh niso bili prepoznani, opredeljuje tudi, kaj je družbeno nesprejemljivo vedenje, katero vedenje je potrebno raziskovati in sprejeti določene zakonodajne ukrepe, ki ga omejujejo, pa tudi, katero vedenje je sprejemljivo in »normalno« (Muehlenhard in Kimes 1999, 243). Poleg omenjenega, si je smiselno zastaviti tudi vprašanje, čigave definicije (v raziskovanju, v zakonodajni obravnavi) štejejo (Currie 1998) in torej tudi, komu prinašajo koristi in komu ne.

Definicije v okviru družbenih ved med drugim vplivajo na samo prepoznavanje problema nasilja nad ženskami v družbi. V obravnavah nasilja nad ženskami je pogosto uporabljena sintagma družinsko nasilje ali nasilje v družini, ki je lahko problematična z vidika zakrivanja spolne strukturiranosti narave problema nasilja oziroma celo impliciranja prepričanja, da so v družini vsi člani drug do drugega enako nasilni. Številni avtorji tako problematizirajo uporabo pojmov nasilja v družini in družinskega nasilja, saj se s tem problem nasilja nad ženskami marginalizira in ne problematizira njegove spolno strukturirane narave (npr. Kurz 1998; Dobash in Dobash 1998). Ključno vprašanje, ki vpliva tudi na širšo družbeno percepcijo nasilja, je torej, kaj nasilje nad ženskami v družini sploh je.

Raziskave se pogosto osredotočajo na fizično nasilje, ki je nato razdeljeno na »manjše« zlorabe ali »večje« zlorabe glede na njihov potencial za fizične poškodbe. Med manjše zlorabe tako nekateri uvrščajo npr. klofute, med večje pa boksanje ali napad z orožjem (Mahoney in drugi 2001). V raziskavah je psihično, verbalno ali ekonomsko nasilje redkeje zaobjeto kakor fizično nasilje. Najpogosteje navajan argument za to je, da je taka definicija preširoka zaradi česar je raziskovanje nasilja nad ženskami težavnejše. Dobash in Dobash (1998, 4) poudarjata, da dejstvo, ali pri raziskovanju izberemo ožjo

⁹ Gre za prevod angleškega termina "date rape". Raziskovanje posilstva na zmenku je postalo razširjeno zlasti v ameriškem prostoru v 80., ko je bil problem spolnega nasilja v kampusih prepoznan kot pomemben družbeni problem (Bergen 1998, 144). Prve opravljene raziskave so pokazale, da je 27 % deklet v srednješolskih kampusih doživelo spolni napad oziroma poskus spolnega napada, več kot polovica od teh pa je bila povezanih z zmenkom (npr. Koss in Cook 1998, 147).

oziroma širša definicija nasilja, predstavlja zelo različno izhodišče za raziskovanje nasilja ter posledično za njegovo interpretiranje.

Prva težava z zelo *ozkimi definicijami nasilja* (npr. omejevanje na zgolj fizično nasilje) nad ženskami, ki jo navajata, je predvsem v tem, da zaobjamejo zgolj manjši del nasilnih vedenj, in je tudi incidenca odkritih dejanj nasilja majhna, kar posledično lahko pomeni tudi manj političnega interesa za obravnavo nasilja. Naslednja slabost zelo ozkih definicij nasilja je v tem, da ljudje pogosto enačijo resnost določenega problema (nasilja nad ženskami v družini) s tem, kako je to nasilje obravnavano v okviru kazensko-pravnih okvirov in sistema. Če npr. posilstvo v zakonski zvezi ni inkriminirano¹⁰ in torej storilec zanj ne bo obtožen, pomeni tudi, da v družbi obstaja določena stopnja tolerance do tovrstnega nasilja. Posledično se bo oseba, ki nasilje izkusi, manj verjetno odločila za njegovo prijavo. Kazensko-pravne definicije so sicer običajno najbolj restriktivne, prav zato je pri raziskovanju nasilja nad ženskami v kazensko-pravnih okvirih odkritega manj nasilja kakor ob uporabi širše definicije.

Posledica ozkih definicij nasilja je lahko tudi, da se izkušnje žensk z nasiljem trivializira, predvsem pa se jih lahko odvrča od iskanja pomoči (DeKeseredy in Schwarz 2001, 26–29). Dobash in Dobash (1998, 4) poleg omenjenih slabosti ožjih definicij nasilja vidita prednost ožjih definicij nasilja v tem, da bolje pojasnijo naravo problema in kontekst specifičnih oblik nasilja, pa čeprav se morda ob tem izgubi možnost posploševanja na različne oblike nasilja. Če povzamemo, je eden večjih problemov v tem, da ožje definicije nasilja v družini vplivajo na njegovo manjšo prepoznavnost in posledično na manjšo stopnjo ukvarjanja s problematiko nasilja v družbi. Tudi zato je v raziskovanju moč zaznati trend nagibanja k *širšim definicijam* nasilja. Kritiki širokih definicij nasilja (ki pogosto prihajajo iz konzervativnih krogov), pa nasprotno trdijo, da se široke definicije nasilja uporablja iz ideoloških vzrokov, z namenom potencirati stopnjo nasilja nad ženskami v družbi (Fekete 1994 in Gillbert 1994 v DeKeseredy in Schwarz 2001). Široke definicije nasilja so problematične tudi z

¹⁰ Morda velja omeniti, da je v slovensko kazensko zakonodajo (Kazenski zakon SRS, Ur. l. SRS, št. 12/77) že od leta 1977 integrirana inkriminacija spolnega nasilja (posilstva in drugih spolnih dejanj) tudi, če je to dejanje storjeno proti osebi, s katero storilec živi v zakonski ali izvenzakonski skupnosti. Do leta 1977 je veljela klasična opredelitev posilstva, ki je opredeljevala, da je storilec moški, žrtev pa ženska, ki ni njegova žena (Predlog zakona o preprečevanju nasilja v družini 2007).

vidika težavnosti raziskovanja vseh različnih oblik in dimenzij nasilja, ki jih zaobjemajo, oziroma z vidika njihove operativnosti.

Če v ponazoritev navedemo nekaj širših definicij nasilja. V različnih dokumentih se pogosto prevzema (širša) definicija Sveta Evrope, ki nasilje nad ženskami definira kot »vsako dejanje nasilja, ki temelji na spolu in povzroči ali bo verjetno povzročilo telesno, spolno ali psihično škodo ali trpljenje žensk, vključno z grožnjami s takšnimi dejanji, prisilo ali samovoljnim odvzemom svobode, ne glede na to, ali se pojavlja v javnem ali zasebnem življenju (Reccomendation Rec (2002) 5, 6).

Laura O`Toole in drugi v povezavi z nasiljem (med drugim tudi nad ženskami) v zasebni in javni sferi uporabljajo kar širši termin gender violence, ki ga razumejo kot »vsako medosebno, organizacijsko ali politično orientirano nasilje proti ljudem na osnovi njihove spolne identitete, spolne orientacije ali položaja v hierarhiji moško dominiranih družbenih sistemov, kot je družina, vojaške organizacije ali delovna sila. Večina nasilja v sodobni družbi služi ohranjanju asimetrične spolno osnovane porazdelitve moči« (O`Toole in drugi 2007, xii).

Filipčič in drugi (2004, 10) v strokovnih izhodiščih za sistemsko ureditev varstva pred nasiljem v družini privzemajo razmeroma široko razumevanje nasilja in razlikujejo med naslednjimi kategorijami nasilja, ki ga doživljajo ženske v družini:

- fizično nasilje, kot najbolj vidna oblika nasilja, kjer nasilna oseba poleg telesne sile (klofute, brce, davljenje, pretepanje) včasih uporabi tudi različne predmete (noži, sekira, orožje) in lahko vodi k resnim fizičnim poškodbam, lahko pa se celo konča z umorom;
- spolno nasilje, opredeljeno kot vsako spolno dejanje, ki ga nekdo prenaša pod prisilo; ljubkovanje ali drugačno poseganje v nekoga v nasprotju z njegovo voljo ter posilstvo, prisila v spolni odnos zoper lastno voljo;
- psihično nasilje, ki je najmanj vidna oblika nasilja in jo je najtežje opaziti (verbalne zlorabe, poniževanje, grožnje, omejevanje, nadlegovanje);
- strukturno nasilje, ki je še manj opazno in zato pogosto podcenjevano. Gre za kratenje in omejevanje temeljnih pravic, kot je npr. pravica do dela, pravica imeti svoj bančni račun itd.;

- ekonomsko nasilje je prav tako manj opazna oblika nasilja in pomeni omejevanje in/ali strog nadzor pri sredstvih oziroma osnovnih materialnih stvareh.

Tudi v letu 2008 sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND, Ur.l. RS, št. 16/2008) je vključenih več kategorij nasilja: fizično, spolno, psihično in celo ekonomsko, ni pa na primer posebej izpostavljeno nasilje nad ženskami, temveč nasilje »enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu« (ZPND, Ur.l. RS, št. 16/2008, 3. člen).

Tudi sami bomo pri nadaljnji obravnavi prevzeli široko definicijo nasilja nad ženskami, kar pomeni vključevanje vseh zgoraj navedenih vidikov nasilja: fizično, spolno, psihično, ekonomsko in strukturno nasilje. Čeprav z nasiljem nad ženskami v družini mislimo predvsem nasilje, ki ga doživljajo kot odrasle osebe, v partnerskem odnosu, pa se bomo skozi javnomnenjsko raziskavo nekoliko dotaknili tudi doživljanja nasilja v družini, v kateri so preživeli otroštvo.

Poleg zadreg s pojmom »nasilje« se pri obravnavi nasilja nad ženskami soočamo še s težavnim opredeljevanjem pojma družina, o čemer v slovenskem prostoru obširneje piše Tanja Rener (2006). Ker je za sodobne družbe značilna pluralizacija družinskih oblik, lahko pri opredeljevanju pojma družina upoštevamo raznolike oblike družinskega življenja, vključujoč zunajzakonske skupnosti, reorganizirane družine, homoseksualne pare z otroki in druge. Ker je razumevanje pojma družina pogosto zvedeno na heteroseksualni par z otrokom/-i, in s tem izključujoče do ostalih oblik skupnega življenja, smo imeli sprva v mislih uporabo termina nasilje nad ženskami v zasebni sferi, vendar se zdi, da na ta način že samo poimenovanje umešča nasilje nad ženskami v družini (zgolj) v kontekst zasebnosti.

Definicije in konceptualizacije nasilja se skozi čas zelo spreminjajo, in kar je opredeljeno kot nasilje, je družbeno skonstruirano in odseva odnose moči v družbi (Muehlenhard in Kimes 1999). V nadaljevanju bomo zato tudi sami namenili nekaj pozornosti družbeni konstrukciji nasilja nad ženskami v družini ter prepoznavanju nasilja nad ženskami kot družbenega in političnega problema.

3.2 Nasilje nad ženskami – med javnim in zasebnim

Za razumevanje odziva javnosti in politik na nasilje nad ženskami v družini je potrebno pogledati tudi na njegovo umeščenost v razmerje med javnim in zasebnim.

Ženske pogosteje kot moški doživljajo nasilje s strani osebe, ki jo poznajo, od družinskega člana ali partnerja. Večina nasilja nad ženskami se tako zgodi v zasebnosti, pri čemer podatki kažejo, da je za žensko verjetneje, da bo doživela nasilje prav s strani sedanjega ali nekdanjega partnerja kot s strani katere druge osebe (Reid 2003, 15), o čemer pričajo tudi ugotovitve različnih raziskav o nasilju nad ženskami. Tako rezultati nacionalne raziskave o razširjenosti nasilja nad ženskami v Združenih državah kažejo, da je 64 odstotkov žensk, ki so bile spolno zlorabljene, napadene ali zalezovane, nasilje doživelo od sedanjega ali nekdanjega moža, sedanjega ali nekdanjega partnerja s katerimi so sobivale ali še sobivajo, s strani fanta ali od fanta, s katerim so bile na zmenku; 14,6 odstotkom pa je nasilje povzročil od neznane. Nasprotno so bili do moških najpogosteje nasilni neznanci (50,4 odstotka). Sedanje ali nekdanje partnerke (sobivajoče ali ne), dekleta ali dekleta, s katerim so bili na zmenku, so bila do moških nasilna v 16,2 odstotkih (Tjaden in Thoennes 2000, 46). Po ocenah na ravni Evropske unije je najpogostejša oblika nasilja nad ženskami nasilje v družini, po podatkih Sveta Evrope pa je v evropskih državah nasilje v partnerskem razmerju doživelo med 12 in 15 odstotkov žensk, starejših od 16 let (Hagemann-White 2006, 8).

Prav zato, ker se nasilje nad ženskami zelo pogosto dogaja v družini, v polju zasebnosti, je njegova obravnava kot javnega problema težavna. Razmerje med družino kot zasebno izkušnjo ter institucijo družine kot predmetom javnih razprav in politik, je osnovni element razprav o družini v socialni politiki (Pascall 1997), saj je družina tudi prostor, v katerega ni moč enostavno posegati oz. je poseganje odvisno od stopnje državne regulacije zasebnosti. Skozi zgodovino so imeli moški namreč pravico do uporabe nasilja nad ženskami in otroki, kar je bilo razumljeno kot zgolj podpora pri vzpostavljanju njihove avtoritete (Bergen 1998), tovrstni pogledi pa se le počasi spreminjajo. Kot že pred časom ugotavlja Gittinsova (1993, 37), so kljub sprejemanju zakonodaje za zaščito žensk in otrok pred nasiljem v družini državne institucije še zmeraj zadržane do interveniranja v primerih nasilja v družini, saj bi to pomenilo na eni strani poseg v zasebnost, na drugi pa izziv patriarhalni avtoriteti, ki se kaže skozi

ideologije o družini. Izkušnje žensk, ki doživljajo nasilje v družini v Sloveniji, kažejo, da se tudi danes soočajo s počasnim in neodločnim odzivom institucij, s katerimi prihajajo v stik ob poskusu reševanja svojega problema (Veselič 2007).

Obravnavanje nasilja v družini kot javnega problema je še toliko težja, ker se na družino ter na razmerja in vloge v njej, vežejo številni stereotipi. V tradicionalnih pogledih je družina predvsem prostor zavetja in varnosti, obstoj nasilja v družini pa takim zaznavam nasprotuje. Kot pravi Pascall (1997, 45):

»Obstoj nasilja v družini nasprotuje tako sociološkim kot zdravorazumskim stereotipom o družinskem življenju: dom je prostor varnosti in zaupanja, družina je fokus ljubezni in naklonjenosti; družina je skupina s skupnimi interesi, čeprav imajo njeni člani različne vloge. Vendar nasilje v družini kaže, da za mnoge ženske dom ni prostor varnosti, temveč, da je središče intenzivnih čustev vseh vrst – da poleg ljubezni vključuje jezo in sovraštvo; da ni nujno, da so interesi različnih članov družine skladni ter da v družinah moški uveljavljajo moč nad ženskami«.

Ker je v sodobni družbi mit o tradicionalnem harmoničnem družinskem življenju še zmeraj trdno zasidran (Švab 2001), je do določene mere nasilje v družini v družbi sprejeto in neproblematizirano. Strpnost družbe do nasilja v družini zaradi zakoreninjenosti v naših družbah in tradicijah in zato njegova družbena sprejemljivost imata velik pomen pri njegovem ohranjanju v zasebnosti.

Skladno s prej predstavljenimi feminističnimi pogledi umeščanje nasilja nad ženskami zgolj v zasebno sfero, ki je bila vrsto let prevladujoča praksa, posledično pa slab odziv državnih in drugih družbenih struktur na nasilje, dopuščata, da nasilje postane učinkovit mehanizem nadzora nad ženskami. Feministično gibanje v 70. letih je zato problematiziralo prav delitev na zasebno in javno in preko znanega gesla »osebno je politično« izpostavilo, da imajo številni elementi zasebnosti, kamor se umešča tudi nasilje nad ženskami v družini, družbene (in politične) razsežnosti in jih je zato potrebno kot take tudi obravnavati.

Kljub vsemu zgoraj navedenemu pa je v družbi prišlo do pomembnih sprememb pri prepoznavanju problematike nasilja v družini. Še pred štirimi desetletji pojmi, ki obravnavajo nasilje nad ženskami, niso obstajali (Bergen 1998, X), sedaj pa se jih razmeroma pogosto uporablja in, kot je bilo predstavljeno v prejšnjem poglavju, jim je namenjene precej raziskovalne pozornosti. Harne in Redford (2008, 1) ugotavljata, da je pod vplivom feminističnih gibanj nasilje v družini uspešno prešlo od v zasebno sfero umeščene problematike k problemu, ki je javne narave in ki je umeščen visoko na prioritete lestvice lokalnih, nacionalnih in mednarodnih agend. V kolikšni meri ga slovenska javnost in politike prepoznavajo kot takega, želimo v nadaljevanju še preveriti, zagotovo pa je problem v določeni meri prepoznan, saj o tem nenazadnje pričajo tudi zakonodajne spremembe. Pomembno vlogo pri prepoznavanju problema nasilja nad ženskami v družini ter pri vpeljavi političnih sprememb, so imele nevladne organizacije in feministična gibanja (Gotnar in Veselič 2004, 3–4). Pomemben rezultat njihovih prizadevanj je sprememba na zakonodajni ravni – sprejem enotnega Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ki je stopil v veljavo v letu 2008.

3.3 Nasilje nad ženskami kot spolno konstruirano nasilje

Če izhajamo iz predpostavke, ki je v zadnjih letih integrirana tudi v evropske in nacionalne politike, da razmerja moči med spoloma prežemajo vse vidike družbenega življenja in da so vprašanja moči in nadzora pomembni elementi pri konstrukciji nasilja v družini, je potrebno nekaj pozornosti nameniti tudi razmerjem med spoloma.

Razmerje med spoloma je tema, ki je vselej prisotna pri obravnavi nasilja nad ženskami. Za razlago nasilja v družini je zato med drugim pomemben koncept moškosrediščne kulture oziroma patriarhata, katere vrednote so po mnenju Diane Gittins vključene v družino, vendar še zdaleč niso značilne zgolj zanjo. Prežemajo vse družbene ravni: politično, ekonomsko, ideološko in družinsko (Gittins 1993, 58). Prav prežetost družbenih struktur s temi vidiki in socializacijske prakse, ki moške in ženske socializirajo v spolno specifične vloge, imajo pomembno vlogo pri razlagi nasilja nad ženskami.

(Družbeni) spol (gender)¹¹ je sklop dejavnikov, ki se jih pripisuje moškim oziroma ženskam v vsaki kulturi. Dualistični sistem družbenega spola določa, kaj je v določeni družbi dojeta kot moško in kaj kot žensko, in je obenem aspekt individualnih značilnosti posameznikov ter družbenih struktur (O'Toole in drugi 2007, xii). Ženski je v stereotipnih pogledih na spolne vloge pripisana skrbstvena vloga – je tista, ki skrbi za družino, za emocionalno podporo in dobrobit drugih članov družine, je zanjo posebej odgovorna in mora za dobrobit družine včasih tudi malce potrpeti. Nasprotno je moškost povezana z aktivnostjo, z ekonomsko vlogo v družini, usmerjenostjo nase, z močjo.

3.4 Pojmovanje moškosti

Veliko večino nasilja na svetu ustvarijo moški (Kimmel 2004) in podobno sliko kažejo statistike v Sloveniji. Po podatkih statističnega urada je skoraj 90 odstotkov vseh polnoletnih obsojenih storilcev moških. V letu 2007 je bilo med vsemi polnoletnimi osebami, ki jim je bil izrečen kazenski ukrep za dejanja zoper življenje in telo, 87 odstotkov moških; zoper človekove pravice in svoboščine 91,4 odstotka, zoper spolno nedotakljivost 98 odstotkov, zoper zakonsko zvezo, družino in mladino 68,2 odstotka (Statistični urad Republike Slovenije, 2008).

Kimmel (2004, 265) vidi nasilje kot eno ključnih vedenjskih razlik med spoloma od zgodnjega otroštva naprej. Nasilje v družini se tako povezuje s pojmovanjem moškosti v družbi. V številnih kulturah je nasilno vedenje moških visoko cenjeno. Nasilje pa je pomembno razumeti v kontekstu t. i. kulture moškosti, v kateri so lahko nasilna dejanja izraz moškosti, moške avtoritete, moči in nadzora (Dobash in Dobash 1998a, 164).

Kaufman npr. (2007) razume nasilje moških do žensk kot izraz krhkosti moškosti v družbi, ki ga je potrebno razumeti v okviru dualizma moškosti in ženskosti na eni strani ter aktivnosti in pasivnosti na drugi. Aktivnost je del moškega družbenega spola, nasilje pa, kot njegov odraz, eden od možnih izidov v odnosih z ženskami. Nasilje nad ženskami v družini vidi kot dinamično afirmacijo moškosti, ki lahko obstaja zgolj v

¹¹ V slovenščini ne poznamo izraza, ki bi opredeljeval spol kot družbeno kategorijo (gender) in bi ga razlikoval od spola kot biološke danosti (sex). Termin sex se nanaša na naš biološki ustroj – na kromosomsko, kemijsko, anatomsko opredeljenost. Gender pa se nanaša na pomene, ki jih pripisujemo tem razlikam v kulturi. Sex se nanaša na moške/ženske, gender pa na moškost/ženskost – kaj pomeni biti moški oziroma ženska (Kimmel 2004, 3).

razlikovanju od ženskosti. Družina je po njegovem tisto polje, v okviru katerega moški izražajo potrebe in čustva, ki drugod niso legitimna.

Connell (1995, 2007) vpelje koncept hegemonične moškosti, ki ga razume kot »posebno konfiguracijo praks družbenega spola, v katerega je zajeta trenutno sprejeto razlaga problema patriarhata, ki zagotavlja (ali naj bi zagotavljala) dominantni položaj moških in podrejeni položaj žensk.«. Connell (2007, 77) moškost razume kot trenutno strategijo, kot družbeno in kulturno konstrukcijo. Če bi se spremenili pogoji, ki preprečujejo spremembo patriarhalne družbe, bi se spremenile tudi osnove za trenutno uveljavljeno pojmovanje moškosti. Strukturo neenakosti takih razsežnosti, kot trenutno obstaja v družbi (ko moški posedujejo moč, prestiž in pravico do vodenja), pravi Connell, si je nemogoče predstavljati brez nasilja. Iz tega izhajata dva vzorca nasilja: prvič, številni pripadniki privilegirane skupine (moški) uporabljajo nasilje za vzdrževanje svojega dominantnega položaja (v to domeno poleg nasilja v javni sferi sodi tudi nasilje v družini), in drugič, nasilje postane pomembno v spolno določeni politiki med moškimi samimi (npr. nasilje kot način za dokazovanje moškosti v skupinskih spopadih, npr. nasilje heteroseksualnih moških nad homoseksualnimi). Dodaja še, da takšen red, kjer moški dominirajo nad ženskami, nujno vodi v oblikovanje moških kot skupine, ki želi ščititi svoje interese, ženske pa skupine, ki si prizadeva za spremembo.

3.5 Prepoznanje v okviru politik

Gillian Pascall (1997, 47) preko feministične analize socialne politike ugotavlja, da je nasilje v družini eden od elementov v širši mreži sredstev, s katerimi moški ohranjajo premoč nad ženskami. Nasilje nad ženskami se ohranja deloma preko nasilja v okviru doma, zaradi pomanjkanja resursov za ženske zunaj družine in preko državnih politik, ki žensk ne uspejo dovolj zaščititi. Družino, delo in državo vidi kot ključne arene, v katerih moški udejanjajo svojo moč nad ženskami. Čeprav je v tem smislu prišlo do pomembnih sprememb, je družina še zmeraj ključno okolje, v katerem se udejanja moč moških nad ženskami, kar se med drugim odraža tudi v stopnji nasilja, ki se dogaja v zasebni sferi. Država pa je vir zakonodajnih sprememb oziroma sredstvo za udejanjanje različnih civilnih, političnih in socialnih pravic, zato so bila v take spremembe usmerjena tudi prizadevanja (predvsem) feminističnih gibanj, ki so privedla do sprememb, med drugim tudi v okviru politik.

Nasilje nad ženskami je v okviru evropskih dokumentov najpogosteje obravnavano kot problem kršenja človekovih pravic,¹² kot kazenskopравни problem, pa tudi kot problem javnega zdravstva. Vse pogosteje pa je obravnavano tudi kot problem neenakosti med spoloma¹³ (nasilje nad ženskami kot posledica neenakovredne porazdelitve družbene moči med moške in ženske, kar vodi v diskriminacijo žensk, tako v družbi kot v družini), zato so na ravni Evropske unije mnoge predlagane obravnave nasilja v družini usmerjene v reševanje tega problema. Identificiranje nasilja nad ženskami kot problema razmerij med spoloma na ravni evropskih politik izpostavlja pomemben okvir obravnave nasilja nad ženskami tudi za politike v posameznih državah.

V evropske politike (in kasneje v politike posameznih držav) je bilo vpeljano načelo »gender mainstreaming« oziroma integracije enakosti med spoloma kot strategije za doseganje enakosti med spoloma na vseh ravneh družbenega življenja, ki teži k učinkovitemu izboljšanju glavnih politik s tem, da »izpostavi (naredi vidno) spolno strukturirano naravo različnih predpostavk, procesov in rezultatov« (Walby 2005, 2). Integracija načela enakosti med spoloma je strategija za doseganje enakosti med spoloma na vseh ravneh družbenega življenja. Je torej vključevanje enakih možnosti v vse politike in aktivnosti Evropske unije, kar pomeni poleg sistematičnega preučevanja razlik med spoloma tudi mobilizacijo pravnih in finančnih instrumentov in drugih resursov za doseganje enakosti na vseh področjih, torej nekakšno prežemanje vseh področij z načelom enakosti med spoloma (Equal Guide on Gender Mainstreaming 2005).

3.6 Nasilje nad ženskami kot skriti (nevidni) problem

Umeščanje nasilja nad ženskami v zasebno sfero vpliva na razmeroma slabo vidnost in prepoznavnost nasilja, nasilje pogosto ostaja neprijavljeno in nezaznano. Zlasti slabo prepoznavno je spolno nasilje nad ženskami v družini. Luthar in drugi (2006, 6) ugotavljajo, da je v slovenskih medijih zlasti tematizacija spolnega nasilja podprezentirana in tabuizirana. Na slabšo vidnost in prepoznavnost nasilja v družini

¹² Npr. resolucija številka 1635 (2008) v prvem stavku opredeli nasilje nad ženskami v družini kot eno najbolj razširjenih kršenj človekovih pravic v Evropi.

¹³ V resoluciji Evropskega parlamenta o trenutnem položaju pri preprečevanju nasilja nad ženskami ter o bodočem delovanju je moško nasilje nad ženskami opredeljeno kot univerzalen problem, povezan z neenako distribucijo moči med spoloma, ki je v naši družbi še zmeraj prisotna, neenakost pa pripomore tudi k dejstvu, da nasilje nad ženskami ni dovolj preganjano.

vplivajo vsi že prej omenjeni vidiki, ki ga umeščajo v zasebnost, na tem mestu pa navajamo še nekaj pogledov na to, zakaj nasilje ostaja skrito.

Kurz (1998, 197–198) izpostavlja dva ključna faktorja, ki preprečujeta, da bi nasilje nad ženskami postalo bolj vidno:

1. Konceptualizacija tega problema v spolno nevtralnih okvirih, ki se kaže v medijih in politikah v obliki uporabe nevtralnih terminov za poimenovanje nasilja nad ženskami v družini, kot npr. družinsko nasilje, intimno nasilje, nasilje v družini, kar implicira, da so vsi družinski člani nasilni proti vsem oziroma zakriva dejstvo, kdo je nasilen proti komu.
2. Razdrobljenost raziskovanja nasilja in delitev na različne vidike raziskovanja nasilja, kot npr. preučevanje nasilja in družine, nasilja in delovnega mesta, nasilja in razveze zakonske zveze, pri čemer se pozablja, da je nasilje nad ženskami integrirano v izkušnje žensk na vseh navedenih družbenih prizoriščih (Kurz 1996 v Kurz 1998).

Če se nekoliko pomudimo pri reprezentaciji nasilja v medijih, lahko ugotovimo, da so mediji nedvomno pomemben dejavnik konstruiranja različnih družbenih tem in tudi nasilja nad ženskami, saj medijska kultura »pomaga uokvirjati vsakdanje življenje, vpliva na to, kako ljudje razmišljajo in kako se obnašajo, kako vidijo sebe in druge ljudi ter kako konstruirajo svoje identitete« (Kellner 1995, v Berns 2001). Gledano s feministične perspektive, pa medijske podobe nasilja nad ženskami pogosto izkrivljajo pravo podobo nasilja v družini. Tako npr. Berns (2001) preko analize diskurza v t. i. moških in političnih revijah ugotavlja, da so si revije zelo podobne v reprezentacijah nasilja v družini, saj uporabljajo strategijo (ki jo imenuje *resistance discourse*/diskurz upora) preprečevanja umestitve družbenih problemov v patriarhalni kontekst. Poleg konceptualizacije nasilja v spolno nevtralnih okvirih in predstavljanja le-tega kot »človeškega nasilja« (265) – in torej ne nasilja moških nad ženskami, ugotavlja, da se skozi medije na drugi strani reproducira diskurz, ki prelaga odgovornost za nasilje na ženske, ki ga doživljajo. Čeprav pri tem ne delimo mnenja z Bernsovo, da je tovrstni diskurz aktiven napad na dosežke feminističnega gibanja in njegovo konceptualizacijo nasilja nad ženskami, temveč ga vidimo predvsem kot reprodukcijo obstoječih razmerij

med spoloma in moči v družbi, pa je tudi slovenska medijska in politična stvarnost zaznamovana s podobnim diskurzom.

Tako rezultati slovenskih raziskav o nasilju kažejo, da se v političnem govoru in v medijih pojavljajo spolno nevtralne konceptualizacije nasilja. V raziskavi o politikah integracije spolov, opravljeni v okviru Mirovnega inštituta leta 2005, ugotavljajo, da se tako v besedilih političnih razprav kot v strokovnih besedilih pojavljajo nevtralni termini oziroma »se včasih zgodi, da ne govorijo o nasilju nad ženskami in o ženskah, žrtvah nasilja, ampak o nasilju nad člani družine ali o osebi, s katero izvajalec živi v skupnem gospodinjstvu ali zakonskem razmerju« (Politike integracije enakosti spolov: Okviri javnih politik in problemi implementacije. Kaj je zares problem in kako se ga lotevamo? 2005, 34). Podobno kaže raziskava o medijskih predstavah nasilja. Za prevladujoče medijske reprezentacije nasilja v slovenskih medijih je namreč značilna nevtralizacija spolne določenosti problema nasilja v družini in s tem prikrivanje vloge družbenih spolov in odnosov moči v partnerskih odnosih (Luthar in drugi 2006, 8). Zanimivo pa je, da tudi sami večkrat uporabljajo besedno zvezo "družinsko nasilje", ki, kot smo že omenili, lahko nakazuje na spolno nevtralnost nasilja oziroma implicira na nasilje vseh v družini proti vsem oziroma zakriva ali je kdo v družini bolj nasilen kot drugi.

Nasilje nad ženskami v družini je manj vidno tudi, ker se iz različnih vzrokov žrtve nasilja na institucije obrnejo šele po dlje trajajočem in kontinuiranem nasilju, ki ima lahko že težke posledice. Poškodbe, ki so povzročene v zasebni sferi, imajo sicer lahko enako resne posledice kakor tiste, ki jih povzroči neznana oseba, prav tako je resnost nasilja v družini enaka kot pri nasilju zunaj družine, se pa v nekaterih pogledih pomembno razlikujeta. Harne in Radford (2008) navajata nekaj ključnih točk razlikovanja, ki vplivajo, da nasilje pogosteje ostaja skrito: Prvič, čeprav je nasilje (nad ženskami) v družini prepoznano kot kriminalno dejanje, se pogosto zgodi, da niso vsi vidiki nasilja v družini kriminalizirani.¹⁴ Drugič, nasilje, ki ga povzroča partner je povezano z dodatnim emocionalnim stresom, saj prihaja s strani nekoga, ki mu najbolj zaupamo. Tvrstno nasilje je povezano s strahom pred prihodnostjo, saj je v nasprotju z

¹⁴ Kot omenjeno, je v Sloveniji v tem pogledu prišlo do precejšnjih sprememb s sprejetjem Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ki vključuje zelo različne kategorije nasilja.

nasiljem, ki ga povzročajo neznanci, pogosto ponavljajoče se. Tretjič, zaradi dolgotrajne družbene sprejetosti nasilja je nasilje v družini pogosto povezano s stigmo. Navedeni dejavniki vplivajo na še težavnejše odkrivanje nasilja, kar dodatno pripomore k temu, da nasilje nad ženskami v družini ostaja skrito v zasebni sferi.

4. RAZISKOVANJE NASILJA NAD ŽENSKAMI

Predhodno predstavljene razprave o definicijah nasilja nad ženskami so pomembne tudi z vidika raziskovanja, saj vplivajo na izbor raziskovalne metodologije ter na raziskovalno vprašanje samo. Johnson (1998) izpostavlja pomen empiričnih podatkov o nasilju ter njihovo vlogo zlasti ob začetnem opozarjanju na problem nasilja nad ženskami, torej, ob začetkih raziskovanja tematiziranja problematike nasilja nad ženskami (v zahodnih državah, zlasti v Kanadi, Veliki Britaniji in Združenih državah), od koder izhaja bogat nabor informacij o nasilju nad ženskami ter prve razlage in obravnave fenomena. Prve raziskave so nedvomno deloma pripomogle tudi k mobiliziranju javnosti in akademske sfere za prepoznanje nasilja nad ženskami. Poleg tega raziskave omogočajo tudi vsaj okvirno oceno stanja razširjenosti nasilja nad ženskami v družini, nudijo pa tudi vpogled v vzroke nasilja.

Poleg že prej opisanih težav pri definiranju in nasprotujočih si pogledov pri konceptualizaciji nasilja, ki posledično otežujejo merjenje pojavnosti samega, lahko izpostavimo še etične probleme raziskovanja nasilja nad ženskami. Campbell in Dienemann (2001) izpostavljata, da se skorajda v okviru vsake faze v procesu raziskovanja odpirajo določena etična vprašanja. Položaj žensk z izkušnjo nasilja je zelo ranljiv, zaradi ogroženega fizičnega in/ali psihičnega zdravja, zaradi položaja »žrtve« v katerem so se znašle, stigme, ki jih spremlja, izpostavljenosti sekundarni viktimizaciji in podobno. Poleg tega pa je občutljiva tudi narava problematike same, ki predstavlja vdor v zasebnost in stresen položaj za žensko, ki se ob raziskovanju ponovno sooča z njo. Da bi bilo raziskovanje etično, je potrebno upoštevati dimenzijo spola (družbena pričakovanja, fizična razlika v moči), kulturni kontekst (npr. razumevanje morebitnih kulturnih razlik med raziskovalcem in udeleženi v raziskavi), varnost (vključenih v raziskavo), zaupnost.

4.1 Podatki o nasilju nad ženskami

Doslej so bile v več državah opravljene raziskave na večjem vzorcu populacije, ki ocenjujejo razsežnost pojavnosti nasilja v družini (npr. Walker 1983; Heskainen in Piispa 1998; Tjaden in Thoennes 2000; Lundgren in drugi 2002; Walby in Myhill 2004). Izsledki rezultatov iz Velike Britanije kažejo, da je od svojega šestnajstega leta nasilje v

družini¹⁵ doživela vsaka četrta ženska (26 odstotkov) in 17 odstotkov moških, starih med 16 in 59 let (Walby in Myhill 2004). Na Švedskem je skupno 28 odstotkov žensk doživelo nasilje s strani nekdanjega moža oziroma partnerja s katerim so sobivale, 11 odstotkov pa s strani sedanjega moža/partnerja. Od slednjih je polovica dejala, da je nasilje doživela v zadnjem letu (Lundgren in drugi 2002, 24–28). Raziskava, opravljena leta 1998 na Finskem (Piispa in Heiskanen 1998, 3) je pokazala, da je 22 odstotkov vseh poročenih žensk, oziroma žensk, ki živijo v izvenzakonski zvezi bilo žrtev fizičnega, spolnega nasilja ali groženj z nasiljem s strani sedanjega partnerja, 9 odstotkov v zadnjem letu. Kar 50 odstotkov žensk, ki so živele v zakonski ali izvenzakonski skupnosti, ki se je kasneje razdrlo, pa je dejalo, da jim je nekdanji partner grozil ali bil do njih nasilen.

V Sloveniji ni sistematičnega zbiranja podatkov o razsežnosti nasilja nad ženskami v družini oziroma nasilja v družini nasploh. Fragmentirani podatki o nasilju nad ženskami so dosegljivi predvsem iz uradnih poročil (policijske statistike, statistike Centrov za socialno delo, zdravstvenih ustanov, nevladnih organizacij). V drugih raziskovalnih prostorih so eden od pomembnih virov tudi družboslovne raziskave o pojavnosti nasilja (Gelles 1993), ki jih pri nas skorajda ni.¹⁶ Po že desetletje starih ocenah o razširjenosti nasilja nad ženskami v Sloveniji, približno 20 odstotkov žensk v svojih domovih doživlja nasilje (Kozmik in Dobnikar 1999). Naj najprej navedemo nekaj razpoložljivih podatkov o nasilju nad ženskami v družini iz zgoraj omenjenih virov. V Sloveniji policija¹⁷ letno obravnava preko 80.000 vseh kaznivih dejanj, od tega 5000 s področja nasilja v družini. V letu 2008 so zabeležili 5017 kaznivih dejanj s področja nasilja v družini. Osumljencev kaznivih dejanj je bilo 2393, število žrtev pa 2822. Žrtve nasilja v družini so večinoma ženske (73 %).¹⁸ Število otrok do 18. leta starosti, žrtev nasilja v družini, iz leta v leto narašča. Tako jih je bilo 636 v letu 2008 (553 v letu 2007).

¹⁵ “Domestic violence” so opredelili kot kakršnokoli obliko nasilja med sedanjimi ali nekdanjimi partnerji v intimnem razmerju, kjerkoli in kadarkoli pride do nasilja. Le-to lahko vključuje fizično, spolno, čustveno ali finančno zlorabo.

¹⁶ V okviru Urada za enake možnosti je bila npr. opravljena raziskava o nasilju nad starejšimi ženskami. Trenutno pa poteka projekt *Pojavnost nasilja in odzivnost na nasilje v zasebni sferi in v partnerskih odnosih* v okviru ciljno-raziskovalnega programa (2008–2011), ki ga financirata Urad za enake možnosti in policija in katerega cilj bo zmanjševanje manka na tem področju. Cilj projekta je ugotoviti kakšne so potrebe žrtev nasilja, kakšne so vrste nasilja, kakšen je prag nasilja, kdo so posebej ranljive skupine, kakšna je pogostost nasilja, oceniti ustreznost in učinkovitost odzivnosti pristojnih institucij ter posledično vzpostavitev sistema zbiranja podatkov.

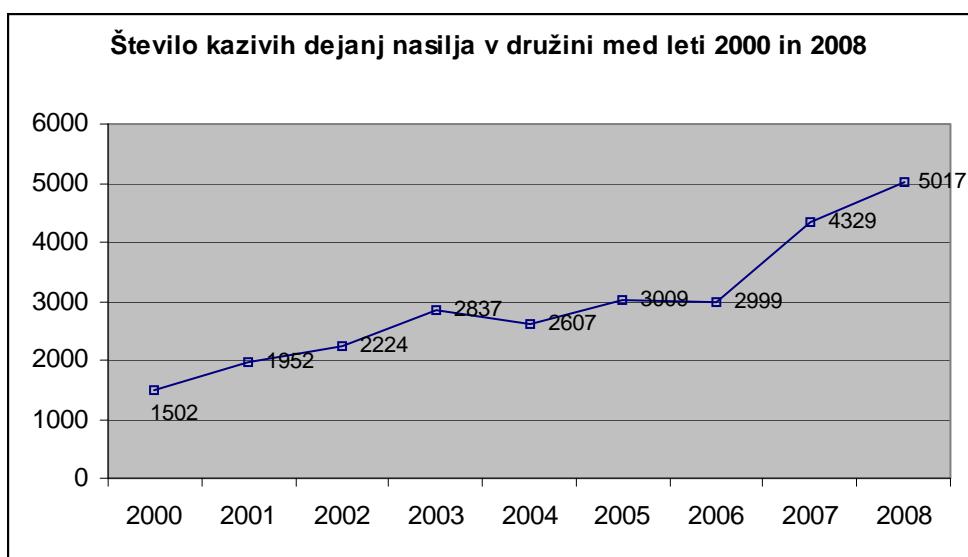
¹⁷ Šele leta 1999 je bilo sprejeto dopolnilo h Kazenskemu zakoniku, ki nasilje v družini obravnava kot kaznivo dejanje nasilja (Gotnar in Veselič, 2004)

¹⁸ Kar je približno 2060 oseb.

Prevladujoče oblike nasilja v družini so grožnje, grdo ravnanje, pretepanje, zalezovanje in spravlanje v podrejen položaj do različnih stopenj telesnih poškodb in različnih oblik prisilne spolnosti. Policija je v letu 2008 evidentirala tudi 7 primerov umorov in poskusov umorov, storjenih v partnerskem odnosu (v letu 2007 je bilo takih primerov 11).

Opazimo lahko, da je v obdobju od leta 2000 do leta 2008 število obravnavanih kaznivih dejanj s področja nasilja v družini naraščalo.

Graf 4.1: Porast števila obravnavanih kaznivih dejanj s področja nasilja v družini.

Vir: podatki Ministrstva za notranje zadeve, Policije (2009)

Iz grafa lahko razberemo porast števila kaznivih dejanj v družini v zadnjem desetletju, vendar velja pri njegovi interpretaciji upoštevati vsaj dvoje: prvič, da je zaradi povečanja raziskav o nasilju v družini in informacij o tej problematiki večja verjetnost prijave nasilja v družini. Drugič, da je bilo nasilje v družini kot kaznivo dejanje v Kazenski zakonik vpeljano šele leta 1999, konec leta 2004 pa je stopil v veljavo Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi (Ur. l. RS 95/2004), ki nadgrajuje novelo iz leta 1999 (po kateri je bilo moč prepoved približevanja izreči le v primeru težjih kaznivih dejanj, kot alternativo priporu) z

možnostjo odreditve prepovedi približevanja v primerih nasilja v družini, ki predstavljajo prekršek z elementi nasilja. Od leta 2006 pa je mogoče izreči prepoved približevanja ne le za prekrške, temveč tudi za nasilna kazniva dejanja (Predlog zakona o preprečevanju nasilja v družini 2007, 5). Prepoznavna nasilja v družini kot kaznivega dejanja in večja verjetnost ukrepanja proti storilcem kaznivih dejanj s področja nasilja v družini predvidoma vplivata na večjo stopnjo prijavljenih tovrstnih kaznivih dejanj.

Ker je bila zakonodaja sprejeta razmeroma pozno, Zakon o preprečevanju nasilja (Ur. l. RS, št. 16/2008) v družini je stopil v veljavo šele v letu 2008, in še ni popolnoma uveljavljena, lahko predvidevamo, da bo v bodoče obravnavanih še več kaznivih dejanj s področja nasilja v družini.

V nadaljevanju se bomo osredotočili na poglede javnosti na nasilje v družinah, s posebnim poudarkom na nasilju nad ženskami. Stališča in prepričanja ljudi glede razširjenosti nasilja nad ženskami, konceptualizacija njegovih vzrokov in drugih značilnosti na eni strani odražajo splošno videnje problematike v družbi, lahko pa so pomembni tudi z vidika implementiranja politik, saj je učinkovitost politik odvisna tudi od tega, koliko upoštevajo stališča ljudi oziroma koliko jih večinsko mnenje dojema kot sprejemljiva (Carlson in Pollitz Worden 2005, 1220).

Sprva bomo pogled preusmerili na drugo stran, na medije, ki nasilje javnosti predstavljajo. Luthar idr. (2006) ugotavljajo, da se je med letoma 1985 in 2005 število člankov o nasilju v družini povečalo skoraj za trikrat, zlasti na račun novih tabloidnih medijev. Katere ključne zgodbe, ki jih lahko uvrstimo v t. i. mite o nasilju nad ženskami, pripovedujejo mediji? Luthar in drugi v raziskavi o medijskih reprezentacijah nasilja ugotavljajo, da mediji z nesorazmernim izpostavljanjem zgodb, v katerih je žrtev nasilja moški, ustvarjajo oziroma reproducirajo *mit o simetriji družinskega nasilja*. Izpostavljajo tudi, da se z različnimi jezikovnimi sredstvi legitimira nasilna dejanja moškega storilca ali pa pozornost preusmeri na *vprašanje ženske krivde* (2–5). Medijsko poročanje o nasilju v družini v Sloveniji pa je zaznamovano še s t.i. »strukturno pozabo« in »psihologizacijo in individualizacijo nasilja«, kar pomeni, da »se strukturni pogoji nasilja ne odobravajo, nasilje pa pripisuje individualnim patologijam« (Luthar in drugi 2006, 3). Take percepcije nasilnih dejanj, da gre torej za vedenje, ki ga npr. povzroča alkohol ali duševno nestabilni ljudje oziroma ljudje s socialnega dna, in da gre

za nekakšne izjemne dogodke, deviacije, so v družbi še zmeraj zelo prisotne. Če je namreč nasilje zgolj neka naključna oblika deviacije in ne odraz odnosov v družbi, potem posameznikom ni potrebno skrbeti glede ustroja vsakdanjega življenja, temveč zgolj za odklone od njega. Podobno, če posameznik nima neposrednih izkušenj z nasiljem, mu zanj tudi ni potrebno skrbeti. Kot pravita Dobash in Dobash (1998a, 141): »Je problem drugih, obnašanje drugih in zadeva nekoga drugega«.

Če torej povzamemo, se v slovenskih medijih pogosto pojavlja t. i. mit o spolni simetriji nasilja (ženske so enako nasilne kot moški), zanje pa je značilno tudi preusmerjanje pozornosti javnosti na vprašanje krivde žensk samih ter psihologizacija in individualizacija nasilja. Ali in v kolikšni meri se navedeno kaže tudi v javnem mnenju, bomo preverili v nadaljevanju.

4.2 Pogledi skozi javno mnenje

V nadaljevanju bomo na nasilje pogledali skozi javno mnenje, in sicer preko rezultatov javnomnenjske raziskave o nasilju v družini, opravljene v Sloveniji. Raziskava je bila izvedena junija 2005 na Znanstveno-raziskovalnem središču Univerze na Primorskem na reprezentativnem vzorcu 1006 oseb¹⁹ v okviru ciljnega raziskovalnega projekta *Analiza družinskega nasilja²⁰ v Sloveniji – predlogi preventive in ukrepov* (ki je potekal med letoma 2004 in 2006) pod vodstvom M. Sedmak pri katerem sem sodelovala kot raziskovalka. Raziskavo sta financirala Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Kot metoda je bila uporabljena sekundarna analiza podatkov, s pomočjo programa SPSS so bile opravljene osnovna statistična analiza (frekvenčne porazdelitve spremenljivk) ter nekatere dodatne primerjalne analize med spremenljivkami, običajno glede na spol. Za preverjanje povezanosti je bil uporabljen Hi - kvadrat test (χ^2), pri čemer je bila kot statistično značilna upoštevana stopnja tveganja $\alpha=0,05$.

¹⁹ Odgovori, predstavljeni v posameznih tabelah, vključujejo zgolj število tistih, ki so podali odgovor na posamezno vprašanje (izključeni so odgovori "ne vem" ali "brez odgovora"), zato je skupno število odgovorov pogosto manjše od 1006.

²⁰ Če smo na tem mestu nekoliko samokritični, moramo opozoriti na rabo manj ustreznega termina »družinsko nasilje« že v naslovu raziskave, kasneje pa tudi pri posameznih vprašanjih.

Gre za prvo javnomnenjsko raziskavo v Sloveniji, ki izpostavlja vprašanje nasilja v družini in zaobjema različne vrste nasilja. Opravljena raziskava je telefonska, kar pomeni, da ima nekaj omejitev, kot je na primer razmeroma nizka stopnja odgovorov (v primeru raziskave je bila 18,3 odstotka) ter izključenost oseb brez stacionarnega telefonskega priključka (zlasti mladih, ki vse bolj uporabljajo zgolj mobilni telefon). Po drugi strani pa telefonsko anketiranje prinaša določeno stopnjo anonimnosti, kar je pomembno zlasti pri vprašanih, ki se nanašajo na lastno doživljanje nasilja oziroma drugih vprašanih, ki jih anketirani doživljajo kot osebna.

Slabost z vidika teme, ki smo si jo izbrali, je ta, da se raziskava ne osredotoča zgolj na nasilje nad ženskami, temveč na različne oblike nasilja v družini, tako da se vprašanja pogosto nanašajo na nasilje v družini na splošno. Kljub temu menimo, da je raziskava relevantna tudi za preučevanje nasilja nad ženskami, saj nam kaže splošen pogled javnosti na nasilje v družini, stopnjo strpnosti do nasilja v družini, prav tako pa se določena vprašanja osredotočajo zgolj na nasilje nad ženskami. Navsezadnje pa je doslej edina v slovenskem prostoru, ki preučuje zaznave in stališča ljudi (javno mnenje) do nasilja v družini.

Doslej je bilo opravljenih zelo malo raziskav o dejavnikih, ki vplivajo na percepcijo nasilja v družini. V raziskavah je bila najpogosteje preučevana povezava med spolom in stališči do nasilja v družini, pri čemer se je izkazalo, da ženske običajno nasilje razumejo širše, torej vključujoč tudi agresijo, ki ni fizične narave, fizično agresijo vrednotijo resneje in so manj strpne do moškega nasilja (Carlson in Pollitz Worden 2005, 1200). Tudi sami bomo preverjali morebitne razlike pri odgovorih glede na spol.

V nadaljevanju predstavljeni rezultati bodo oblikovani v več sklopov, glede na predhodno predstavljene teme in zastavljena raziskovalna vprašanja:

1. Razširjenost in prepoznavnost nasilja v družini
2. Družbena toleranca do nasilja
3. Stereotipi in miti o nasilju v družini
4. Družbena obravnava nasilja

Značilnosti vzorca anketiranih (1006 oseb) so predstavljene v Tabeli 4.1 Vzorec je reprezentativen za celotno Slovenijo, v vzorec so bili zajeti anketirani in anketirane iz vseh dvanajstih slovenskih regij.

Tabela 4.1: Značilnosti vzorca.

	Vzorec (%)
Spol ²¹	
Moški	50,0
Ženska	50,0
Starost	
18 do 28 let	22,2
29 do 39 let	18,1
40 do 50 let	21,7
51 do 61 let	18,0
62 do 72 let	13,3
73 let in več	6,8
Izobrazba	
Nedokončana ali dokončana osnovna šola	13,2
Dokončana srednja ali poklicna šola	62,7
Dokončana višja šola ali več	24,1
Zaposlitveni status	
Zaposlen/-a	49,0
Nezaposlen/-a	5,8
Upokojen/-a	28,3
Dijak/-inja, študent/-ka	13,4
Gospodinja	1,1
Kmet	1,0
Drugo	1,4
Zakonski stan	
Samsk-i/-a	27,6
Poročen/-a ali živi v izvenzakonski skupnosti	58,8
Ločen/-a	3,9
Vdovec/vdova	9,8
Ima otroke	
Da	68,6
Ne	31,4
Veroizpoved	
Katoliška	67,5
Pravoslavna	1,9
Muslimanska	1,3
Evangeličanska	0,3
Nisem verujoč/-a	26,9
Drugo	2,1

²¹ Ker se delež moških in žensk v vzorcu ne sklada z deležem v populaciji (v vzorec je bilo zajetih 30,5 odstotka oz. 307 moških in 69,5 odstotka oz. 699 žensk), je bila spremenljivka „spol“ obtežena (ženski spol z 0,72 in moški spol z 1,64).

Kraj bivanja	
Mesto	43,7
Primestje	37,9
Vas	18,4

4.2.1 Razširjenost in prepoznavnost nasilja v družini

Predhodno smo predstavili, kako se je nasilje v družini družbeno konstruiralo in umeščalo vse bolj v javno sfero, zato želimo predstaviti poglede slovenske javnosti na vprašanje, ali je nasilje v družini prepoznan problem, ter ali gre pri nasilju v družini predvsem za zasebni ali družbeni problem. Raziskave v zvezi s pogledi na nasilje v družini kažejo, da javnost nasilje v družini vidi kot pogost problem, poleg tega pa običajno ocenjujejo tudi, da je precej razširjen in da ima pomembne družbene posledice (Carlson in Pollitz Worden 2005, 1199). Tudi v naši raziskavi več kot polovica anketiranih (57,3 odstotka) meni, da je nasilje v družinah v Sloveniji pogost ali zelo pogost pojav, 32,2 odstotka jih meni, da ni niti pogost niti ne pogost pojav, preostalih 10,4 odstotka pa jih meni, da ni pogost oziroma da sploh ni pogost pojav. Delež tistih, ki menijo, da je nasilje v družinah pogost ali zelo pogost pojav, je nekoliko nižji v primerjavi z evropskim povprečjem sicer že leta 1999 opravljene javnomnenjske raziskave (zato je vključenih zgolj 15 držav, takratnih članic Evropske unije), ko je bilo 74 odstotkov vseh vprašanih bilo mnenja, da gre za precej ali zelo pogost pojav, 19 odstotkov pa, da ni pogost ali sploh ni pogost pojav.²²

Po mnenju večine anketiranih, nasilja v Sloveniji ni več kakor v drugih evropskih državah. Z izjavo, da je nasilja v Sloveniji več kot drugod v Evropi, se strinja 13,6 odstotka vseh anketiranih, nasprotno pa meni 52,8 odstotka vprašanih, preostali pa so neopredeljeni.

²² Do razlik prihaja tudi zato, ker je bila v tem primeru uporabljena zgolj štiristopenjska lestvica: zelo pogost, pogost, ni pogost, sploh ni pogost. Anketirani niso imeli možnosti izbrati nevtralen odgovor »niti-niti«.

4.2.2 Nasilje – javno ali zasebno?

Na vprašanje, ali je nasilje v družini družbeni ali zasebni problem, sta dve tretjini (67,3 odstotka) odgovarjajočih dejali, da je nasilje družbeni problem, nezanemarljivih 32,7 odstotka pa, da je zasebni problem družine. Skoraj tretjina vprašanih torej umešča nasilje v družini in njegovo reševanje v domeno družine in ga ne prepozna kot ekonomski, socialni, zdravstveni ali politični, torej družbeni problem.

Poleg tega pa večina anketiranih meni tudi, da nasilje v družini ostaja predvsem skriti del zasebne sfere. Zelo velik del anketiranih je namreč odgovoril, da nasilje v družini kljub temu, da je družbeni problem, ostaja skrito za štirimi stenami dóma.

Tabela 4.2: Nasilje v družini še vedno ostaja skrito za štirimi stenami dóma.

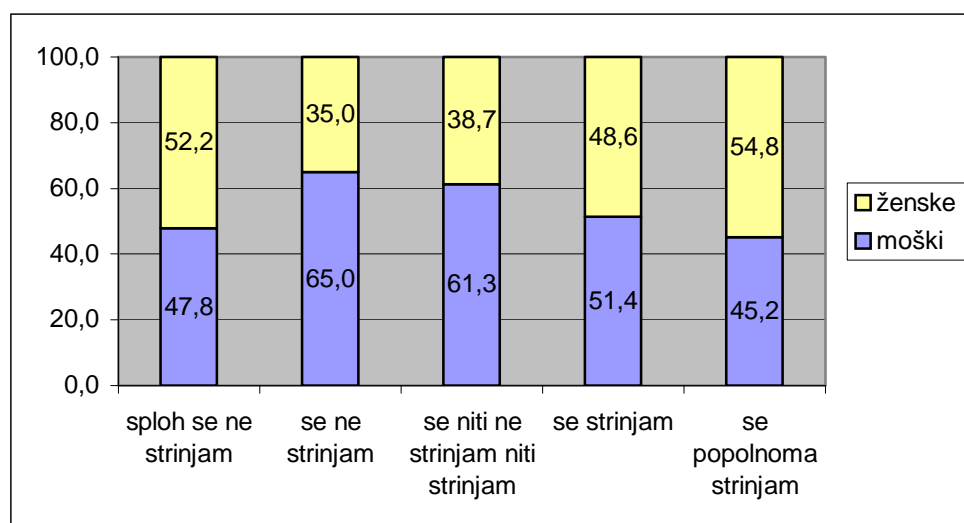
	Frekvence	Odstotki
Se ne strinjam ²³	64	6,5
Se niti ne strinjam niti strinjam	93	9,5
Se strinjam	829	84,0
Skupaj	986	100,0

Anketirani torej v večini (84 odstotkov) menijo, da se o nasilju v družini pogosto molči oziroma se o njem ne poroča ter da je razkritih manj dejanj nasilja v družini, kot se jih dejansko dogaja. Z izjavo se nekoliko bolj strinjajo tisti, ki menijo, da je nasilje družbeni problem (86 odstotkov), v primerjavi s tistimi, ki ga vidijo kot zasebni problem (79 odstotkov).

Primerjava glede na spol v grafu 4.2 pokaže, da se ženske v povprečju z izjavo bolj strinjajo kakor moški ($\chi^2=13,082$; sig=0,011). Ženske so torej pogosteje mnenja, da ostaja nasilje v družini neprijavljeno in zato nevidni del področja zasebnosti.

²³ Prvotno petstopenjska lestvica je bila spremenjena v tristopenjsko. Tako odgovor »se ne strinjam« vključuje odgovora »sploh se ne strinjam« in »se ne strinjam«, odgovor »se strinjam« pa odgovora »se popolnoma strinjam« in »se strinjam«.

Graf 4.2: Nasilje v družini še vedno ostaja skrito za štirimi stenami dóma.

4.2.3 Razširjenost nasilja in kdo doživlja nasilje

V nadaljevanju nas je zanimalo tudi, kakšne so izkušnje posameznikov in posameznic z nasiljem v družini, ter kdo so po njihovem mnenju osebe, ki doživljajo nasilje v družini.

V raziskavi je bila stopnja nasilja merjena neposredno in posredno. Anketiranim je bilo torej zastavljeno vprašanje, ali so sami doživeli nasilje, pa tudi, ali poznajo v svoji bližini koga, ki doživlja nasilje ter tudi, koliko takih oseb poznajo.

Tabela 4.3: Ali ste osebno doživeli nasilje v družini?

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Da	121	24,2	116	23,3	237	23,7
Ne	379	75,8	383	76,8	762	76,8
Skupaj	500	100	499	100	999	100

$\chi^2=125$; sig=0,1723

V vzorcu je 24,2 odstotka moških in 23,3 odstotka žensk dejalo, da so v družini osebno že doživeli nasilje. Med vsemi, ki so doživeli nasilje v družini, jih je več, 73 odstotkov dejalo, da so nasilje doživeli v družini, v kateri so bili otrok, 38,6 odstotka je nasilje doživelo kot odrasla oseba, 17,6 odstotka pa jih je nasilje doživelo tako kot otrok kot tudi kot odrasla oseba.

Moški in ženske se ne razlikujejo po stopnji doživetega nasilja v družini, saj se delež tako pri enih kot pri drugih približuje četrtini, se pa odgovori med spoloma statistično značilno razlikujejo glede na to, ali so nasilje doživeli kot otrok ali kot odrasla oseba.

Tabela 4.4: Ali ste osebno doživeli nasilje v družini, v kateri ste bili otrok/odrasla oseba?

	Ali ste osebno doživeli nasilje v družini, v kateri ste bili otrok?				Ali ste osebno doživeli nasilje v družini, v kateri ste živeli kot odrasla oseba?			
	Da		Ne		Da		Ne	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Moški	103	59,5	18	28,1	26	28,6	95	65,5
Ženske	70	40,5	46	71,9	65	71,4	50	43,5
Skupaj	173	100,0	64	100	91	100,0	145	100,0
	$\chi^2=18,448$; sig=0,000				$\chi^2=30,547$; sig=0,000			

Med tistimi, ki so dejali, da so že doživeli nasilje v družini, je v družini, v kateri so bili otrok, nasilje doživelo 59,5 odstotka moških in 40,5 odstotka žensk. V družini, v kateri so živeli kot odrasla oseba, pa je nasilje doživelo 28,6 odstotka moških in precej več, 71,4 odstotka žensk.

Osebe z izkušnjo nasilja v družini, kjer so živeli kot odrasle osebe, so najpogosteje doživele psihično nasilje (66,4 odstotka), sledi fizično nasilje (62,9 odstotka), v manjši meri ekonomsko nasilje (7,6 odstotka) ali pa spolno nasilje (3,8 odstotka).

Razkorak v stopnji nasilja nad moškimi in nad ženskami v odraslosti kažejo tudi rezultati posrednega merjenja stopnje nasilja.

Tabela 4.5: Ali osebno poznate družine, v katerih se izvaja nasilje nad ženo/možem?

	Nasilje nad ženo		Nasilje nad možem	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Da, eno družino	103	10,4	47	4,8
Da, dve družini	45	4,6	6	0,6
Da, več kot dve družini	74	7,4	21	2,1
Ne, ne poznam	774	77,7	923	92,5
Skupaj	997	100,0	997	100,0

Med vprašanimi jih 22,3 odstotka pozna vsaj eno družino, v kateri se izvaja nasilje nad ženo, in 7,5 odstotka vsaj eno družino, v kateri se izvaja nasilje nad možem.

Z vidika analize nasilja nad ženskami je poleg rezultatov iz zgornjih tabel pomembno tudi vprašanje, kdo je v družini pogosto žrtev nasilja s katerim posredno merimo tudi, ali anketirani nasilje vidijo kot spolno simetrično. Kot je predstavljeno, pomembna razprava poteka tudi glede spolne asimetrije nasilja v družini, pri čemer so nekateri mnenja, da so ženske v enaki meri nasilne kot moški (npr. Straus 1993; Dutton in Nicholls 2005), drugi pa, da gre predvsem za nasilje moških nad ženskami (npr. Dobash in drugi 1992; Kurz 1993).

Anketirani so izrazili mnenje o tem, kako pogosto so po njihovem mnenju žrtve nasilja različni družinski člani: ženske, moški, otroci, starši in ostareli.

Tabela 4.6: Kako pogosto so po vašem mnenju žrtve nasilja naslednje osebe?

	Redko		Niti redko niti pogosto		Pogosto	
	F	%	F	%	F	%
Ženske	56	5,8	160	15,9	760	77,9
Otroci	86	8,8	193	19,8	696	71,4
Starši	396	41,6	372	39	185	19,4
Moški	744	77,1	167	17,3	54	5,6
Ostareli	380	40,8	324	34,8	227	24,5

Čeprav je bilo vprašanje postavljeno z vidika osebe, ki doživlja nasilje in torej ne preverja, kdo je tisti, ki v družini najpogosteje izvaja nasilje, pa že po razmerju kako pogosto so po mnenju anketiranih žrtve ženske in kako pogosto so žrtve moški, lahko ugotovimo, da pogledi anketiranih kažejo, da pri nasilju v družini obstaja določena stopnja spolne asimetrije. Po njihovem mnenju so pogosto žrtve ženske (77,9 odstotka) in zgolj v manjši meri moški (le 5,6 odstotka vseh vprašanih je dejalo, da so moški pogosto žrtve). Prav veliko razliko v številu moških in žensk, žrtev nasilja, izpostavljajo tudi Dobash in drugi (1992), ko nasprotujejo konceptualizacijam nasilja v družini, ki poudarjajo spolno simetrijo le-tega. Poleg žensk naj bi bili pogosto žrtve nasilja v družini tudi otroci (71,4 odstotka).

K preverjanju stopnje razširjenosti nasilja v družini velja dodati še, da je 8,9 odstotka vprašanih dejalo, da osebno pozna nekoga, ki je poiskal pomoč pri društvu za pomoč žrtvam nasilja ter da je bilo med odgovarjajočimi 7,5 odstotka takih, ki so dejali, da so zaradi nasilja v družini že potrebovali pomoč, med njimi statistično značilno več žensk.

Tabela 4.7: Ali ste zaradi nasilja v družini že potrebovali pomoč?

	Moški		Ženske		Skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Da	21	4,3	52	10,6	73	7,5
Ne	465	95,7	439	89,4	904	92,5
Skupaj	486	100,0	491	100,0	977	100,0

$\chi^2=13,887$; sig=0,000

4.2.4 Strpnost do nasilja

Države, ki se spoprijemajo z nasiljem nad ženskami in nasiljem v družini, se zavzemajo za politiko ničelne strpnosti do nasilja,²⁴ saj je določena raven družbene tolerance do nasilja v zasebnosti zagotovo eden od dejavnikov, ki omogoča njegovo vzpostavljanje in ohranjanje.

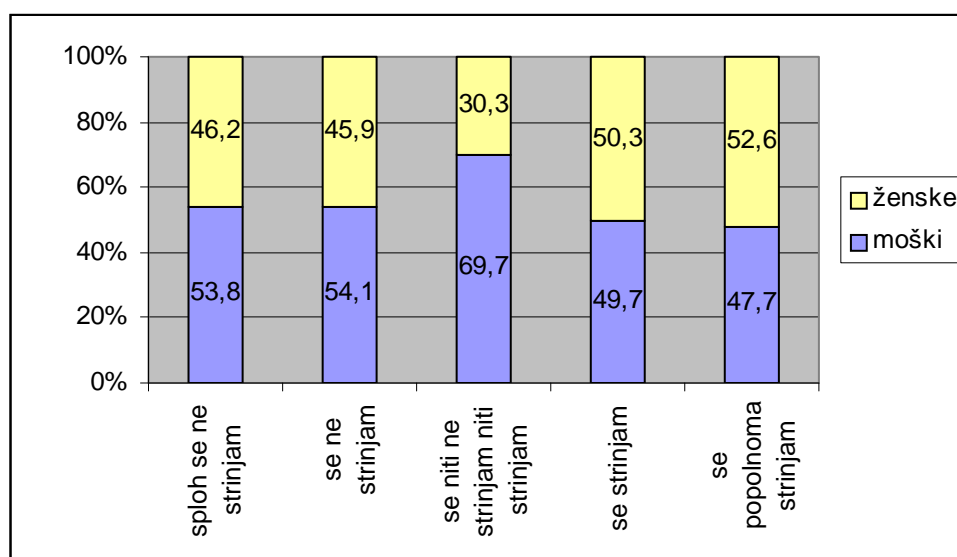
Černič Istenič in drugi (2003, 139) so v raziskavi o nasilju nad ženskami ugotovili, da je v Sloveniji moč zaznati razmeroma nizko stopnjo osveščenosti strokovne, predvsem pa laične javnosti glede problema nasilja nad ženskami v družini ter da bi bilo potrebno za dosego ničelne tolerance spremeniti pogled na samo nasilje oziroma zrušiti določene mite o njem. Po njihovih navedbah »v slovenskem vrednostnem sistemu in ravnanju obstaja prikrita toleranca do nasilja« (Černič Istenič in drugi 2003, 133). Zaradi tega smo želeli preveriti tudi, kolikšna mera strpnosti do nasilja v družini in zlasti do nasilja nad ženskami se kaže v odgovorih iz raziskave, v nadaljevanju pa tudi ali se skozi odgovore anketirank in anketirancev kažejo stališča, ki podpirajo t. i. mite o nasilju.

²⁴ V aprilu 2009 je Evropski parlament sprejel deklaracijo o kampanji proti nasilju, v kateri je bilo predlagano tudi, da bi bilo v naslednjih petih letih (2010–2015) evropsko leto ničelne tolerance nasilja nad ženskami (Evropski parlament, 2009). Že leta 1997 pa je bila sprejeta Resolucija o potrebi po vseevropski kampanji za ničelno strpnost do nasilja nad ženskami (Resolution on the need to establish a European Union wide campaign for zero tolerance of violence against women, 1997).

Za ničelno stopnjo strpnosti se zavzema tudi Urad Vlade Republike Slovenije za enake možnosti: »Celoten sistem preprečevanja nasilja nad ženskami v domačem okolju in partnerskih odnosih mora temeljiti na ničelni strpnosti do vseh vrst nasilja« (Urad Vlade Republike Slovenije za enake možnosti, 2009).

Anketirani se v večini strinjajo, da mož nikoli in pod nobenim pogojem ne sme udariti žene in obratno (tako meni 84,4 odstotka anketiranih, medtem ko nasprotno meni 8,9 odstotka vprašanih, preostali pa so neopredeljeni), pri čemer izražajo moški nekoliko več strpnosti do nasilja med partnerjema. Na načelni ravni anketirani torej ne podpirajo (fizičnega) nasilja do partnerja, se pa že pri naslednjem in nadaljnjih vprašanjih (zlasti pri vprašanju o različnih vrstah nasilja) pokaže, da med anketiranimi vendarle obstaja precejšnja mera strpnosti do dejanj nasilja v družini.

Graf 4.3: Nikoli, pod nobenimi pogoji mož ne sme udariti žene, in obratno.

$\chi^2=12,600$; sig=0,013

V odgovorih, predstavljenih v spodnjih tabelah, se kaže večja stopnja strpnosti do nasilja kakor pri prejšnjem vprašanju.

Tabela 4.8: Ena klofuta ženi/možu še ne pomeni, da gre za družinsko nasilje.

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Se ne strinjam	275	56,4	325	65,9	600	61,1
Se niti ne strinjam niti strinjam	72	14,8	70	14,2	142	14,5
Se strinjam	141	28,9	98	19,9	239	24,4
Skupaj	488	100,0	493	100,0	981	100,0

$\chi^2=13,852$; sig=0,008

Tabela 4.9: Za ohranitev družine je vredno pretrpeti tudi kakšno kľofuto.

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Se ne strinjam	257	53,6	372	77,2	629	65,4
Se niti ne strinjam niti strinjam	100	20,8	56	11,6	156	16,2
Se strinjam	123	25,6	54	11,2	177	18,4
Skupaj	480	100,0	482	100,0	962	100,0

$\chi^2=85,564$; sig=0,000

Tako se kar četrtna vprašanih strinja, da ena kľofuta še ne pomeni, da gre za nasilje v družini, 18,4 odstotka pa, da je za ohranitev družine vredno pretrpeti tudi kakšno kľofuto. Moški se z obema izjavama bolj strinjajo kakor ženske.

Tabela 4.10: Če mož ali žena partnerja udari zaradi ljubosumja, to pomeni, da ga resnično ljubi.

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Se ne strinjam	305	62,9	402	82,9	706	72,9
Se niti ne strinjam niti strinjam	100	20,6	36	7,4	136	14,0
Se strinjam	80	16,5	47	9,7	127	13,1
Skupaj	485	100,0	485	100,0	969	100,0

$\chi^2=58,283$; sig=0,000

Ženske se v primerjavi z moškimi manj strinjajo, da partnerjev udarec iz ljubosumja pomeni resnično ljubezen. Presenetljivo pa kar 16,5 odstotka moških, znatno več kot žensk, enači udarec iz ljubosumja z ljubeznijo.

Strpnost do nasilja se kaže tudi v stopnji odzivanja nanj.

Tabela 4.11: Ali bi obvestili policijo, če bi domnevali, da se pri sosedih dogaja fizično nasilje?

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Zagotovo bi	207	42,7	184	38,6	391	40,6
Verjetno bi	161	33,2	154	32,3	315	32,7
Verjetno ne bi	74	15,3	99	20,8	173	18,0
Zagotovo ne bi	43	8,9	40	8,4	83	8,6
Skupaj	485	100,0	477	100,0	962	100,0

$\chi^2=5,163$; sig=0,160

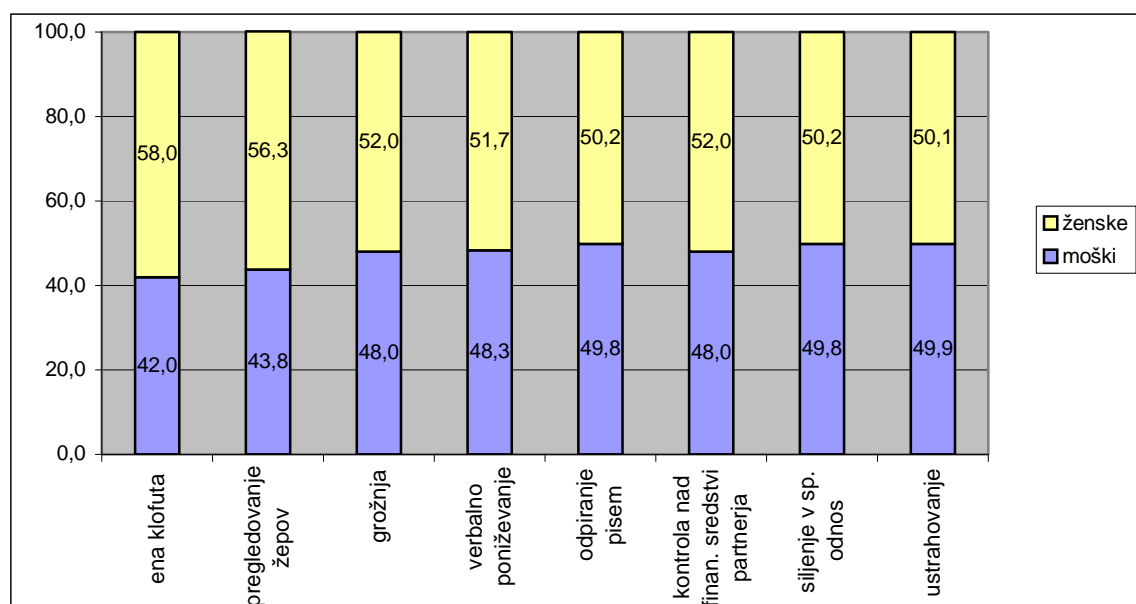
Več kot četrtina (26,6 odstotka moških in 29,2 odstotka žensk) vprašanih, pri čemer ni statističnih razlik med spoloma, verjetno ali zagotovo ne bi obvestila policije ob domnevi, da se pri sosedih dogaja fizično nasilje. Razmeroma visoka stopnja odgovorov »verjetno ne bi« in »zagotovo ne bi« nakazuje, da del anketiranih morebitno obveščanje o nasilju razume kot nedovoljen poseg v zasebnost in družino. Odgovori niso presenetljivi, če jih povežemo z vprašanjem o javni/zasebni naravi nasilja v družini, pri katerem je 32,7 odstotka anketiranih mnenja, da gre za zasebni problem družine.

Tabela 4.12: Ali ocenjujete naslednja dejanja kot nasilna?

	Da		Ne	
	F	%	F	%
Pregledovanje žepov	464	49,3	478	50,7
Kontrola nad finančnimi sredstvi partnerja	571	61,9	351	38,1
Ena klofuta	613	63,6	351	36,4
Odpiranje pisem	648	67,9	307	32,1
Grožnja	810	83,0	166	17,0
Verbalno poniževanje posameznika	859	87,4	124	12,6
Siljenje v spolni odnos	907	92,4	75	7,6
Ustrahovanje	922	93,1	68	6,9

Da so določene oblike nasilnega vedenja precej družbeno sprejete, kaže tudi zgornja tabela. Resda večina anketiranih omenjena dejanja uvršča med nasilna, vendar so pri določenih dejanjih deleži tistih, ki menijo nasprotno, precej visoki. Tako je (razmeroma presenetljivo) kar 36,4 odstotka anketiranih mnenja, da klofuta ni nasilno dejanje. Skorajda sprejemljivo vedenje je tudi nadzor nad partnerjem ali partnerko: za več kot polovico anketiranih (50,7 %) pregledovanje žepov ni nasilno dejanje, prav tako ne nadzor nad finančnimi sredstvi partnerja (tako meni kar 38,1 odstotka anketiranih) ali odpiranje pisem (32,1 %). Med subtilnejšimi oblikami nasilja, torej tistimi, ki jih najpogosteje uvrščamo v psihično nasilje, pa kar 17 odstotkov vprašanih med nasilna ravnanja ne uvršča grožnje, 12,6 odstotka verbalnega poniževanja, 6,9 odstotka pa ne ustrahovanja. Del anketiranih pa celo siljenja v spolni odnos ne ocenjuje kot nasilno dejanje. Čeprav gre pri tem za razmeroma majhen delež anketiranih (7,6 %), pa ga vendarle ne moremo zanemariti. Naj še izpostavimo, da je 6,6 odstotka anketiranih celo dejalo, da ne vedo, da je prisila partnerja v spolni odnos kaznivo dejanje.

Graf 4.4: Ali ocenjujete naslednja dejanja kot nasilna? Pritrdilni odgovori glede na spol.

Predstavljenata dejanja smo primerjali tudi glede na spol in ugotovili, da ženske v primerjavi z moškimi pogosteje menijo, da med nasilna dejanja sodijo klofuta ($\chi^2=42,977$; sig=0,000), pregledovanje žepov ($\chi^2=14,777$; sig=0,000), grožnja in verbalno poniževanje ($\chi^2=42,977$; sig=0,030), pri ostalih pa ni statistično značilnih razlik med spoloma, čeprav se pri vseh navedenih dejanjih ženske bolj strinjajo, da gre za nasilna dejanja. Odgovori deloma potrjujejo ugotovitve prejšnjih raziskav, da ženske bolj kot moški med nasilje uvrščajo tudi druge oblike, ne zgolj fizičnega nasilja (Carlson in Pollitz Worden 2005, 1200).

K pogledom na to, katera dejanja so nasilna, lahko dodamo še spodnjo tabelo. Večina anketiranih meni, da zastraševanje partnerja lahko uvrstimo med dejanja nasilja v družini, nasprotno meni le 10,7 odstotka vprašanih, pri čemer ni razlik med spoloma.

Tabela 4.13: Zastraševanje partnerja ni družinsko nasilje.

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Se ne strinjam	394	80,6	391	79,8	785	80,2
Se niti ne strinjam, niti	52	10,6	37	7,6	89	9,1
Se strinjam	43	8,8	62	12,7	105	10,7
Skupaj	489	100,0	490	100,0	979	100,0

$\chi^2=8,242$; sig=0,083

4.2.5 Vplivi na nasilje

Med dejavniki, ki po mnenju anketiranih vplivajo na nasilje v družini, se v vrh uvrščata alkohol (94 %) in nelegalne droge (84 %), sledi nezaposlenost (61,8 %), nezadovoljstvo s partnerskim življenjem (59,4 %) ter težavno otroštvo (57,4 %). Po mnenju anketiranih na nasilje najmanj vplivajo nasilne vsebine v medijih (35,3 %), nizka izobrazba (26,3 %) ter pripadnost drugi kulturi, kot je njihova (25,8 %).

Tabela 4.14: Dejavniki vpliva na nasilje.

	Ne vpliva		Niti ne vpliva niti vpliva		Vpliva	
	F	%	F	%	F	%
Alkohol	17	1,7	42	4,2	933	94,0
Nelegalne droge	53	5,6	100	10,5	804	84,0
Nezaposlenost	84	8,5	293	29,7	610	61,8
Nezadovoljstvo s partnerskim življenjem	93	9,5	303	31,1	579	59,4
Težavno otroštvo	145	14,9	271	27,7	562	57,4
Slab ekonomski položaj (revščina)	152	15,4	331	33,4	506	51,1
Nizka samozavest	209	21,7	317	33,0	436	45,3
Problemi v službi	203	20,6	354	36,0	426	43,4
Nasilne vsebine v medijih	338	34,7	292	30,0	344	35,3
Nizka izobrazba	387	39,6	333	34,1	257	26,3
Pripadnost drugi kulturi, kot je vaša	422	45,0	273	29,1	242	25,8

Trije dejavniki, za katere je slovenska javnost najpogosteje dejala, da vplivajo na nasilje (alkohol, nelegalne droge, nezaposlenost), so enaki vzrokom za nasilje v družini, kot so jih navajali anketirani v Evrobarometru (1999). Raziskave kažejo, da ljudje vidijo zelo različne vzroke za nasilje, kar pa predvidoma nakazuje tudi, da o vzrokih nimajo trdnih stališč in prepričanj (Pollitz Worden in Carlson, 2005). Raziskovalci so v okviru Evrobarometra v takratnih petnajstih članicah Evropske unije analizirali, kateri so najpogosteje navedeni vzroki za nasilje v družini. Velika večina anketiranih (96 %) je kot vzrok nasilja v družini navedla alkoholizem, sledi odvisnost od drog (94 %), nezaposlenost (79 %), revščina/socialna izključenost (75 %), da je posameznik sam bil žrtev katere od oblik nasilja v družini (73 %), način, na katerega moški vidijo ženske (64%), genetske predispozicije za nasilno vedenje (64 %), način, na katerega je moč

razdeljena med spoloma (59 %), nizka stopnja izobrazbe (57 %), mediji (49 %), verska prepričanja (47 %) in provokativno vedenje žensk (46 %) (Evrobarometer, 1999).

4.2.6 Miti in stereotipi

Nasilje nad ženskami v družini zaznamujejo številne splošno veljavne stereotipne predstave oziroma miti, ki prenašajo poglede, ki pogosto okrivljajo žrtev nasilja ali opravičujejo storilca nasilnega dejanja (Filipčič 2002; Harne in Radford 2008; van der Ent in drugi 2001). Naj omenimo nekaj pogostejših, ki jih je moč zaslediti v literaturi:

1. Nasilno ravnanje je prirojena lastnost posameznika

Prepričanje, da je nasilno ravnanje prirojena lastnost, temelji v biologističnih oziroma psiholoških pogledih in je razmeroma pogosto, kar se kaže tudi v spodaj predstavljenih mnenjih. Približno 30 odstotkov moških in žensk iz raziskave se strinja, da je nasilno ravnanje prirojena lastnost posameznika. Nasprotno pa se z izjavo ne strinja 40,6 odstotka vseh anketiranih. Osredinjanje na fiziološke ali osebne značilnosti tistega, ki izvaja nasilje, zadovolji potrebe večine, ki nasilje vidi kot vedenje, ki je lastno nekemu, ki drugačen od njih (Jasinski 2001, 9), je pa problematično, ker odgovornost za dejanje prenaša na nespremenljive dejavnike (npr. genetika, duševna bolezen) in tako na eni strani opravičuje vedenje nasilnih posameznikov, na drugi pa ne nudi možnosti spreminjanja tovrstnih vzorcev vedenja. Kljub temu so tovrstni pogledi še zmeraj precej prisotni.

Tabela 4.15: Nasilno ravnanje je prirojena lastnost posameznika.

	Moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Se ne strinjam	200	40,9	195	40,2	395	40,6
Se niti ne strinjam niti strinjam	144	29,4	132	27,2	276	28,3
Se strinjam	145	29,7	158	32,6	303	31,1
Skupaj	489	100,0	485	100,0	974	100,0

$\chi^2=1,874$; sig=0,759

2. Ženska, ki jo mož udari, si je včasih tudi sama kriva/si je že zaslužila

Eno pogostejših prepričanj, ki jih lahko uvrstimo med t. i. mite o nasilju, je, da je ženska za nasilje, ki ga doživlja sama kriva, saj ga bodisi sproža s svojim obnašanjem bodisi bi se mu lahko izognila, če bi se obnašala v skladu z določenimi pričakovanji (bi npr. utišala otroke ali opravila pričakovana gospodinjstva opravila). Ženska naj bi bila tako odgovorna tako za vzrok kot za rešitev problema (Mahoney in drugi 2001).

Tabela 4.16: Ženska, ki jo mož udari, si je včasih tudi sama kriva.

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Se ne strinjam	283	57,6	320	64,6	604	61,2
Se niti ne strinjam niti strinjam	116	23,6	88	17,8	204	20,7
Se strinjam	92	18,7	87	17,6	179	18,1
Skupaj	491	100,0	495	100,0	987	100,0

$\chi^2=30,384$; sig=0,000

Čeprav se več kot polovica (61,2 odstotka) anketiranih ne strinja z izjavo, da je ženska, ki jo mož udari, včasih tudi sama kriva, pa se z izjavo strinja 18,1 odstotka anketiranih, pri čemer se z izjavo strinja nekoliko manj žensk kakor moških. Okrivljanje žrtve za nasilje je bilo v preteklosti zelo pogosto, zlasti v povezavi s spolnim nasiljem: Amir, na primer, pojasnjuje, da je žrtev tista, ki se izpostavlja in pričinja interakcijo med njo in nasilnežem, njeno vedenje pa sproža potencialno nasilno obnašanje (v Bergen 1998, 98). Desetletja raziskovanj in teoretiziranj, zlasti feminističnih, so sicer preusmerila pozornost od žrtve, ki se ji pripisuje odgovornost za nasilje, vendar so taki pogledi še vseeno precej prisotni, kar se potrjuje tudi skozi odgovore naše raziskave. Pollitz Worden in Carlson (2005, 1222) navajata tri vidike okrivljanja žrtev: prvi, ki smo ga zgoraj predstavili, je mnenje, da ženska s svojim vedenjem sproži nasilne odzive (ter si jih implicitno zasluži),²⁵ drugi vidi žensko kot mazohistično, ki uživa v nasilnem vedenju in ga zato spodbuja, tretji pa krivi žrtev, ker ostaja v nasilnem odnosu.

²⁵ Omenjata tudi, da je bil navedeni argument pred nekaj generacijami legitimen pri sodnih odločitvah (Pollitz Worden in Carlson, 2005).

3. »Ne more biti tako hudo, če (ženska) ne odide«

Določene teoretske obravnave vidijo ženske kot zelo pasivne v poskusih izhajanja iz nasilnega odnosa. Na primer, po konceptualizaciji »naučene nemoči«, ki jo je razvila Lenore Walker, se ženska nauči, da ne more vplivati na neprijetne dražljaje iz okolja. Ženske vztrajajo v nasilnih odnosih iz različnih vzrokov, od ljubezni do velikega strahu. Kanduč (2001) poleg naučene nemoči navaja naslednje vzroke: ženska upa, da se bo partner poboljšal; ženska prevzame odgovornost za nasilni izbruh (ki ji ga nalagajo nekateri pogledi); boji se ga zapustiti; ne more ga zapustiti, ker nima kam iti oziroma ker je od partnerja ekonomsko odvisna; ženska je lahko zelo čustveno navezana (do te mere, da gre za odvisni odnos); razvezo zakonske zveze vidi kot tvegan korak itd. Mit omenjamo, ker je v literaturi pogosto naveden (npr. Harne in Radford 2008, 19), čeprav ne preverjamo njegove prisotnosti v odgovorih raziskave.

4. »Nasilneži zagotovo prihajajo iz nasilnega okolja, so imeli težko otroštvo«

Koliko težavno otroštvo vpliva na nasilje, si raziskovalci niso enotni. Določene zgodnje teorije o nasilju podpirajo medgeneracijsko prenašanje nasilja ter, da se nasilja naučimo v procesu zgodnje socializacije (npr. Straus), vendar ne razložijo, zakaj so nekateri nasilni, čeprav ne izhajajo iz nasilnega okolja, prav tako pa ne, zakaj nekateri prihajajo iz nasilnega okolja, pa v odraslosti niso nasilni. Družina tako ne more biti edini formativni dejavnik vpliva na vedenje posameznika. Po nekaterih študijah je zgolj manjši del nasilnežev v otroštvu izkusilo nasilje (Kaufman in Ziegler 1987 v Jasinski, 2001).

Tabela 4.17: Koliko vpliva na nasilje v družini težavno otroštvo?

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Ne vpliva	97	19,1	49	10	146	14,9
Niti vpliva niti ne vpliva	131	26,7	140	28,6	271	27,7
Vpliva	263	53,6	300	61,3	563	57,4
Skupaj	491	100,0	489	100,0	980	100,0

$\chi^2 = 18,955$; sig=0,001

V očeh slovenske javnosti je težavno otroštvo pomemben dejavnik vpliva na nasilje v družini, pri čemer ga zlasti ženske vidijo kot takega, saj tako meni kar 61,3 odstotka žensk – statistično značilno več kot moških (53,6 odstotka). Pri tem ne moremo sklepati ali težavno otroštvo vpliva v smislu teorije socialnega učenja, preko izkušnje nasilja v

otročtvu (bodisi v obliki prisostvovanja nasilju bodisi preko doživljanja nasilja), lahko pa domnevamo, da je glede na njeno razširjenost, tovrsten pogled vsaj deloma vključen v odgovore.

5. Alkohol kot vzrok nasilja/»Zgolj alkoholiki pretepajo svoje žene«

Čeprav smo predhodno zasledili tudi drugačno razumevanje vzročne povezanosti alkohola in nasilja (npr. Flanzer 1993), pa velja, da raba alkohola služi zgolj za opravičevanje dejanj nasilja v družini ter da številni nasilni moški ne zlorablajo alkohola (Harne in Radford 2008, 19). V spodnji tabeli sicer ne merimo neposrednih pogledov na alkohol kot vzrok nasilja, vendar vseeno lahko razberemo, da ga ljudje zaznavajo kot dejavnik, ki ima pomemben vpliv na nasilje. Med vsemi dejavniki v raziskavi je tisti, ki ga največ anketiranih vidi kot dejavnik vpliva na nasilje v družini.

Tabela 4.18: Koliko alkohol vpliva na nasilje v družini?

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Ne vpliva	12	2,4	6	1,2	18	1,8
Niti vpliva niti ne vpliva	30	6,0	13	2,6	43	4,3
Vpliva	455	91,5	477	96,1	932	93,8
Skupaj	497	100,0	496	100,0	993	100,0

$\chi^2=17,326$; sig=0,02

Tudi v Sloveniji prevladuje mnenje, da alkohol vpliva na nasilje v družini – tako meni 91,5 odstotka moških in kar 96,1 odstotka žensk.

6. »Nasilje v družini se dogaja zgolj v družinah iz nižjih družbenih razredov/v revnejših slojih«

Univerzalnost nasilja je pogosto poudarjena, med drugim tudi v dokumentih, ki obravnavajo nasilje v družini. V okviru priročnika Sveta Evrope o programu policije in človekovih pravicah je navedeno: »Nasilje nad ženskami se dogaja v vseh družbenih razredih, etničnih in religijskih skupinah, družbah in geografskih področjih«.

Nasilneži in žrtve nasilja so tako lahko različnih starosti, kultur in družbenih slojev. Pogledi anketiranih kažejo, da je po njihovem mnenju slabši ekonomski položaj pomemben dejavnik vpliva na nasilje, saj tako meni približno polovica vprašanih in sicer, 49,3 odstotka moških in 53,1 odstotka žensk.

Tabela 4.19: Koliko slab ekonomski položaj vpliva na nasilje?

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Ne vpliva	69	13,9	83	16,8	152	15,3
Niti vpliva niti ne vpliva	182	36,8	149	30,2	331	33,5
Vpliva	244	49,3	262	53,1	506	51,2
Skupaj	495	100,0	494	100,0	989	100,0

$\chi^2=5,831$; sig=0,212

Posredno lahko mnenje o tem, kako družbeno-ekonomski položaj vpliva na nasilje, merimo preko vprašanja o vplivu izobrazbe nanj. Približno 40 odstotkov anketiranih meni, da izobrazba ne vpliva na nasilje v družini, četrtina pa jih meni, da vpliva nanj. Pri tem med moškimi in ženskami ni statistično značilnih razlik v odgovorih.

Tabela 4.20: Koliko izobrazba vpliva na nasilje?

	moški		ženske		skupaj	
	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki	Frekvence	Odstotki
Ne vpliva	196	40,1	190	38,9	386	39,5
Niti vpliva niti ne vpliva	162	33,1	171	35	333	34,1
Vpliva	131	26,8	127	26	258	26,4
Skupaj	489	100,0	482	100,0	977	100,0

$\chi^2=1,026$; sig=0,906

4.2.7 Odzivi na nasilje

Mnenja anketiranih o tem, na kakšen način bi lahko zmanjšali stopnjo nasilja v družini, so različna, navajajo pa predvsem naslednje sklope odgovorov:

- pomen informiranja in ozaveščanja javnosti, ob tem pa vloga medijev in socialnih služb ter nevladnih organizacij: *»preko medijev in pozitivnih akcij«, »več ozaveščenosti«, »več opozarjanje preko medijev«;*
- izobraževanje (ter vzgajanje) otrok in mladine, mladih staršev: *»več ozaveščanja, vzgoja že od vrtecev in šole«, »osveščanje od malih nog«;*
- pomen izboljšanja življenjskega standarda: *»boljša finančna situacija«, »da bi bili socialno preskrbljeni«;*
- strožja zakonodaja: *»strožje kazni«, »hujše sankcije«;*

- strpnost in komunikacija med ljudmi in v družini: »da bi bili bolj strpni, več poslušanja med ljudmi«;
- omejiti ali prepovedati nasilne vsebine v medijih: »manj nasilnih filmov in oddaj«;
- omejiti dostop do alkohol in nelegalnih drog.

Pojavljali so se tudi posamezni odgovori, da bi morale žrtve nasilja nasilje prijaviti, da bi bilo potrebno delati z nasilneži, da je nasilje v družini izključno problem družine.

V odgovorih se reflektirajo tudi pogledi na vzroke oziroma pomembne dejavnike pri obravnavi nasilja. Kot dejavniki, ki vplivajo na preprečevanje nasilja v družini, so bili tako izpostavljeni mediji, nevladne organizacije, socialne službe, šole, kot dejavnik kurative zakonodaja, kot vzroki oziroma pomembni dejavniki vpliva pa alkohol in nelegalne droge ter nizek življenjski standard.

Kdo so pa tisti akterji, za katere anketirani menijo, da so najbolj zaslužni za preprečevanje nasilja v družinah? Spodaj (Tabela 4.21) je predstavljena primerjava akterjev glede na to, ali anketirani menijo, da naredijo dovolj²⁶ za preprečevanje nasilja v družinah.

Tabela 4.21: Ali menite, da naslednje organizacije/institucije naredijo dovolj za preprečevanje nasilja v družini (povprečje)?

Akter	Povprečje
Društva za samopomoč žrtvam nasilja v družini	3,72
Nevladne organizacije	3,07
Šole	2,93
Centri za socialno delo	2,88
Cerkev	2,70
Policija	Statistics 2,57
Lokalne skupnosti	2,14

Povprečne vrednosti kažejo, da v očeh anketiranih za preprečevanje nasilja v družini največ naredijo društva za samopomoč žrtvam nasilja v družini ter nevladne

²⁶ Odgovarjali so na lestvici od 1 – ne naredi dovolj do 5 – naredi dovolj.

organizacije, ki so edina dosegla višjo vrednost od povprečne, najmanj pa storijo država in lokalne skupnosti.

Približno polovica anketiranih moških in žensk se je strinjala, da je na splošno premalo informacij, kam se obrniti na pomoč, če se v bližini dogaja nasilje v krogu družine.

Tabela 4.22: Ali imajo mediji pri obveščanju javnosti o nasilju v družini negativno, nevtralno ali pozitivno vlogo?

	Frekvence	Odstotki
Negativno vlogo	122	13,4
Nevtralno vlogo	254	27,8
Pozitivno vlogo	538	58,8
Skupaj	914	100,0

Rezultati raziskave kažejo, da so anketirani vlogo medijev pri obveščanju javnosti o nasilju v družini v največji meri ocenili kot pozitivno. Pozitivno vlogo medijev vidijo predvsem v tem, da opozarjajo na problematiko nasilja v družini, oziroma s svojim poročanjem obveščajo, osveščajo javnost, pa tudi v tem, da ozaveščajo žrtve nasilnih dejanj. Manjši del anketirancev je izpostavil tudi pomen medijev pri hitrejšem kaznovanju storilcev.

Tisti, ki vidijo negativno vlogo medijev pri obveščanju javnosti o nasilju v družini, so izpostavili predvsem senzacionalističnost medijev in pristransko poročanje o nasilju v družini, pa tudi dejstvo, da mediji o nasilju v družini ne poročajo dovolj pogosto. Pojavljala pa so se tudi mnenja, da je nasilje v družini zasebna stvar družine.

4.2.8 Podobe nasilja v javnem mnenju

Izpostavimo lahko nekaj značilnosti percepcije javnega mnenja do nasilja, ki se kažejo skozi rezultate opravljene raziskave.

Skozi odgovore se kaže, da se javnost v precejšnji meri zaveda problema nasilja v družini in njegovih razsežnosti. Nasilje v družini je tako v veliki meri zaznano kot družben problem, ki pa ostaja skrit v zasebni sferi. Pri tem lahko izpostavimo pomemben, skoraj tretjinski delež mnenj, ki nasilje dejansko uvršča v zasebno sfero, ki

torej meni, da je nasilje zasebni problem. Tovrstno umeščanje nasilja v družini v zasebnost namesto v javno obravnavo in razumevanje nasilja v družini kot stvar zasebnosti, zadevo v katero se ni moč vmešavati, se odraža na eni strani v strpnosti do nasilnih dejanj, oziroma nezaznavi določenih dejanj kot nasilnih, na drugi pa v neodzivanju na nasilje (četrtnina anketiranih ne bi prijavila nasilja v družini). Visoko stopnjo strpnosti lahko zaznamo zlasti do manj »oprijemljivih«
dejanj nasilja, ki jih lahko umestimo med psihološko nasilje (npr. nadzor, pregledovanje žepov, kontrola nad finančnimi sredstvi partnerja in podobno).

Čeprav je nasilje v družini (in nad ženskami) v javnem mnenju razumljeno kot problematično, pa se skozi določeno mero strpnosti do nasilnih vedenj kaže, da ljudje nekatere situacije razumejo kot zasebne, določene okoliščine pa opravičljive za nasilno vedenje. Zdi se, da je zlasti individualni oziroma psihološki okvir razlag nasilja precej razširjen. Podobno kot ugotavljata Pollitz Worden in Carlson v svoji javnomnenjski raziskavi (2005), je bilo v naši raziskavi kot pomembnih izpostavljenih več dejavnikov za katere lahko rečemo, da zmanjšujejo osebno odgovornost nasilnih posameznikov, kot je npr. uporaba alkohola ali pa nasilneževu težavno otroštvo. Reproducirajo se torej splošna razumevanja nasilnih dejanj kot nespametnih, nepredvidljivih, nepremišljenih dejanj, ki jih povzročajo zgolj alkoholiki, psihično nestabilni ljudje in tisti s socialnega dna (Dobash in Dobash 1998a, 141). Priča smo vsaj delni reprodukciji mitov in stereotipov o nasilju v družini, ki zmanjšujejo odgovornost ali opravičujejo dejanja nasilja oziroma po drugi strani vzroke za nasilje vidijo v žrtvi nasilja. Z ohranjanjem tovrstnih mitov, v katere so vključene predpostavke o razmerjih med spoloma, o distribuciji moči v partnerskih razmerjih, družinah in družbi, o javnem in zasebnem, se tudi nasilje v družbi lažje legitimira in reproducira.

Spol je v raziskavi relevanten v dveh pogledih, z vidika razumevanja razmerij med spoloma v odnosu do nasilja v družini, ki se odraža v odgovorih na nekatera vprašanja, in pa kot socio-demografski dejavnik, v smislu razlikovanja med odgovori moških in žensk. Odgovori kažejo, da je med anketiranimi prepoznana spolna asimetričnost nasilja v družini, saj ženske (in otroke) izpostavijo kot tiste, ki po njihovem mnenju pogosteje doživljajo nasilje v družini, prav tako pa poznajo več družin, v katerih so žrtve nasilja žene, kakor takih, v katerih so žrtve nasilja mošje.

Nekaj razlik lahko zaznamo tudi v pogledih moških in žensk. Prvič, več žensk kakor moških je osebno doživelo nasilje v družini, v kateri so živele kot odrasle osebe (pri doživljanju nasilja v otroštvu ni razlik med spoloma), prav tako jih je več potrebovalo pomoč zaradi nasilja v družini. Drugič, ženske so manj strpne do nekaterih dejanj nasilja (klofuta, pregledovanje žepov, grožnja, verbalno poniževanje), čeprav pri drugih (nadzor, odpiranje pisem, siljenje v spolni odnos, ustrahovanje), ni razlik v mnenjih moških in žensk. Tretjič, ženske so pogosteje kot moški mnenja, da nasilje ostaja skrito v zasebnosti. Četrič, ženske manj pogosto podpirajo mit o ženski krivdi za nasilje ter mnenje, da udarec iz ljubosumja pomeni resnično ljubezen, pogosteje pa menijo, da na nasilje vplivata težavno otroštvo in alkohol.

Poudarek pri obravnavah nasilja je na informiranju in izobraževanju, izpostavljena je pozitivna vloga medijev pri obveščanju javnosti o nasilju. Med različnimi družbenimi akterji so najbolj izpostavljene nevladne organizacije kot tiste, ki naredijo dovolj za preprečevanje nasilja, najslabše pa je ocenjeno delo države in lokalnih skupnosti.

5. OBRAVNAVE NASILJA NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI

Prejšnje poglavje smo zaključili s pogledi na učinkovitost različnih institucij pri obravnavi nasilja v družini skozi javno mnenje, v naslednjem pa se želimo osredotočiti na obravnave nasilja nad ženskami v družini v okviru politik. Stopnja prepoznavnosti določenega problema kot družbeno relevantnega se namreč kaže tudi skozi sprejete zakonske ureditve in sistemske ukrepe.

5.1 Obravnava nasilja nad ženskami v evropski perspektivi

Generalna skupščina Združenih narodov je leta 1993 sprejela Deklaracijo o eliminaciji nasilja nad ženskami, kar je prvi mednarodni dokument, ki obravnava izključno nasilje nad ženskami in ki vidi nasilje nad ženskami kot kršitev temeljnih svoboščin žensk, v ospredje pa postavlja odgovornost vlad za zaščito temeljnih pravic in svoboščin žensk. Prepoznava nasilje nad ženskami v družini ter nasilje v družbi (Filipčič in drugi 2004, 4).

Problem nasilja nad ženskami je tudi na evropski ravni prepoznan kot univerzalen problem, ki zahteva koherenten odziv na vseh ravneh, na mednarodni, nacionalni in lokalni ravni. Navedeno se kaže v številnih dokumentih, smernicah in priporočilih, ki jih izdaja bodisi Svet Evrope bodisi institucije Evropske unije (npr. Recommendation 1847 (2008): Combating violence against women: towards a Council of Europe convention, Recommendation 1681 (2004): "Campaign to combat domestic violence against women in Europe", Recommendation 1450 (2000): "Violence against women in Europe" European Parliament resolution on the current situation in combating violence against women and any future action 2004/2220, Blueprint of the Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, including Domestic Violence, 2006) Predvsem je prepoznan kot problem kršenja človekovih pravic, to prepoznanje pa je eno od skupnih načel pri oblikovanju politik za reševanje problema nasilja nad ženskami. Politični odzivi, ki naj bi po vsej Evropi potekali koordinirano, naj bi temeljili še na skupnem razumevanju narave in vplivov nasilja nad ženskami (Reid 2003, 23–24). Z vidika teme, ki smo si jo izbrali, je pomembno predvsem dvoje: da so priporočila in politike usmerjeni v prepoznavanje problema neenakosti med spoloma in da so prizadevanja usmerjena na izpostavljanje nasilja (nad ženskami) v družini kot javnega problema.

Pomemben mejnik v obravnavi nasilja nad ženskami predstavlja Svetovna konferenca Združenih narodov leta 1995 v Pekingu, kjer je bilo nasilje nad ženskami, prepoznano kot ovira pri doseganju enakosti, razvoja in miru, ena od posebej izpostavljenih tem. Vlade in mednarodna skupnost so bile v povezavi z zasebnim sektorjem, nevladnimi organizacijami in civilno družbo pozvane k strateškim ukrepom za spremembo na tem področju. Poleg prepoznavanja nasilja nad ženskami kot družbeno relevantnega problema, so bile pozvane k reviziji nacionalnih zakonodaj ter k oblikovanju akcijskega plana, katerega vsebina bi med drugim določala medinstitucionalno sodelovanje in ukrepanje v primerih nasilja v družini (Report of the Fourth World Conference of Women 1995).

5.2 Nasilje nad ženskami v družini kot del sistemske obravnave nasilja v družini

Težnja po integriranem, sistemskem pristopu k obravnavi nasilja nad ženskami v družini, ki je osnova za učinkovito obravnavo problematike nasilja, je že dlje časa prisotna v dokumentih na evropski ravni (npr. European Parliament resolution on the current situation in combating violence against women and any future action 2004/2220, Blueprint of the Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, including Domestic Violence, 2006).

Podobne smernice lahko zaznamo tudi v Sloveniji, saj večina študij o nasilju v družini izpostavlja tudi problem neusklajenega delovanja institucij (npr. Robnik in drugi 2003; Černič Istenič in drugi 2003; Filipčič in drugi 2004) in izpostavlja potrebe po spremembah na tem področju. Sistemski pristop pomeni »preoblikovanje pristojnosti posameznih institucij pri obravnavi nasilja v družini. Poleg tega pa zajema sodelovanje več institucij in določa tudi obveznost države po celovitem pregledu nad obravnavanjem tega pojava in obveznem spremljanju oz. evalvaciji delovanja posameznih institucij in določa tudi finančne obveznosti države« (Filipčič 2004, 75).

V teh pogledih gre pri obravnavi nasilja nad ženskami v družini med drugim tudi za potrebo po sodelovanju med institucijami, ki imajo pristojnosti pri obravnavi nasilja (nad ženskami) v družini, torej za povezovanje vladnih in nevladnih organizacij z namenom zagotavljanja učinkovitega delovanja na področju nasilja v družini. Papež in Hočevar (2007, 13) v prispevku k obravnavi praks dela proti nasilju nad ženskami navajata, da je »delo institucij pogosto neusklajeno, prakse dela z ženskami z izkušnjo

nasilja nepovezane in celo izključujoče, interpretacije pristojnosti s strani posameznih strokovnjakinj in strokovnjakov pa različne.«

Zakonodajna ureditev, do katere je privedlo dolgoletno prizadevanje nevladnih organizacij, je usmerjena v prepoznavanje nasilja v družini kot posebnega problema in ne zgolj kot problema nasilja v družbi nasploh. Leta 2008 sprejeti Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) Ur. l. RS, št. 16/2008 je pomemben s simbolnega vidika, predvsem pa tudi, ker združuje prej razpršene predpise in ker skuša bolj sistemsko, integrirano pristopiti k obravnavi nasilja v družini. V letu 2009 je stopil v veljavo Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini (Ur. l. RS, št. 31/2009) z namenom učinkovitejšega medinstitucionalnega delovanja. Pravilnik določa postopke medsebojnega obveščanja in pomoči med različnimi akterji, ki obravnavajo nasilje v družini. Pomembne zakonodajne spremembe ter spremembe pri razvoju strategije na področju nasilja v družini, do katerih je v Sloveniji prišlo šele nedavno

Sprejem priporočil in sama uvedba zakonodaje še ne zagotavlja ustreznega izvajanja zakonov. Razkorak med obema je lahko velik, učinkovita implementacija obstoječih zakonov pa za države velik izziv.

5.3 Pomen dela nevladnih organizacij na področju nasilja v družini v Sloveniji

V začetku želimo izpostaviti nekaj pomembnih mejnikov pri razvoju obravnave nasilja nad ženskami v družini. Kot prikazano, so se države običajno pričele ukvarjati z nasiljem nad ženskami na zahteve civilne družbe. Pod vplivom ženskega gibanja v sedemdesetih je nasilje nad ženskami postalo tudi predmet raziskovanja. Poleg opozarjanja na neučinkovitost pravnega sistema se je pričelo izpostavljati tudi razloge, ki privedejo do nasilja nad ženskami. Feministično gibanje je izpostavljalo patriarhat kot ključni vzrok nasilja nad ženskami in ga je razumelo kot manifestacijo neenake moči med spoloma (Tjaden 2004). Dolgoletno opozarjanje na problematiko nasilja v družini (npr. Kozmik in Dobnikar 1999; Robnik in drugi 2003, Gotnar in Veselič 2004; Veselič 2007) je tudi v Sloveniji privedlo do pomembnih političnih in zakonodajnih sprememb, katerih učinki bodo dejansko vidni šele v prihodnosti.

V Sloveniji je imelo žensko gibanje, ki se je pojavilo v 80., močan vpliv na pojav javnih razprav o nasilju nad ženskami v družini. Prve nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z nasiljem nad ženskami, so bile ustanovljene konec 80., tako je bil leta 1989 ustanovljen SOS-telefon za otroke in ženske, žrtve nasilja, kot prva oblika pomoči žrtvam nasilja v družini. V devetdesetih, zlasti še po osamosvojitvi in transformaciji sistema, je bilo ustanovljenih več nevladnih organizacij, kot npr. Ženska svetovalnica (1993) in Društvo za nenasilno komunikacijo (1996), ki je trenutno v Sloveniji edina organizacija, ki pripravlja tudi programe za osebe, ki izvajajo nasilje. Prva varna hiša je bila ustanovljena leta 1997 v Ljubljani. Nevladne organizacije so pomembno vplivale na spremembe na področju nasilja, poleg izobraževanja javnosti in ekspertov na tem področju so pomembno vplivale na sooblikovanje politike.

Na političnem prizorišču se je tema nasilja v družini prvič pojavila v letu 1997 ob razpravi ob amandmajih kazenskega zakonika in Zakona o kazenskem postopku, ko se je pojavilo vprašanje o nasilju v družini kot resnem prekršku, v letu 1998 pa je bila kot alternativa pridržanju sprejeta prepoved približevanja prostoru ali osebi. Šele marca 1999 je bilo nasilje v družini opredeljeno kot kaznivo dejanje v okviru 299. člena kazenskega zakonika.

Pomembno je omeniti še leta 1999 sprejet člen, ki sodiščem omogoča odstranitev nasilneža iz skupnega bivališča, če je to potrebno zaradi preprečevanja nasilja v družini in tako omogoča ženskam, žrtvam nasilja, da ostanejo v skupnem bivališču v času dokler traja postopek razveze zakonske zveze (Gotnar in Veselič 2004, 3–4).

Gotnar in Veselič (2004, 4) izpostavljata pomembno točko obrata v javni debati o nasilju nad ženskami v letu 2002, ko se je pozornost preusmerila od žrtve nasilja k osebi, ki nasilje izvaja, ter k možnosti odstranitve nasilneža iz bivališča in prepoved približevanja, vse dokler traja nevarnost ponovitve nasilnih dejanj.

Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju ali osebi (Ur. l. RS 95/2004) je bil dejansko sprejet leta 2004 in zajema prepoved približevanja na kraj, kjer »oškodovanec dela, se izobražuje, je v varstvu ali se vsakodnevno giblje. Prepoved približevanja določenemu kraju ali osebi zajema tudi prepoved nadlegovanja po

komunikacijskih sredstvih« (Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju ali osebi, 2. člen).

Dalje, izpostavljata še, da je bila pomembna politična pozornost nasilju v družini namenjena v letu 2003, kasneje, v obdobju volilne kampanje v letu 2004, pa je bilo nasilje v družini zgolj redko omenjeno. Društvo za nenasilno komunikacijo je ob podpori vladnih in drugih nevladnih organizacij v letu 2003 pričelo s pripravljajem Državnega akcijskega načrta o nasilju nad ženskami (Gotnar in Veselič 2004).

Nevladne organizacije so odigrale ključno vlogo tudi pri pripravi novega Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) Ur. l. RS, št. 16/2008) s pripravo strokovnih izhodišč (npr. Filipčič in drugi 2004) ter z udeleževanjem v razpravah pri pripravi zakona. V letu 2009 pa je bil sprejet predlog Resolucije o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini med letoma 2009 in 2014, ki kot strateški dokument določa cilje, ukrepe in nosilce politik za preprečevanje in zmanjševanje nasilja v družini.

6. NASILJE NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI V OKVIRU DRŽAVNIH POLITIK

6.1 Kaj je problem? Nasilje v družini v Sloveniji

Na to, kako bo določen problem predstavljen v okviru politik in v političnih dokumentih, vpliva več dejavnikov, poleg vprašanj, ki se odpirajo pri samem *definiranju* pojma, je pomembno razumeti tudi *okvir* v katerega je postavljen problem obravnave.

Na kakšen način razumemo nasilje in v kakšen okvir ga postavljamo ni nepomembno. Namreč, različno opredeljevanje nasilja ima lahko implikacije tudi za obravnavo nasilja v političnem kontekstu. Kot primer lahko navedemo diskusijo o nasilju v družini v Sloveniji pred uvedbo Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ko je potekala razprava, ali naj bo nasilje v družinah obravnavano kot poseben problem ali kot del nasilja v družbi na splošno. Zagovorniki obravnave nasilja v družini kot zgolj del nasilja v družbi in ne posebnega problema so se zavzemali za uvedbo celostnega zakona o preprečevanju nasilja in ne posebnega zakona, ki bi obravnaval nasilje v družini. Zmanjševanje nasilja v javni sferi naj bi postopoma privedlo tudi do zmanjšanja nasilja v zasebni sferi, zato naj bi bile zakonske regulative orientirane predvsem v zmanjševanje nasilja v družbi nasploh. Zagovorniki nasprotnega pogleda pa so vpeljavili takega zakona nasprotovali in se zavzemali za posebno obravnavo nasilja v družini (Sedmak in Kralj 2006, 98).

Naj omenimo še vidik kako lahko različno razumevanje vzrokov nasilja v družini vpliva na drugačno obravnavo v okviru politike. Kanduč (2001, 118) v tem kontekstu izpostavlja poleg pojasnjevalne vrednosti teorij o nasilju v družini tudi vrednost, ki jo imajo pri političnih odzivih nanj, in ugotavlja, da individualistične razlage, ki odgovornost za nasilje locirajo v posameznike (nizek ekonomski status, alkohol...) ali posameznice (pasivne, nesamostojne) običajno predvidevajo bolj konzervativne politične rešitve, nasprotno pa se strukturne razlage nagibajo h korenitejšim strukturnim spremembam v družbi (Kanduč 2001,118).

Carol Lee Bacchi (1999) ponuja zanimiv pristop k preučevanju problemov v socialni politiki (imenovan *What is the problem?/Kaj je problem?*), preko katerega analizira politike na način, da se dotika vprašanj, kot npr. kako se skozi predloge politik kažejo reprezentacije problema, ki ga želijo naslavlјati, katere predpostavke in domneve (ki pogosto niso analizirane) vsebujejo te reprezentacije, kako te reprezentacije uokvirjajo nek problem in kaj ostane neproblematizirano. Bacchi ponudi več vprašanj, s pomočjo katerih lahko pristopimo tudi k vprašanju nasilja nad ženskami: 1. Kateri je ključni problem, ki je predstavljen? Katere predpostavke so vključene v to predstavitev problema? Kakšne učinke ima tovrstna prezentacija? Kaj je ostalo neproblematizirano? Kako bi bili odzivi drugačni, če bi bili problemi predstavljeni drugače? (Bacchi 1999, 13).

Sami se želimo z nekaterimi vidiki tega pristopa dotakniti aktualne politike, s poudarkom na dveh dokumentih, na Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (ZPND, Ur. l. RS, št. 16/2008) in Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009 – 2014 (ReNPPND, Ur. l. RS, št. 41/2009), ki urejata širše področje nasilja v družini, v katerega je umeščeno nasilje nad ženskami v družini. Zanima nas na kakšen način je problem nasilja nad ženskami predstavljen ter kakšne predpostavke ga uokvirjajo. Kontekst, v katerega sta dokumenta umeščena, smo predhodno na kratko predstavili preko pomena dela nevladnih organizacij. V politikah do nasilja v družini je prišlo v zadnjih dveh desetletjih do pomembnih sprememb, kar se odraža v spremenjeni zakonodaji, ki nasilju v družini namenja posebno obravnavo in je usmerjena v zaščito žrtev nasilja (prepoved približevanja, posebna obravnavo v okviru institucij – sprejem protokolov) ter se usmerja v integriran odziv na nasilje (Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini. Ur. l. RS, št. 31/2009).

6.1.1 Poimenovanje in definiranje nasilja v družini

Kot smo predhodno že izpostavili, s poimenovanjem damo nekemu družbenemu problemu veljavo, ga izpostavimo kot problem, ki je vreden družbene pozornosti in odziva, način kako je poimenovan oziroma sam pojem s katerim ga poimenujemo, pa ima lahko specifične implikacije glede na to, kaj je v ta pojem vključeno oziroma čigave izkušnje so poimenovane in čigave niso (Murray in Powell 2009, 537).

Kaj pa nam imenovanje problema sporoča v zvezi z nasiljem nad ženskami? Če je pojem bolj inkluziven (kot na primer nasilje v družini ali družinsko nasilje), pomeni, da so vanj kot potencialni akterji pri nasilju vključeni vsi tisti, za katere menimo, da so vključeni v pojem družina (ker že samo pojmovanje družine ni enoznačno dopušča raznovrstne interpretacije), noben od akterjev pa ni izpostavljen kot tak, ki bi bil deležen posebne pozornosti. Družinsko nasilje je pojem, ki se pogosto uporablja, najdemo ga npr. v raziskovalnih poročilih (Luthar in drugi 2006, Sedmak in drugi 2006) in znanstvenih člankih (Kanduč 2001), pa tudi v drugih prispevkih o nasilju v družini (npr. na spletnih straneh Varuha človekovih pravic 2004). Nasprotno pa ožje zastavljeni pojmi kot je npr. nasilje nad ženskami, vključujejo zgolj izkušnje žensk, imajo pa simbolni pomen, ker prepoznavajo, da so ženske žrtve te oblike nasilja (Flood 2006 in Mac Donald v Murray in Powell 2009, 538). Tako Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND, Ur. l. RS, št. 16/2008) in Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 (ReNPPND, Ur. l. RS, št. 41/2009) uporabljata pojem »nasilje v družini«, ki kot smo dejali, ne predvideva posebne obravnave nasilja nad ženskami v teh okvirih.

Če se torej osredinimo na pojem »nasilje v družini«, ki je uporabljen v okviru obeh dokumentov, najprej pogledjmo kako je opredeljen – kdo so akterji, ki so vključeni v pojmovanje nasilja v družini in katere oblike nasilja vključuje. V Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (ZPND, Ur. l. RS, št. 16/2008) je le-to opredeljeno kot »vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu oziroma zanemarjanje družinskega člana ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročiteljice oziroma povzročitelja nasilja« (ZPND, Ur. l. RS, št. 16/2008, 3. člen). Zakon prepoznavata pluralnost družinskih oblik, saj so kot člani gospodinjstva

opredeljeni tako sedanji kot nekdanji zakonski in zunajzakonski partnerji in partnerice (tako heteroseksualni kot homoseksualni), krvni sorodniki in sorodnice (v ravni vrsti, stranski vrsti in svaštvu), posvojitelji in posvojiteljice, rejnike in rejnice, skrbnike in skrbnice ter osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu (ZPND, Ur. l. RS, št. 16/2008, 2. člen).

Z vidika nasilja nad ženskami je zanimivo, da v četrtem členu ZPND posebno varstvo pred nasiljem uživajo otroci, starejše osebe in invalidi ter osebe, ki zaradi osebnih okoliščin niso sposobne skrbeti zase, medtem, ko ženske niso omenjene. Slednje je zanimivo zlasti v luči dejstva, da, kot smo že omenili, številni evropski dokumenti, priporočila in smernice pozivajo k ukrepanju na področju nasilja nad ženskami in posebnem varstvu žensk v teh okvirih. Tudi v sami Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 je v delu (ReNPPND, Ur. l. RS, št. 41/2009), ki obravnava primerjalno prakso držav članic Evropske unije, OZN in Sveta Evrope je nekaj navedb o instrumentih obravnave nasilja nad ženskami²⁷.

V Resoluciji je že v izhodišču navedeno, da varstvo ni omejeno na ženske in otroke, temveč je med drugim izrecno izpostavljeno varstvo moških:

»Čeprav raziskave kažejo, da so najpogostejše žrtve nasilja v družini ženske in otroci, se nacionalni program ne omejuje samo na njihovo varstvo, ampak zajema tudi varstvo moških žrtev, nasilje nad starejšimi družinskimi člani ter zlorabe nad osebami z gibalnimi, senzornimi in intelektualnimi ovirami« (ReNPPND, Ur. l. RS, št. 41/2009).

²⁷ V ponazoritev navajamo prvi odstavek: »Nasilje kot vsesplošni problem je splošna kršitev temeljnih človekovih pravic, med drugim: pravice do življenja, varnosti, dostojanstva, zaščite pred telesnimi in duševnimi poškodbami, pravice do enakosti v družini ter do najvišjega možnega standarda telesnega in duševnega zdravja. Leta 1993 je Generalna skupščina ZN sprejela Deklaracijo o odpravi nasilja nad ženskami, prvi mednarodni instrument človekovih pravic, ki se ukvarja izključno z vprašanjem nasilja nad ženskami. Poudarja, da to nasilje krši človekove pravice in temeljne svoboščine žensk, ter postavlja v ospredje odgovornost vlad za njihovo zaščito. Nasilje se dogaja v družini (nasilje v družini, spolno pohabljanje, poškodovanje spolnih organov, kastracija) in v družbi nasploh (posilstvo, spolni napad, spolno nadlegovanje, suženjstvo v gospodinjstvu, prisilna prostitucija, trgovina z ženskami in otroki, seksualni turizem). Nasilje moških nad ženskami je bilo dolgo časa »neviden pojav«, a je v sedemdesetih in osemdesetih letih v zahodnih državah postal viden. Zlasti ustanavljanje zatočišč, nevladnih ženskih organizacij in svetovalnic za ženske, ki želijo sebe in otroke obvarovati pred spolnim nasiljem (posilstvom v partnerski zvezi in zunaj nje, spolnimi zlorabami otrok), je prineslo v domove sporočilo, da je takšno nasilje kršitev posameznikove celovitosti. Do takrat je bilo namreč razumljeno kot zasebni socialni in ne kot temeljni družbeni problem.«

Tukaj se nakazuje, da se področje problematike nasilja nad ženskami v družini v okviru politik obravnava in umešča v »družinsko problematiko«, na kar opozarja npr. Zaviršek (1993) pri obravnavi nasilja nad ženskami v okvirih socialnega dela oziroma, da je prevzet pristop spolno nevtralne obravnave nasilja. Tak pristop implicira, da je izhodiščni položaj moškega in ženske enak in predvideva politične rešitve, ki se bodo odzivale na nasilje, ki ni spolno strukturirano.

6.1.2 Uokvirjanje nasilja v družini

V kateri okvir je postavljeno nasilje nad ženskami v njegovi politični obravnavi, ima pomembne implikacije na razumevanje ključnih vzrokov nasilja in verjetne rešitve zanj. Tiste politike, ki poudarjajo spolno strukturiranost nasilja se bodo verjetneje osredotočale na učinke nasilja na ženske (in njihove otroke) (Murray in Powell 2009, 539). Oziroma, več, okvirji, ki se osredotočajo na spolno neenakost, prepoznavajo:

da se nasilje v družini dogaja v širšem kontekstu socialne neenakosti žensk v primerjavi z moškimi, kar za nekatere ženske pomeni, da je poudarjena njihova ranljivost. Ženske so pogosteje kot moški ekonomsko odvisne, pri čemer verjetneje še skrbijo za otroke. Ženske bodo verjetneje kot moški v strahu pred nasiljem s strani njihovega partnerja. Nasilje v družini odseva odnose med spoloma, obenem pa prispeva h konstrukciji idej in praks, ki se vežejo na družbeni spol. (Murray in Powell 2009, 539).

Pomen izbora okvira politik je tudi v tem, da politike na eni strani naslavlajo oziroma se odzivajo na politični problem, ob tem pa simbolično reprezentirajo ali pa skušajo vplivati na širše družbene vrednote in prepričanja (Murray in Powell 2009, 535).

Raziskava o okvirih obravnave v politikah, ki naslavlajo nasilje v družini v Evropi (2005),²⁸ je pokazala, da se v različnih državah problem nasilja najpogosteje naslavlja v naslednjih okvirih (ki se med seboj pogosto tudi prepletajo):

- *Okvir spolne neenakosti*, ki problem nasilja v družini vidi kot problem spolne neenakosti in obliko spolne diskriminacije. Nasilje v družini je fenomen, ki je zgolj odsev neenakih odnosov moči v družini in širši družbi ter univerzalen problem, ki

²⁸ V okviru mednarodnega projekta Mageeq, ki je potekal med letoma 2003 in 2006 v šestih državah, v Sloveniji pod okriljem Mirovnega inštituta, je bila opravljena raziskava policy dokumentov z vidika okvirov, v katerih se oblikujejo politike, ki naslavlajo nasilje v družini.

zadeva pripadnike vseh družbenih razredov, ne glede na ekonomski položaj, izobrazbo ali etnično pripadnost.

- *Nasilje v družini s poudarkom na ženskah kot osrednji skupini, ki doživlja nasilje.*

V tem okviru je nasilje v družini obravnavano kot predvsem (ne pa vselej) problem odnosov med spoloma. Skupina, ki najpogosteje doživlja nasilje in na kateri je poudarek, so ženske (pogosto skupaj z otroki), nasilje pa najpogosteje izvajajo moški.

- Naslednji okvir, ki so ga zasledili, je *nasilje v družini, ki ni spolno določeno*. Ne žrtev nasilja ne izvajalec nasilja nista določenega spola. Nasilnež je nekdo, ki je nasilen in nevaren, žrtev pa je lahko kdorkoli v položaju odvisnosti.

- Eden od okvirov obravnave nasilja v družini je *okvir države, ki ni učinkovita*. V tem okviru je močan poudarek na nasilju v družini kot javnem problemu, s katerim se morajo spopasti predvsem država in drugi akterji.

- Okvir *Moški so žrtve* bodisi vidi moške kot žrtve nasilja ali pa izpostavlja problematične vidike ukrepov, ki se jih uporablja pri nasilju v družini (npr. kršenje pravice do lastnine in do prostega gibanja).

- *Okvir zasebnosti*. V tem okviru je nasilje v družini predvsem zasebna zadeva in kot taka ne more biti problem države, zato se morajo tudi posegi v to sfero razlikovati od drugih dejanj nasilja v javni sferi, sankcije morajo biti blažje. Ta okvir je skorajda izkoreninjen.

- *Okvir družbenih norm*. Če privzamemo ta okvir, so ključni problem nasilja v družini družbene norme in pogledi, da je nasilje v družini povsem običajen del družinskega življenja, zato ga ne žrtve nasilja ne tisti, ki so mu priča (sosedje, prijatelji, sorodniki), ne problematizirajo. Če se želimo s problemom spopasti, se moramo lotiti prav teh norm.

- *Rešimo družino*. Pričujoči okvir zadeva družino in družbene vrednote. Tradicionalne vrednote, ki se vežejo na družino, se spreminjajo. Družba in družina sprejemata nasilje kot njen del, nekaj, kar sodi vanjo, obenem pa je družina tudi prostor zavetja, ki pa ima tudi svojo dinamiko, zakonitosti, zato je potrebno vanjo posegati zelo previdno.

- *Okvir mednarodnih obligacij* – simplističen okvir, ki nasilje v družini obravnava predvsem kot del mednarodnih obvez, ki jih ima država in prerekvizit za vzpostavljanje demokracije in modernizacije.

Ugotovitve raziskave so bile, da je na ravni dokumentov Evropske unije nasilje nad ženskami izpostavljeno kot problem neenakosti med spoloma, zato so tudi rešitve usmerjene v zmanjševanje te vrzeli (Krizsan 2005), v dokumentih posameznih preučevanih držav pa pogosto ni bilo tako.

Čeprav se zdi, da je v okviru Resolucije med drugim vsaj deloma prepoznan tudi okvir neenakosti med spoloma (saj prepoznava patriarhalno usmerjeno družbo kot dejavnik, ki prispeva k nasilju nad ženskami), pa kaže, da prevladuje pogled na nasilje v družini, ki ni spolno določeno, ki izpostavlja različne kategorije ljudi v položaju odvisnosti:

Družina kot temeljna skupnost naj bi bila varno okolje, ki omogoča potešitev osnovnih bioloških, duševnih in socialnih potreb. Kadar ne deluje kot varno okolje, utrpijo največjo škodo njeni najranljivejši člani, med katere gotovo sodijo otroci. Ti nimajo razvitih obramb, s katerimi se obvarujejo destruktivnih vplivov okolja odrasli ljudje. Prav tako otroci nimajo socialne moči, da bi si poiskali pomoč zunaj družine ali si celo izbrali drug dom. V podobnem položaju so velikokrat tudi najstarejši člani družin in invalidi. Statistika dokazuje še, da so pogosteje izpostavljene nasilju v družini ženske. K temu prispeva patriarhalno usmerjena družba, v kateri imajo moški višji socialno-ekonomski položaj. (ReNPPND, Ur. l. RS, št. 41/2009).

Pristop k nasilju v družini, ki je spolno nevtralen predvideva tudi tovrstne politične rešitve. Gordon (v Bacchi, 1999) tako navaja, da se politike, ki privzemajo ta okvir pogosto usmerjajo v rešitve, ki ohranjajo družinsko harmonijo in »močno« družino.

7. SKLEP

Vprašanje nasilja nad ženskami v družini že nekaj desetletij ni več (popolnoma) neviden problem, čeprav je njegova umeščenost v družino, na področje med javnim in zasebnim (in zaznamovanostjo z razlikami med spoloma), dejavnik, ki ga deloma ohranja kot takega. Prizadevanja za prepoznanje nasilja nad ženskami v družini kot relevantnega družbenega problema in problema neenakosti med spoloma se odražajo na ravni politik ter v javnem mnenju. Vprašanje v kolikšni meri je nasilje nad ženskami v obeh omenjenih sferah prepoznano kot tako, torej kot širši družbeni problem neenake obravnave med spoloma, in vprašanje ali gre za problem, ki je v javnosti vse bolj prepoznan, sta relevantni zlasti z vidika nadaljnjega odzivanja na problem nasilja nad ženskami v družini.

Če pogledamo večinsko javno mnenje in obstoječe zakonodajne spremembe na področju nasilja v družini, lahko hipotezi, da je nasilje nad ženskami v družini umeščeno v sfero zasebnega in družine ter v veliki meri ni prepoznano kot del javnega, oziroma kot problem širšega konteksta družbene sfere ter da ni sprejeto kot problem neenake razporeditve med spoloma zgolj deloma ovržemo. V obeh kontekstih je namreč moč zaznati nasprotujoče si poglede.

V pogledih javnega mnenja se kaže dvojnost do nasilja v družini, saj se javnost na eni strani problema zaveda, ga problematizira in opredeljuje kot pogost pojav, družben problem in odgovornost, po drugi strani pa je prisotna precejšnja stopnja strpnosti do nekaterih oblik nasilja in prepričanje, da je nasilje zasebna zadeva ali pa vsaj, da večina nasilnih dejanj ostane skritih v zasebnosti. V javnosti se prav tako (vsaj deloma) reproducirajo stereotipni pogledi na spolne vloge in partnerstvo ter miti o nasilju, ki izpostavljajo individualni in psihološki okvir obravnave in s tem zmanjševanje odgovornosti osebe, ki nasilje izvaja. Reproducirajo se celo nekateri miti, ki za nasilje okrivijo osebo nad katero je bilo nasilje izvajano. V okviru teh pogledov umanjka razumevanje nasilja v družini (in nad ženskami) kot širšega družbenega problema in problema neenakosti med spoloma, čeprav je v splošnem moč zaznati razumevanje nasilja v družini kot spolno asimetričnega, kot večinoma nasilje moških nad ženskami in otroki.

Strpnost do nasilja nad ženskami in v družini kot dejavnik njegovega reproduciranja je eden od pokazateljev dejanske stopnje zavedanja nasilja v družini kot družbenega problema. Družbena toleranca je večja do nasilnih dejanj, ki jih lahko opredelimo kot psihološko nasilje, ki se odraža tudi v veliki stopnji podpore dejanjem, kot so nadzorovanje partnerja (ki se kaže skozi pregledovanje žepov, odpiranje pisem, nadzor nad finančnimi sredstvi), čeprav lahko zaznamo visoko stopnjo strpnosti tudi do fizičnega nasilja kot enkratnega pojava.

Formalno je na ravni politik nasilje nad ženskami prepoznano kot del neenakosti med spoloma in širši družbeni problem, kar je integrirano tudi v besedila novo sprejetih zakonov in drugih dokumentov. Ob tem se seveda vselej pojavi problem učinkovite implementacije dobrih praks in obstoječih zakonodajnih rešitev za integrirano delovanje na področju obravnave nasilja nad ženskami. Vpliv na nacionalne dokumente imajo tudi na evropski ravni sprejete smernice pri obravnavah nasilja v družini, zlasti nasilja nad ženskami, ki ga obravnavajo kot problem neenake porazdelitve moči v družbi, in zato potrebne spremembe vidijo v spreminjanju širšega družbenega ustroja oziroma vpeljavi sprememb na različnih ravneh družbenega življenja. Z vidika nasilja nad ženskami bi bilo glede na navedeno pričakovano, da bo tudi v okviru Zakona o preprečevanju nasilja v družini posebna skrb namenjena ženskam, kar pa umanjka. Okvir obravnave, ki je prevzet v okviru Zakona o preprečevanju nasilja v družini in njemu podrejene Resolucije o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014, se kaže kot spolno nevtralen in kot tak ne namenja posebne pozornosti nasilju nad ženskami.

LITERATURA

Anderson, Kristin L. 1997. Gender, Status, and Domestic Violence: An Integration of Feminist and Family Violence Approaches. *Journal of Marriage and the Family* 59 (3): 655–669. Dostopno prek:

<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/353952?tokenId=69J4wIsDQ5YRVYWjz2AV> (20. maj, 2009).

Bacchi, Carol L. 1999. *Women, Policy and Politics. The Construction of Policy Problems*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Bergen Kennedy, Raquel. 1998. *Intimate Violence: A Brief Introduction*. V *Issues in Intimate Violence*, ur Bergen Kennedy Raquel Thousand Oaks. London. New Delhi. Sage Publications, ix–xiii.

Blueprint of the Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, including Domestic Violence, 2006 Dostopno prek: http://www.wave-network.org/images/doku/coe_campaignvaw_blueprint.pdf (12. junij 2009).

Campbell, Jacquelyn C. in Dienemann Jacquelyn C. 2001. Ethical Issues on Violence Gainst Women. *Sourcebook on Violence Against Women*, ur. Renzetti, M. Claire, Raquel Kennedy Bergen in Jeff Edleson, 57–72. Thousand Oaks, London, New Delhy: Sage Publications.

Connel, R.W. 2007. *Masculinities*. Cambridge. Polity.

Currie, Dawn H. Violent Men or Violent Women? Whose Definition Counts? V *Issues in Intimate Violence*, ur Bergen Kennedy Raquel, 97–112. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.

Černič Istenič, Majda in Duška Knežević, ur. 2003. »Nasilje nad ženskami ali kako doseči ničelno toleranco«. Analiza strokovnih, znanstvenih in statističnih podatkov o nasilju nad ženskami v družini za Slovenijo v obdobju od 1998 do 2003. Ljubljana: Inštitut za medicinske vede, Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

DeKeserdy, Walter in Martin D. Schwartz 2001. Definitional Issues. V *Sourcebook on Violence Against Women*, ur. Renzetti, M. Claire, Raquel Kennedy Bergen in Jeff Edleson, 23–34. Thousand Oaks, London, New Delhy: Sage Publications.

Dobash, Russell P., Emerson Dobash, Margo Wilson, Martin Daly. 1992. The Myth of Sexual Symmetry in Marital Violence. *Social Problems* 39 (1): 71–91.

Dobash, Russell P. Emerson Dobash. 1998. Cross-Border Encounters: Challenges and Opportunities. V *Rethinking Violence against Women*, ur. Dobash R. Emerson in Dobash Russel P., 1–23. Thousand Oaks, London, New Delhy: Sage Publications.

Dobash, Russell P. Emerson Dobash. 1998a. Violent Men and Violent Contexts. V *Rethinking Violence against Women*, ur. Dobash R. Emerson in Dobash Russel P., 141–168. Thousand Oaks, London, New Delhy: Sage Publications.

Dutton, Donald G. 1998. *The Abusive Personality*. Violence and Control in Intimate Relationship. New York: The Guildford Press.

Dutton, Donald G in Nicholls, Tonia L. 2005. The Gender Paradigm in Domestic Violence Research and Theory: Part 1 -- The Conflict of Theory and Data. *Aggression and Violent Behavior* 10 (6): 680–714.

Ent, D.W. van der, Evers Th. D. in Mduur, K. K. 2001. Nasilje nad ženskami – odgovornost policije. Ljubljana: Ženska svetovalnica.

Eurobarometer 51.0. Europeans and their opinion about domestic violence against women. 1999. Dostopno prek:

http://www.huiselijkgeweld.nl/doc/feiten/eurobarometer%2051.0_en.pdf (18. marec 2009).

European Parliament resolution on the current situation in combating violence against women and any future action. 2004/2002 (INI). 2004. Dostopno prek: http://www.wave-network.org/images/doku/ep_res_combatingvaw_2006.pdf (16. julij 2009).

Equal Guide on Gender Mainstreaming. 2005. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/employment_social/equal/data/document/gendermain_en.pdf (27. junij 2009).

Filipčič, Katja. 2002. *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex.

Filipčič, Katja. 2004. *Sistemski pristop k obravnavanju nasilja v družini*. V *Nasilje v družini – poti do rešitev*, ur. Selič, Polona, 75. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.

Filipčič, Katja, Darja Zaviršek, Špela Mežnar, Katja Šugman, Mateja Končina Peternel in Vita Habjan. 2004. *Strokovna izhodišča s predlogi rešitev za sistemsko ureditev varstva pred nasiljem v družini*. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravi pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Finkelhor, David. 1983. *Common Features of Family Abuse*. V *The Dark Side of Families*, ur. Finkelhor, David, Richard J. Gelles, Gerald G. Hotaling in Murray A. Straus, 17–28. Beverly Hills. London. New Delhi. Sage Publications.

Flanzer, Jerry P. 1993. *Alcohol and Other Drugs Are Key Causal Agents of Violence*. V *Current Controversies on Family Violence*, ur. Richard J. Gelles in Loseke Donileen R., 171–181. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.

Gelles, Richard J. 1983. *An Exchange/Social Control Theory*. V *The Dark Side of Families*, ur. Finkelhor, David, Richard J. Gelles, Gerald G. Hotaling in Murray A. Straus, 151–165. Beverly Hills, London, New Delhi: Sage Publications.

Gelles, Richard J. 1993. Family Violence. V *Family Violence: Prevention and Treatment*, ur. Hampton, Robert, Thomas P. Gullota, Gerald R. Adams in Earl H. Potter III. , 1–24. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.

Gelles, Richard J. 1993a. Alcohol and Other Drugs Are Associated With Violence-They Are Not Its Cause. V *Current Controversies on Family Violence*, ur. Richard J. Gelles in Loseke Donileen R., 181–196. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.

Gittins, Diana.1993. The Family in Question. Changing Households and Familiar Ideologies. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Macmillan Press Ltd.

Gotnar, Maruša in Špela Veselič. 2004. *Domestic violence – violence against women. Country Study. Slovenia*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Hagemann – White, Carol. 2006. *Combating violence against women. Stocktaking study on the measures and actions taken in Council of Europe member States*. Equality Division. Directorate General of Human Rights. Strasbourg: Council of Europe.

Dostopno prek:

[http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_CDEG\(2006\)3_E.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_CDEG(2006)3_E.pdf) (20. marec 2009).

Harne, Lynne in Jill Radford 2008. Tackling domestic violence. *Theories, policies and practice*. Berkshire: Open University Press.

O'Toole, Laura R., Jessica R. Schiffmann in Margie L. Kiter Edwards. 2007. Preface: Conceptualizing Gender Violence. V *Gender Violence. Interdisciplinary Perspectives*, ur. Laura L. O'Toole, Jessica R. Schiffmann in Margie L. Kiter Edwards, 269–276. New York, London: New York University Press.

Heiskanen, Markku in Miina Piispa. 1998. *Faith, Hope, Battering. A survey Of Men's violence against Women in Finland*. Statistics Finland. Council of Equity Justice. Helsinki: Oy Edita Ab.

Jasinski, Jana L. 2001. Theoretical Explanations for Violence Against Women. V *Sourcebook on Violence Against Women*, ur. Renzetti, M. Claire, Raquel Kennedy Bergen in Jeff Edleson, 5–21. Thousand Oaks, London, New Delhy: Sage Publications.

Johnson, Holly. 1998. Rethinking Survey Research on Violence Against Women. V Dobash R. Emerson in Dobash Russel P. *Rethinking Violence against Women*, 23–50. Thousand Oaks, London, New Delhy: Sage Publications.

Johnson, Michael. 2006. Conflict and Control. Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence. *Violence Against Women* 12 (11): 1003–1018. Dostopno prek: <http://vaw.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/12/11/1003> (5. maj 2009).

Kanduč, Zoran. 2001. Vzroki, razlogi in okoliščine družinskega nasilja: viktimološki pogledi. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 52 (2): 109–121.

Kaufman, Michael. 2007. The Construction of Masculinity and the Triad of Men's Violence. V *Gender Violence. Interdisciplinary Perspectives*, ur. Laura L. O'Toole, Jessica R. Schiffmann in Margie L. Kiter Edwards, 269–276. New New York, London: New York University Press.

Keeler, Laura, ur. 2001. *Recommendations of the EU. Expert Meeting on Violence Against Women. 8-10 November 1999, Jyväskylä, Finland*. Ministry of social affairs and health. Helsinki: Edita Ltd.

Kimmel, Michael S. 2004. *The Gendered Society*. New York. Oxford. Oxford University Press.

Kimmel, Michael S. 2002. "Gender Symmetry" in Domestic Violence: A Substantive and Methodological Research Review. *Violence Against Women* 8 (11): 1332–1363. Dostopno prek: <http://vaw.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/cgi/reprint/8/11/1332> (12. junij 2009).

Koss, Mary P. in Sarah L. Cook. 1998. Date and Acquaintance Rape Are Significant Problems for Women. V *Issues in Intimate Violence*, ur Bergen Kennedy Raquel, 117–128. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.

Kozmik Vera in Mojca Dobnikar. 1999. *Dosje: nasilje nad ženskami*. Ljubljana: Urad vlade za žensko politiko Društvo SOS telefon, Feministično informacijsko kulturno središče, Društvo za nenasilno komunikacijo.

Krizsan, Andrea 2005. *Domestic Violence: A public matter*. Paper prepared for workshop European Articulations of Gender Inequality.

Kurz, Demie. 1998. Old Problems and New Directions in the Study of Violence Against Women. V *Issues in Intimate Violence*, ur Bergen Kennedy Raquel, 197–207. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.

Lundgren, Eva, Gun Heimer, Jenny Westerstrand in Anne-Marie Kalliokoski. 2002. *Captured Queen. Men's violence against women in »equal« Sweden- a prevalence study*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Luthar, Breda, Dejan Jontes in Zdenka Šadl. 2006. *Medijske reprezentacije družinskega nasilja*. Končno poročilo projekta. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje družbenega komuniciranja. Dostopno prek: http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/r_medijske_reprezentacije_druz_nasilja.pdf (19. maj 2009).

Mahoney, Patricia, Linda Williams in Carolyn M. West. 2001. Violence Against Women by Intimate Relationship Partners. V *Sourcebook on Violence Against Women*, ur. Renzetti, M. Claire, Raquel Kennedy Bergen in Jeff Edleson, 5–21. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.

Malley-Morrison, Kathleen in Denise A. Hines. 2004. *Family violence in a cultural perspective. Defining, understanding and combating abuse*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.

Michalski, Joseph H. 2004. Making Sociological Sense Out of Trends in Intimate Partner Violence. The Social Structure of Violence Against Women. *Violence Against Women* 10 (6): 652–675.

Ministrstvo za notranje zadeve. Policija. *Pri reševanju nasilja v družini ključno sodelovanje med institucijami*. 2009. Dostopno prek:
<http://www.policija.si/index.php/component/content/article/35-sporocila-za-javnost/1296-pri-reevanju-nasilja-v-druini-kljuno-sodelovanje-med-institucijami> (22. april 2009).

Muehlenhard, Charlene L. in Leigh Ann Kimes. 1999. The Social Construction of Violence: The Case of Sexual and Domestic Violence. *Personality and Social Psychology Review* 3 (3), 234–245.

Murray, Suellen in Powell Anastasia. 2009. What's the Problem? Australian Public Policy Constructions of Domestic and Family Violence. *Violence Against Women* 15 (5): 532–552.

Papež, Irena in Mateja Hočevar. Uvod, Nasilje nad ženskami je družbenopolitični problem. V Veselič, Špela, ur. 2007. *Na poti iz nasilja. Prakse dela proti nasilju nad ženskami*. Ljubljana: Društvo SOS telefon.

Pascall, Gillian. 1997. *Social Policy. A New Feminist Analysis*. London. New York. Routledge.

Pascall, Gillian in Nick Manning 2000. Gender and social policy: comparing welfare states in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union. *Journal of European Social Policy* 10(3): 240–266.

Piispa, Miina. 2004. Age and Meanings of Violence. Women's experience of partner's violence in Finland. *Journal of interpersonal violence*. 19 (1): 30-48. Dostopno prek:
<http://jiv.sagepub.com/cgi/reprint/19/1/30> (22. april 2009).

»Politike integracije enakosti spolov: Okviri javnih politik in problemi implementacije. Kaj je zares problem in kako se ga lotevamo?« 14. september 2005, Cankarjev dom. Delovni materiali.

Pollitz Worden, Alissa, in Bonnie E. Carlson 2005. Attitudes and Beliefs About Domestic Violence: Results of a Public Opinion Survey, I. Definitions of Domestic Violence, Criminal Domestic Violence and Prevalence. *Journal of Interpersonal Violence*, 20 (10): 1219–1243.

Pollitz Worden, Alissa, in Bonnie E. Carlson 2005. Attitudes and Beliefs About Domestic Violence: Results of a Public Opinion Survey, II. Beliefs about Causes. *Journal of Interpersonal Violence* 20 (10): 1219–1243.

Predlog Zakona o preprečevanju nasilja v družini. 2007. Dostopno prek:
http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/z_preprecc_nasilja_pr090707.pdf (4. junij 2009).

Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju ali osebi. Ur. l. RS, št. 95/2004 (27.08.2004).

Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini. Ur. l. RS, št. 31/2009 (20.04.2009).

Reid, Sheila. 2003. *Preventing violence against women – a European perspective*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Renner, Tanja. 2006. Težave s pojmom družine. V *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, Tanja Renner, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovano središče, Založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Report of the Fourth World Conference of Women. 1995. Dostopno prek: http://www.wave-network.org/images/doku/un_beijing1995_pa_report.pdf. (7. julij 2009)

Resolution 1635 (2008) Combating violence against women: towards a Council of Europe convention. 2008. dostopno prek: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta08/ERES1635.htm> (10. april 2009).

Resolution on the need to establish a European Union wide campaign for zero tolerance of violence against women. 1997. Dostopno prek: http://www.wave-network.org/images/doku/e.p_res_zerotolerancevaw_1997.pdf (17. julij 2009).

Robnik, Sonja, Skornšek - Pleš, Tanja in Veselič, Špela. 2003. *Nasilje nad ženskami v družini – analiza stanja*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo, Strokovni svet za problematiko nasilja.

Ronkanen, Suvi. 2001. 'Why does gender matter in the Web of power and violence?'. V *Recommendations of the EU. Expert Meeting on Violence Against Women. 8-10 November 1999, Jyväskylä, Finland*, ur. Laura Keeler. Ministry of social affairs and health, 107-122. Helsinki: Edita Ltd.

Rožman, Irena, in Duška Knežević Hočevar 2005. Tiskani mediji o nasilju nad ženskami v družini. *Socialno delo* 44 (3): 187–193.

Sainsbury, Diane, ur. *Gendering welfare states*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Sedmak, Mateja, Ana Kralj, Zorana Medarič, Blaž Simčič. 2006. *Nasilje v družinah v Sloveniji: rezultati raziskave*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.

Sedmak, Mateja in Ana Kralj. 2006. Nevarna zasebnost – nasilje v družinah v Sloveniji. *Družboslovne razprave* XXIII (63), 93–110.

Selič, Polona, ur. 2004. *Nasilje v družini-poti do rešitev*. Posebno poročilo. Ljubljana: RS Varuh človekovih pravic.

Statistični urad Republike Slovenije. 2008. *Polnoletne in mladoletne osebe, zoper katere je bil postopek pred senatom pravnomočno končan, podrobni podatki, Slovenija, 2007*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1913 (4. april 2009).

Straus, Murray A. 1993. Physical Assaults by Wives. A Major Social Problem. V *Current Controversies on Family Violence*, ur. Richard J. Gelles in Loseke Donileen R., 67–87. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.

Straus, Murray A. 2007. *Conflict Tactics Scales*. V: *Encyclopedia of Domestic Violence*, ur. Nicky A. Jackson, 190–197. New York: Routledge: Taylor & Francis Group.

Švab, Alenka. 1997. Ženske kot manjšina skozi spremembe v feminizmu drugega vala. *Družboslovne razprave*, XIII (24-25): 59–76.

Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

The Protection of Women against Violence. 2002. Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum. Dostopno prek: [http://www.coe.int/t/pace/campaign/stopviolence/Source/rec2002\(5\)_en.doc](http://www.coe.int/t/pace/campaign/stopviolence/Source/rec2002(5)_en.doc) (25. marec 2009).

Tjaden, Patricia in Nancy Thoennes. 2000. *Full Report of the Prevalence, Incidence and Consequences of Violence Against Women*. Reserach Report. Findings From the

National Violence Against Women Survey. Washington. U.S. Department of Justice. Office of Justice Programs.

<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/183781.pdf?PHPSESSID=9b0f266925c06211980333e713e2e399> (5. maj 2009).

Tjaden, Patricia. 2004. 'What is violence against women? Defining and measuring the problem. A Response to Dean Kilpatrick ` *Journal of interpersonal violence* 19 (11): 1244–51.

Urad za enake možnosti. 2009. *Nasilje nad ženskami v domačem okolju in partnerskih odnosih*. Dostopno prek:

http://www.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/enake_moznosti_zensk_in_moskih/nasilje_nad_zenskami_v_domacem_okolju_in_partnerskih_odnosih/
(22. Junij 2009).

Varuh človekovih pravic. *Ustavimo družinsko nasilje*. 2004. Dostopno prek:

http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/govori-referati-in-clanki/novice/?tx_ttnews%5Bpointer%5D=2&tx_ttnews%5Btt_news%5D=467&tx_ttnews%5BbackPid%5D=53&cHash=49302181c8 (27. julij 2009).

Veselič, Špela, ur. 2007. *Na poti iz nasilja. Prakse dela proti nasilju nad ženskami*. Ljubljana: Društvo SOS telefon.

Walker, Lenore E. 1983. The Battered Women Syndrome Study. V *The Dark Side of Families*, ur. Finkelhor, David, Richard J. Gelles, Gerald G. Hotaling in Murray A. Straus, 31-48. Beverly Hills. London. New Delhi. Sage Publications.

Walby, Sylvia. 2001. *From gendered welfare states to gender regimes: National differences, convergence or restructuring?* Paper presented to Gender and Society Group, Stockholm University, January 2001.

Walby, Sylvia. 2005. Gender Mainstreaming: Productive Tensions in Theory and Practice. *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society* 12 (3), 321–343.

Walby, Sylvia in Jonathan Myhill. 2004. *Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey: Home Office Research Study 276*. London: Home Office.

Dostopno prek: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/hors276.pdf> (20. Marec 2009).

Williams F. 1994. (1989). *Social Policy: A Critical Introduction. Issues of Race, Gender and Class*. Cambridge, Oxford, Malden: Polity Press.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) Ur.l. RS, št. 16/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=487> (20. marec 2009).

Zaviršek, Darja 1993. Nasilje v družini. *IB revija*, let. 27 (1–2), 16–21.

Yllö, Kersti A. 1993. Through a feminist lens: Gender, power and violence. V Richard J. Gelles in Loseke Donileen R. *Current Controversies on Family Violence*, ur. Richard 47–62. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.

Yllö, Kersti A. 1993a. Using Feminist Approach in Quantitative Research. A Case Study. V *The Dark Side of Families*, ur. Finkelhor, David, Richard J. Gelles, Gerald G. Hotaling in Murray A. Straus, 277-288. Beverly Hills. London. New Delhi. Sage Publications.